

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 29.

²⁹
Igeret Teman

הגהתי האגרת על פי כ"י אקספארט 1714. f. 280^b Cod. Pococke
יום ה' מ'ה סכופת צמ"ד

בשמך כל הנאמן עזרני באגרת הוי"מ

מכתב לגאון הרב רבנא משה בר מימון הדיין זכרונם לחי"י העולם
הבא שלחה האגרת הזאת בארץ תימן לכבוד קדושת ה' יעקב בן
בר נתנאל ז"ל בן פאמי ולכלל כל אחינו ואלופינו כל תומידי הקהלות
בארץ תימן ישמרו צורם ויגן בעדם אמן נעמ סוף

אגרת תימן

כתבה הנשר הגדול הרמב"ם זצ"ל לקהלות תימן
בשנת ד"א תתקל"ב והעתיקה מלשון ערבי לעברי
ראש המעתיקים החכם ר' שמואל אבן תבון ז"ל
בשנת ד"א תתק"ע.

הובאה ראשונה לדפוס בהשחרר שנה חמישית.

מכתב יד ישן נושן בעקד הספרים להמשיף הגדול המפואר

כשה"ר אהרן יעללינעק יצ"ו

רב ומנוד מישראל בעיר הבירה ווינא יע"א.

עם הקדמה והערות והבאת השנויים והחלופים והנוסחאות כמה
שיובדלו מהעתקת ר' נחום מערבי שבדפוס

מ א ת

דוד האלוב

רב בק"ק דוב במדינת ביהם

וויען תרל"ד

Iggeret Teman

oder

Sendschreiben

des

Rabbi Moses ben Maimon

an die

jüdische Gemeinde Temens.

Verfasst

in arabischer Sprache im Jahre 1172

und

übersetzt in's Hebräische 1210

von

SAMUEL IBN TABON.

Nach einer Handschrift im Besitze des Herrn

Dr. A. Jellinek,

Prediger zu Wien.

Kritisch beleuchtet

und

mit Anmerkungen nebst Einleitung versehen

von

David Holub.

Wien 1873.

הקדמה

המאמר אנגרת תימן אשר חיבר כלשון הערב האדם הגדול בענקים הרב רבנו משה בר מיימון זלה"ה בשנת ד' תתקל"ב (1172) לד' קהלות תימן. אם גם הוא מעט בכמותו רב הוא באיכותו. כי הוא ז"ל מביא בתוכו כמה וכמה ענינים המעידים על עומק חכמתו ורוחב ידיעתו ובכלל לא יש מאמר או מלה שיצא מתחת קולמוסו אשר לא האיר פנינו והפיץ ענני חשך הכסלות מנגד עינינו. וכמעין המתגבר שנובע בלי הפוגות מימיו וישמפם על פני הוצות וירוה את הארץ והולידה והצמיחה. כן ילדי מחשבתו ופרי הקירתו ירוו את צחיח נפשותנו וישכרו את צמאון משתוקקי החכמה. ויביעו חכמות רמות וידיעות נשגבות אשר לא תסולינה בכתם אופיר ובאבני ראמות וגבישי. אכן במרם נדבר מחבור הקטן הזה על מהותו ותוכן ענינו ומחלקותו נעיר לקורא הנעים הסבה והשתלשלות הדברים שהניעו להרב ז"ל לכתוב את האגרת הזאת.

ואומר: ידוע לכל שמקדמת דנא היו יושבים אח"כ בארץ ערב איש תחת נפנו ותחת תאנתו בשלוח והשקט ואין שום דבר מכלים להם. ובפרט אלה שישבו בערב הצפונית תחת ממשלת נשיאם שהיו להם שדות וכרמים ומקנה בקר וצאן ועבודה רבה ומספר נפשותיהם היה הרבה מאד. וכן ישבו בארץ תימן Jemen בערב דרומית כמה אלפים נפשות מישראל בהרבה קהלות וכן במחוז חבור Chaibar ובשאר ערי ערב.

וכשעמד מחמד בשנת 622 למספרם נשתנה מעמדם וקיום הצלחתם וסבלו כמה צרות וגוירות, ובפרט בזמן שעמד משיח השקר אבו ישי עובדיה באספהאן Jsfahan בפרס והביא את אחיו שם ובערב בסכנה עצומה. וגרם שיצאו מרוב מצוקות מכלל הדת כעשרת אלפים מישראל ונשארו זמן רב בעוצם הגלות והשנאה. אבל לאט לאט הלפה והלכה רעת מצבם וישבו במקדס שאנן בלי תהרות ובלי קטטה.

ויהי בשנת ד' תתקל"ב (1172) מרד מושל אחד בתימן במאלאדין מלך מצרים והשיב מדינה זאת תחת ממשלתו. והוא היה איש בליעל ואכזר וצורך היהודים ולא רצה לסבול שום דת אחרת בארצו אלא דת ישמעאלית כמו שעשה מלפנים בשנת 1122 זד יהיר בן תומרוך (1 Abdallah ben Tumart

[1] בשנת 1116. ילא סצנו צעולס, ונשנת 1122 תקיס לת עלכותו אשר יקלס נסס מלכות Almchalen ונלסס מלסמותיו ננד ספוסל Ali עד סנת 1130. ונשנת 1142 עמד ספין אחד צלסריקי סולך צעקצוס בן סומורד סוליל סרוז על סיסודיס כל מי סלס ימיר דמו ימות ססרצוכו' וסללו סנת סנ"ל סגזוס וססמדות סכל ערי סמריקס ססססו ע"ט ס"טס סוענד וגנרו סשנת 1146 ופילך. ול"כ ילדך

ואחריו עבדול מומן "Abdul mumen", כברכרייא באפיקי הצפונית בשנת 1146 ובאספמיא דרומית. בשנת 1148 וכל מגמתו היתה להכרית שם וזכר מישראל. ומצורף לזה שמומר אחד שמו שמואל אבן אבאם שר"י בנו של המשורר ר' יהודה בן אבון אבו אבאם אב"ד בפאם שהמיר דתו בשנת 1163 וכתב שטנה נגד אמונת היהודים אחיו בחבור אחד שכתב בין 75-1165. ובו מבלבל ומתהרס את אשיות דת ישראלית עד תמה, ומחזיק אמונת ישמעאלים לעמתה שהיא אמיתית, ושמתד נרמז בכמה פסוקי התורה כמו במלות: "במאד מאד" (בראשית ט"ז ז') שהם בנמטריא "מחמד". וכן הפסוק: הופיע מהר פארן, וזולתם אחרים שאמר שרומזים עליו. וגם האשים עליהם הארור הזה שהמה מחקו או החליפו איזו אותיות בפסוקי התורה למען לא יהיה שום רמז עליו בתוכה; והצפועני הזה נושך בשדי אמו אשר ינקתהו וגדלתהו מנעוריו על ברכיה, ויפלה כליות בני עמו כחצים שנוגים שהמה בעיניו כקוץ מכאיב וסילון ממאיר! —

ואשר הנדיל שנאתו של מושל הנ"ל עד למעלה ראש נגד היהודים היה: שעמד בשנה ההיא 1172 איש אחד בארץ תימן, ואמר שהוא שלוחו של משיח מישר דרך לפני ביאתו, ואמר להם כי המלך המשיח יתגלה בארץ תימן, ונתקבצו אנשים רבים יהודים וערביים עמו, והיה מסבב בהרים, וממעה אותם ואומר להם תמיד כווא עמי ונצא לקראת המשיח, כי הוא שלחני אליכם לישר דרך לפניו, ונתן להם חדושינו שחדש להם בתפלות וצום, גם צוה אליהם שיתנדבו כל ממונם לעניים וכדומה וזה הססוך היה שנה כלה (עיין הרמב"ם באגרותיו).

וכשראה המושל הנ"ל הענינים האלה חרה בחרי אף ביהודים, (ובפרט ששמע השמועה שעשה קודם לזה כמו י"ב שנים הסרבן דוד אלראוי במאזול ובאל מדאי Mossul Amadia ובערים אחרות שבבבל שהטעה את כל היהודים שם להרים יד ולמרוד במלכם) וגזר שטר עליהם: שכל מי שימיר דתו ויאמין

סעזון סעניס נה סעס סלצ"ד צס' קצלתו ז"ל סעז 1142 צלמרו צענת ד' סחק"צ ילאו מפני סרצ צן סעורס סעזות על יסכאל, וכוונתו על סעזות סעסילו לסענצ צענת סכ"ל ע"פ סיטת סעמרד ולס גס לא סיו צעולס צענס ססיא. וגס לדקי דצרי צעל סעצ יסודס צלמרו סילא סרצ צן סעועד לעולס וערוצ מניקות ילאו קסלות רצות מלת מרע"ס אלא סעקדים סעלורעס סזלח ציו"ד סניס וז"ל צענת סחפ"צ 1112 כי צלי ספק סיס מליק ומלחק אס סיסודיס ועסנת סכ"ל ולילך עד סעצרו על דת ועס. ועס סלמר למעס סעסעסנו למלך סיסיצ סענוט וסיקס נכסיסס וסס דצכו ולא כועיל — וסמוך מדש ימיס עת סעלך סכול פסלום וקס צנו ססמיו ופסד מלד סעל על עון סיסודיס עת סציו וקרא לכל סלנוסיס וסעצייסס סעסעוט ורעז לכס סלינו סעסס אס ילמינו צעס סילמינו, ורציס סצו לדסס" זו סיס צענת סח"ל 1130 כי צענת ססיא עת כדעסנין לעיל ודלל סכסס ד"ר ילסטי ססיס צסערו סחק"צ, כי אף יוכלו לסלך אל סעלך ולצקט על נפסס צענת סחק"צ אס סול ככר עת צענת סח"ץ? — אלא ל"ל סחפ"צ כדלמרנו לעיל.

במחמד ובתורתו הוא יכול לישב בארצו; ואם המצא ימצא שיקשה ערפו ויעמוד על דעתו להאמין בתורת משה אחת דתו לעכור בהרכב. ובהגיע אליהם שמועה רעה הזאת התחילו לנווד כקנה וסוף ונתבלבלה דעתם ונתעלפה סברתם ולא כטחו בה' אלהיהם. ויצאו רבים מן הדת אם לא היה רק למראית עין כמו שעשו קודם לזה אחיהם במערב Maghreb ובאסמאיא דרומית תחת ממשלת אלמהאדיא Almoheiden בשנת 1148. ורק המעט שנחה והמה השרירים אשר ה' קורא המה נשארו באמונתם בה' ובמשה עבדו. ולכם היה כלב הארי ולא חתו מפני כל.

ואכן כאשר ראה ראש ישיבת שלהם החכם ר' יעקב בר נתנאל ז"ל אל פיומי מעשה תעתועים כאלה התחלחל מאד פלצות בעתתו ויטס לבו בקרבו, בידעו כי רוב הקהלות אשר פרושות תחת מצודתו אנשי המוני המה. ולא נמועה עוד האמונה כמסמרות וכדרכונות כלבם. ובנקל יוכלו לצאת מן הדת בפועל בראותם דלדולם ותוקף יד מונייהם. ובפרט שהמומר להכעים הנ"ל דורש להם בפרס'א שיצאו מכלל דת משה. וכי דת מחמד היא נאמנה ובל תמוט לעולם וכחנה וכהנה דברי שוא והבאי אשר כל שומעם תצלנה שתי אזניו. והיה הרב הנ"ל עם בית דינו וכל החכמים שם ביאוש גדול. ולא ידעו באיזה דרך ובאיזה אופן יוכלו לחזק בדק האמונה ולהעמיד עקרי התורה על תלם. ויהי בעת צרה הזאת הקרה ה' שבא מצרים לתימן ר' שלמה הכהן אחד מתלמידי הרמב"ם ז"ל. והוא יעץ להם שיכתבו לרבו לקאייור (1) שהוא אדם גדול ויועץ חכם חרשים ונכון לחשי. והוא יראה להם הדרך אשר ילכו בה בעת הצרה צוק העתים.

וכאשר שמע הרב הנ"ל את הדברים האלה הריץ מכתבו להרמב"ם ז"ל ויבשר לו כל המאורעות והגזירות שנתהוו בקהלות תימן. וגם ספר לו מדבר הפושע הנ"ל שהכניס דבריו בלבבות המון העם ושהכו שורש בלב נטהרים. ומה יש לעשות לסתור דבריו הברזיים והמזוייפים. וגם שאל ישאל ממנו אם יש להאמין ע"ד הקצים מה שביאר הגאון רבינו סעדיה ז"ל ושאר החכמים שחשבו שבשנת פלונית תבוא הגאולה. ועוד אם יש לצפות על הקץ מצד החשבוני חכמת הכוכבים. וגם יחזה דעתו מעסק האיש ההוא שהוא אומר שהוא משיח אם יש ממשות בדבריו. ועוד ענינים אחרים; ובקש לסוף ממנו שיעמוד בפרץ ושיגדור גדרה הפרוצה מה ביכלתו. וה' הודע מחשבות אדם ישלם שכרו בעולם הזה ובבא.

וכאשר הגיע להרב ז"ל האגרת מתימן התלחבה בקרבו קנאת ה' והרים קולו כקול שופר ובעים רוחו כתב מקירות לבו כל עשתנותיו ולא הכחיד האמת תחת לשונו והערה נפשו למות בלי פח דומווא כבטחו על העמוד שהעמידו לנו חז"ל: שלוחי מצוה אינן נזקין. וכתב להם דברי נחומין וכבושין שלא יטומו מאמונתם וידבקו בכל טאמצי כחם בדת משה מורשה קהלת יעקב. וה'

יושיע להם ממצוקותם חיש מהרה. כמו שעשה הרבה פעמים לבית יעקב, ואבותינו ספרו לנו, וישועת ה' כהרף עין, ובורא העולם במדת הרחמים הוא ירחם עליהם ויוציאם מגיא צלמות לחיים, ומאפלה לאורה, ויקיים בהם הכתוב: "העם ההולכים בחשך ראו אור גדול" ויחשיך באפסו ובעברתו על כל הקמים עליהם; ויאיר מחשביהם כאשר הכמיה הנביא בשם ה': כי הנה החשיך יכסה ארץ וערפל לאומים, ועליך יזרח ה'.

והנה הרב ז"ל הלך אגרתו ששלח לתימן כפי השאלות. ששאל הרב משם ממנו לר' ענינים:

בענין הא' ידבר מדת אומתנו איך עמדה תמיד כמטרה לחץ לעומת דת העכו"ם ולדת הנוצרי ולדת הישמעאלי ותמיד היא נוכרת על שלשתן וידה עליונה, ואם אמנם שנמשכו בעבודה שמדות וצרות גדולות לישראל בקצוי העולם ממזרח וממערב לא תהיינו במקרה וע"ד הזדמנות אלא נסיונות מהקב"ה שהוא רוצה לברר וללכך את לבות בני ישראל, אם יאמינו בו בקשר אטיף או לא. ועל עת הקשה הזאת ראו הנביאים מקודם לזה בנבואה, ודבר זה לא ירהר בו בעל אמונה, ולא ישליכהו מי שיש לו במשה אמונה.

ומפני שהבדילנו הבורא משאר בני העולם בנתינת התורה האמתית ויחד אותנו במצותיו ובחקותיו והתבארה מעלתנו על זולתנו בכלליה ופרטיה, קנאונו אומות העולם על דתנו קנאה גדולה, וילחצו אותנו בשבילה לערער עלינו ששנה ואיכה, ולא עלינו אלא על אלהות שנמוע וחי בקרבנו המה ילחמו ומגמתם להלחם בה', ואלהים הוא ומי יריב לו! ואין לך זמן מאז שננתנה לנו תורה זו מסיני עד זמננו זה, שאין כוונתם לסתור תורתנו ולעקור ולשרש אמונתנו עד תומן, וערעורים האלו היו על ג' אופנים:

א' אם שבאו בחרב וחנית עלינו להפך דתנו באנס ובנצחון כעמלק וסיסרא וסנחרב ונבוכדנצר ושיטוס ואנדריאנוס והרבה כיוצא בהן, או:

ב' שבאו עלינו מצד המענות ובויוכחים כמו הפרסיים ופילוסופי היונים ואדומים, ומגמתם היה ג"כ להפר ולהרוס את אשיות דתנו כחבוריהם כמו שהתכוונו האנסים במלחמותיהם, ולא זה וזה יצלה, ועל שתי הכתות האלה רומז ישעיה הנביא באמרו (ישעיה נ"ד י"ז): כל כלי יוצר עליך לא יצלה וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וגו', ועדיין אנו בחוגים ובגושים בשתי הכתות האלו מיום מלכותנו וקצת ימי גלותנו.

וכאשר ב' האופנים האמורים למעלה לא הצליחו בהיותם כוונה שאין לה תכלית, אז התחדשה כת אחרת שנולדה וגדלה על ברכי דת ישראלית, וראתה בעצה להכחיד שם אומה זאת כדרך אחר, והוא שהתנכל מיסדה כעצו וערום יערים להתודע בשם נבואה ולחדש דת מבלעדי תורת ה', והודיע כרכים ששתי התורות מאת ה', וכוונתו לחדש הספק ולהכניס מכוכה בלבותינו, בהיות התורה אחת הפך האחרת ושתיהן מכוונת לאלוה אחד להיות זה מבוא ושער לסתור תורתנו, והיה ג"כ מגמתו למרר חיינו משתי עניני הכתות, ר"ל מכת ההתנכרות ומכת המענות והקושיות.

ועמדה אחריה עוד כת אחרת שגם כוונת מיסדה היה לשנות דתנו, הואיל ופתח בה המיסד שלפניו הפתח. והוסיף עב"ז כוונה אחרת שרדף אחר המלכות ובקש שישתעבדו לו, והוא מחמד וכלם אין הפצם אלא לדמות שקריהם לדת ה', ולא תרמה המלאכה האלהית למלאכה אנושיות, אלא לתינוק שאין לו ידיעה באחת מהן. ואין הפרש בין דתנו זאת לשאר הדתות שרוצים לדמותן אליה כמו שיש ההפרש בין האדם החי המרגיש ובין הצלם שפסלו האומן מעץ או מכסף וזהב וכדומה וציירו בצורת האדם, שהכסיל שאינו יודע החכמה האלהית כראותו הצלם ההוא כדמות האדם וכתבניתו בכל משמחו, יחשוב שנעשה כמו שנעשה האדם; והוא לפי שאינו יודע הפנימיות של שניהם; כן הדבר בכסיל שאינו יודע סתרי כתבי הקודש ופנמי המצות כשירצה לערוך דתנו אל דת המזויפת הנפעלת יחשוב שיש בניהם ערך ודמיון הואיל וימצא בדת ה' איסור והיתר וצויים ואזהרות ועונשים ושכר כמו שמצאנו בדת המזויפת. ואילו היה יודע פנימיותיהם היה יודע שהדת האלהית אמיתית, שהכמתה בפנימיותיה, ושאיין לה שום צווי ולא אזהרה שאין הפנימיות שלה דברים המביאים תועלת בשלמות האדם ומרחיקים ממנו נזק שמונע ממנו השלמות ההיא; אכן הדתות ההן המדמים לרתנו הם דברים שאין להם פנימיות, אלא ספורים ודמיונים שהתכוון להם המדמה לכבוד עצמו ולאמר עליו שיהיה כפלוגי ופלוגי.

ג' הכתות האלה כלומר הכת האנסית והכת הויכוחי והכת המתדמה לדתנו המערערים תמיד נגד ישראל ונגד תורתו האלהית צפו ברוח הקודש כל הנביאים ובפרט דניאל ע"ה, ויעדו לנו שכלם יאבדו כקצף על פני המים, ואם נראה מהם שום גבורה ונצחון בשום זמן, לא תעמוד להם הגבורה ההיא, ולא יאריך להם הנצחון ההוא.

ובסוף ירים קולו בעים רוחו אליהם וכאב שנכמרו רחמיו על בניו, כן הוא מדבר על לבם בדברי נחומים ויעורים, ועל כל מאמר ומאמר הוצק חין ערכו בשפתיו, וכמלאך האלהים ידבר אליהם, וסיים בזה"ל; „ואתם אחינו חזקו ואמצו ואל יבהילו אתכם השמדות והגזרות אם תכפו אתכם, ואל יפחד אתכם תוקף יד האויב עליכם ושכל הענין הזה אין רק נסיון ובחינה להראות אמנותכם וחבתכם בעולם, ולא יחזיקו בדת האמת בעתות כאלו אלא החכמים יראי ה' מזרע יעקב הזרע הטהור והנקי, והם האנשים שעמדו אבותם על הר סיני ושמעו הרבור מפי הגבורה ושלחו יריהם ואמנותם לברית וקבלו על עצמם המעשה והקבלה. לפיכך יש לדעת שכל מי שנמה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא שאינו מזרע האנשים ההם! לכן אחינו כל בית ישראל הנפוצים בקצוות הארץ חייבים אתם לחזק קצתכם לקצתכם ולאמץ ולזרז הגדולים לקטנים והיחידים להמון ולהרים קולכם באמנה שלא תפול לעולם, והוא להודיע לרכים שהקב"ה הוא אחד ולא כשאר האחרים, ולהודיע שמששה הוא נביאו ומדבר עמו, והוא אדון כל הנביאים ושלם מכלם, והוא השיג מהקב"ה מה שלא השיג אחד מכל הנביאים לא לפניו ולא לאחריו, ושם"ת זה כלו מכראשית עד לעיני

כל ישראל הוא דבור מאת הכורא יתברך למשה רבינו ושאינן להפיר ולא לשנות ולא להוסיף ולא לגרוע לעולם ושלא תבא מאת ה' תורה זולתה. — וכמו כן דברי מעמד הר סיני שצונו הקב"ה לזכרו תמיד, וגם הזהירונו מלשכוח אותו וצונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו. וראוי לכם אחינו שתגדלו בניכם על העמוד ההוא הגדול, ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדרור שהוא עמוד שהאמונה סוככת עליו. —

סוף דברי ראוי לכם שתברחו ותרדפו אחרי ה' ותכניסו למדברות ולמקומות שאינן בהם ישוב, ושלא תחוסו על אבדת ממון שכל זה דבר מועט ומצער ממ'ה הקב"ה. המולך על הכל, ונאמן הוא לשלם שכר טוב בזה ובכא".
ואח"כ יבוא לענין ה' והוא מענין הפושע הנ"ל ואמר:

מה שזכרת מדבר הפושע שהכניס בלכות העם דעות מזויפות שכמה פסוקי התורה נרמזים על עמידת ונבואת מחמד, דברים אלו כבר נדחו ונסתמו בפי הכל ושחוק והתול הוא לקחת מהם ראיה שאינם מביאים ספק בשום פנים ואפילו בלב ההמון, וגם הישמעאלים עצמם אינם מאמינים בראיות אלו ואינם מקבלים אותם. ובלי ספק שגם הפושעים בעצמם אין דעתם שכן הוא אבל כוונתם כאלה הדברים להתפאר בהם בפני הישמעאלים להראות להם שהם מאמינים. וכשהרגישו שהראיות האלו הן עומדות על מוסדות רעועות ושתולות בחוט של קורי עכביש אחזו תחבולה אחרת והעלילו על היהודים בני עמם בעלילות רשע, כאמרם שהחליפו וששנו התורה ושמתקו הרבה תיבות מתוכה למען שלא ירמו בה שם מחמד. ובמופת האחרון הזה המה מכים עצמם על קדקדם בהראותם חולשת שכלם וענית דעתם וכמולו גלוי לעין כל הואיל והתורה הועתקה ללשון ארמית וללשון יון וללשון פרס וללשון לע"ז קודם שעמד מחמד כמה מאות מן השנים. ועוד שהיא מקובלת דור מפי דור ממזרח העולם ועד מערכו ולא נמצא בכל זה שום חלוף כלל. ואפילו בדקדוקיה אפילו דין קמץ חמף לשורק והיא בעינה כמו שקבלוה אבותינו מהר סיני — ומבאר כל הפסוקים (שיביא הפושע הנ"ל) בוך שכלו ע"פ פשוטים הנאותים להם, וסיים שתורת משה עומדת על תלה בתקפה, ואין שום דבר שבעולם יכול להזיזה ממקומה, ואפילו אם יקום נביא מקרבנו ויראה לנו כאותות ובמופתים שהוא נביא אמתי, אינו יכול להוסיף או לגרוע מתורת משה ואפילו מתשב"עפ אפילו מצוה קלה.

וסוף דבר שחויבנו בשם הכורא להאמין בתורה זו אנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות.

מכאן יבא לענין הג' בחשבון הקצים. ואמר מה שזכרת מד בר הקצים שכן הגאון סעדיה ז"ל קצב זמן ביאת המשיח לשנת פלונית (2). דע שהקץ ע"ד האמת לא יתכן לשום אדם לדעת אותו על תכונתו, כי הדברים האלו הם

סתומים וחתומים מעיני כל חי עד עת קץ, ואם קצת החכמים (8) חשבו קצים לכיאת המשיח והקצים עברו ולא נתקיימו, בכל זאת אינן נצרכים להסתפק ולהעציב על זה, אם לא יעלה חשבונם, וכל מה שיוסף להתאחר נוסף בו תקוה, שכן אמר הנביא (חבקוק ב' ג') כי עוד חוון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו, ותדע שהקץ שביארו הקב"ה בביאור מוחלט כלומר גלות מצרי'י, שאמר: ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה, לא נודעה אמתתו ונפל בו ספק ומעו בחשבונם, ולא התבאר זה עד שעמד הנביא הגדול (ראה בפנים הספר), ועתה דן מקץ זה ק"ו ומה הקץ הזה שנודע זמנו לא ידעיתו בכיורו כש"כ הקץ הזה הארוך והמר שפחדו הנביאים והרדו מרוב אריכותו.

ואנו דנין את רב סעדיה לכף זכות ונאמר מה שהכריחו לענין הזה היה רק לאמץ ברכים כושלות וידי קמני אמונה בראותו שהמון העם מתיאש מתשועת ה' מחמת גלי הצרות העוברים על ראשם, וכמעט שתאבד תורת ה' (יעוין הערה להלן) ע"כ הוא תפס בדבר שמנעוהו הנביאים והחכמים וחשב את הקץ שהוא נעלם ונסתם ממנו, וכוונתו לקבץ פזורי ישראל לבלתי ידח ממנו נדח, וכל מגמתו היה רק לש"ש.

אבל שחוק והתול גדול הוא לחשוב את הקץ מהשבון הבור הכוכבים כמו שנראה מכתבך שגם אתה תאמין בו, זאת הסר מלבך ורחץ שכלך כמו שרוחצים הכנדים הממנפים ממנופם, לפי שהם דברי הזיות והבלים שאין בו טמם ואינם אמת אצל החכמים השלמים ואפילו לשאינם מאמינים בתורה כ"ש למקבלי התורה; והפסד דבר זה מבואר מאד במענות שכליות אמתיות ולא נאמין בו, כי תוחלתו נכזבה.

וכבר עמד אחד מן המחודדים בספר, וחבר ספר בענין הקץ ע"ד השבון הכוכבים, ואמר שהמשיח יגלה בשנה פלונית (4) ואין אחד מחכמינו הסידינו שלא זלול שם דבריו ושמוהו במעלת החסרים בשביל מה שעשה, ונהפך אח"כ דברי נבואתו לשחוק וליצנות, לפי שבזמן הזה שאמר שיגלה המשיח עמד הסרבן והממרר בארצות המערב (עיין בפנים הספר) וסבב צרות ושמדות גדולות לבני אב"י, וסיים: ע"כ אחינו חזקו ואמצו כל המיחלים לה' ותאמינו בכיאת הגואל, ואם גם יתמהמה תחכו לו, כי הקב"ה לא יעזוב ולא ישכח אותנו ח"ו אם גם יארכו ימי הגלות המר, כמו שאמר הנביא בשמו (ישעיה מ"ט י"ד) התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך.

ולסוף בא לענין הד' אשר בו ידבר מעמידת המשיח בתימן, ואמר שלא יתמה מהאיש ההוא שהוא אומר שהוא משיח לפי שהוא משוגע בלי ספק, וכן אין תמיה על האמינים בו לפי שאינם יודעים מקום המשיח ומעלתו

(3) יכוון על כנאון רב סעדי, ור' אצכסס צר מייל וחולי על סלח"צ"ע
 וזלחס, עיין צעעס דלסלן.
 (4) עיין צעעס לסלן.

הגדולה, והאמונה בו בנויה על קוצר רוחם ועל מך הבנתם, אבל יותר תמה אני עליך הפלא ופלא שאתה (ר' יעקב אלפיומי) מבני תורה ועמדת על ספרי החכמים האינך יודע אחי! שהמשיח יהיה נביא גדול מאד וגדול מכל הנביאים מלבד מרע"ה? — והוסיף לבאר מעלות וגדולת המשיח, ואיך ואנה יהיה עמדתו ואיזה אות תהיה מיוחדת לו וכו' . |

ואולם המשיח הנ"ל לא לבד שאינה נמצאת בו אחת מן המעלות אשר העמדנו, אלא הוא נעור וריק מכל וכל כאחד מעמי הארץ, ואחת מהראיות שהוא ע"ה היא שצוה לכל איש לפזר כל ממונו ולהתנדב לעניים, וכל השומעים לו הם מפשים והוא חוטא שעושה הפך התורה, הואיל שאין כתוב בתורתנו הקדושה לעשות צדקה מכל ממונו אלא מקצתו, שכן כתיב: אך כל החרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו, ואמרו מקבלי השמועה: מכל אשר לו ולא כל אשר לו, ושמו לנדבה גדר ונכול והוא החומש ואמרו: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

והעצה היעוצה לכם היא: שאם יעמוד בעתיד בתוכם איש כזה שאומר על עצמו שהוא משיח שתפשוהו ושתאסרוהו כמשוגע ותניחוהו איזה ימים בבית הכלא עד שנתפרסם הדבר בין הגוים שהוא נפסד בציורו ורעיונו, וכשומעים זאת יהיו מלעיבים בו ודגים אותו כמו שדגים לאיש משוגע, והיא העצה טובה לכם ולו, וכי אינכם יודעים כי האנשים המשוגעים האלה שחטאו בנפשותם הביאו שמדות וצרות גדולות על בית יעקב והפילו הרב שונאי ישראל על עם ה' — והוסיף לספר מכל המאורות שנשתלשלו ליהודים בגלל המשוגעים האלה (יעויין בפנים הספר), וגם שלמה המלך ע"ה ידע ברוח הקודש שהאומה הזאת באורך זמן גלותה תפצר להתנועע בלא עתה הראויה, ויבאו עליהם בשביל זה צרות רבות וגדולות, והזהיר מלעשות זה והשביע האומה ע"ד משל ואמר: השכעתי אתכם בנות ירושלים וגו' אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, וסיים: ואתם אחינו קבלו עליכם שכוונתו ואל תעירו את אהבה עד שתחפץ. — ויגמל אותם אח"כ שהאב הרחמים יזכור אותנו ואתכם לקבץ את נדחי ונפוצי ישראל מכל קצויו העולם לחוות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

ולבסוף בקש מהרב דשם שישלח העתקות מהאגרת הזאת לכל קהל וקהל לחכמים ולזולתם, לחזק אמונתם ולחעמידם על בשחון ה' בל ימעדו קרסוליהם ויקוה שהאגרת הזאת תהי' מצדיקי הרבים, והוסיף לבקש ממנו שיזהר וישמור בתכלית ההזהרה והשמירה משום רשע שלא יפרסם ולא יגלה הדבר לאומת הישמעאלים שמא יתחדש דבר שיצילנו הישם ברחמיו ממנו.

החבור הקמץ הזה שנקרא בשם ג"כ פתח תקוה נעתק אח"כ כידוע מלשון ערבי לעברי, ויש בנמצא ג' העתקות: אחת בדפוס וב' ישנן עוד בכתובים.

ואשר בדפוס היא העתקת ר' נחום מערבי 6 (ממגרעב באפריקי) יצאה לאור ראשונה עם בחינת הדת מר' אליה דיל מדינו עם איזה חבורים מיש"ר מקנדיא : באזיליא משנת 1629 עד 1631; עוד עם ס' המצות מהרמב"ם עם השגות מהרמב"ן ז"ל ועם ס' מגלת אסתר; אמשטרדם 1660: עם מאמר תחית המתים מהרמב"ם: האנוני 1715; עוד בדפוס אלמונא 1769; עם אגרת ארחות עולם מר"א פאריצול: פראג 1793 בתמונת שמינית והיא אשר לפנינו: עם הערות מר' ישראל לנדוי ז"ל: ווילנא 1835.

ואשר עודנה בכתובים היא העתקת ר' שמואל אבן תבון ז"ל 7) והוא העתיק את הס' אגרת תימן הג"ל יו"ד שנים אחר העתיקו ס' המורה והוא בקירוב לשנת 1210 כמו שיש שנים אחר פטירת הרמב"ם ז"ל.

6) החכם הנ"ל אשר זמנו לא נודע צעיר. העמיק ג"כ הפירוט לס' יצירה כתיובם לר' יצחק הישראלי מקיירואן מלשון ערבי לעברי, וקלם זמנו אשר נאמר מכליון הדפים החכם בענוה דוקעם נקפדו קונטרס המסכת לערך 5 דפים בחמונה 1: טיצינגטן 1846 ומזר עוד איזה פיוטים וסינים כמו ספיוט המתחיל: „סתיו אָרַח (נאורה לכולה ק"ח) נדפס בק' אונני נועם מר' יוסף בן שלום גליינו: אמשטרדם 1629. וגם נדפס עם פיוט אחר מזה המתחיל: „נרד וכרכוס נן גנני" (והוא גוללה לטעמי עגלה) אשר טעיהם נמלאו צמחור כ"י (קובץ מאראקא) באורח הספרים להענות ר' חיים מיכל עגלה החכם דוקעם נקפדו: Zur Kentissn der neuhebräischen religiösen Porsie Ff. a. M. 1842. אשכנזי מהמורה רמ"ז נקפדו: Die religiöse Porsie der Juden in Spanien Berien 1845.

7) החכם הזה אשר מתואר עפי רשמי קורות הספרים „ראש המעתיקים" ואשר היה ממעטפה וייתוסת תנון כולד צעיר לוגיל צענת 1160 ונפטר צענת 1230. צענוריו למד התלמוד ותכנת ספרואם ולשון ספרב, והעמיק כמו אביו ר' יהודה אבן תבון וזנו ר' נחום אבן תבון הרבה ספרים יערבי לעברי לא לנד מערבי ישראל חלא ג"כ איזה ספרים מארסקו ונאלפארצני; וצד גם פירוש לקבלת וס' נאמר יקור העים. והנני אליה לעיני קורא הנעים כל העתקותי שהעתיק יערבי לעברי, ולא אחיה כי אם בעני הולקט צענלים צדוה אחרים זעיר עם זעיר עם ולאו הם:

א' ס' מורה נבוכים, והוא העתיקו עוד צמיי הרנצ"ם, והסעחקה הדיא ישנס צהוללות רבות כדוע.

ב' נאמר אגרת תחית המעים והנ"ל, והוא דפוסים טוים וגם צמיי צהרבה ציצליאוטקי.

ג' פירוש מהרנצ"ם לפרק חלק מןהסדרין והוא גם דפוסים טוים מהש"ס. והפירוש ספרבי זמנו הדפים החכם סולרי פאלק נקפדו Parta Mosis באוקספורד שנת 1655.

ד' נאמר אגרת חינון העתיק כמו שש טים אחר פטירת הרנצ"ם, והיא היא שהעמקה סוליאכס עתה לאור והיא דפוסים טוים וגם צמיי כדאמרו לעיל.
ה' שמונה פרקים לרנצ"ם ונעמקו. לנקשת חכמי לוגיל והנס דפוסים הרבה ונעמקו ג"כ בלשונות שונות.
ו' פירוש מלות זרות או באור כל העלות הסמורות שנסחמטו ספילוסוסים נקפדיסם ואשר סונלו נקפד המורה. ונפסח לס' המורה.

ב) העתקת ר' אברהם הלוי בן חסדאי ז"ל (8) והיא מונחת לפי עדות החכם דר' גייגער (בספרו "משה בן מיימון" צד 72) בגנזי אוצר הספרים מינכען בקובץ 315. ובסוף ההעתיקה מצינו שם מכתב אחד שכתב לרעו דבק כאח לו אשר לכבודו העתיק אגרת התימן הג"ל בזה"ל: הוגד לי ושמעתי כי החכם ר' שמואל אבן תבון ז"ל העתיק האגרת הזאת בכחו הגדול ובזרועו הנמויה. ועתה לולי הפצי הגדול למלאות חפצך לא עברתי בגבולו ולא באתי כחדריו. כי מה האדם שיבא אחריו. ואולם בנית לך את זה בנין עראי עד בא ההעתיקה ההיא ותקח ממנה דייך ותשבע בטוב עדיך כל ימי חיך. ושלומך עם ביתך הנכבד ומחנך הקדוש מחנה אלהים. יגדל לעד כרצון נאמן אהבתך דורש שלומך וטובתך אברהם הלוי בן חסדאי זלה"ה.

ויש בנמצא עור העתיקה אחת מאגרת תימן בכ"י בגנזי אוקספורד שנכתבה בשנת 1496 למספרם. ולא נודע אם היא מהעתקת ר"ש אבן תבון או מטעריב או מר' אברהם בר חסדאי הלוי (עיין למ"בלמט אריענט 1850 דף 263) העתיקת ר"ש אבן תבון הג"ל אשר היא ישן נושן ולא שופתה עוד עין שמש נמצאת בבית אוצר הספרים להדרשן הגדול במוהר"ר אהרן יעללינעק יצ"ו יושב בשבת תחכמוני בעיר הכירה ווינא יע"א. והוא מסר לי העתק מכ"י לשום עין בקרת עליו ולהשוות השנויים והחילופים והגרסאות והוספות במה יודל הוא מהעתקת המערבי בנדפס. ואני העמסתי עלי הטורח הגדול הזה

י' ס' מלת הסגיון משרמז"ס וסוף גם דפוסים סרנס ונעמק גם ללסונוט עמיס.
 ח' סמללות סמללטיס מאלסרנזי נדפס צפעס כרסון צספר סלסקי עססכס
 פיליסלסוסקי צלונון: לססל 1849 וסוף צמחזיס צכנס אולרי סספריס כמו צלונון
 צולסטיקלן וצפנסס לכנונר די לססקי.

ט' אופות ססמיס עלריסנו נעמק אל סלד מוסעדי סנינס כנ"ר יוקס ססקי
 צן ר' סנואל וסוף צכ"י צסלרי. anciens Fonds Nr. 30.
 ז' דעות ספילוסופיס כולל כל דעות ספילוסופיס עספר אריסנו וסוף צכ"י.
 ועוד סעמיק סרנס סצוריס. וצס' מקור סייס מר' סנואל לכל"ס מוצס מר"ס אלן סבון
 כנס חוספות על סעמי סולות סרמז"ס.

8) סכנס סזס אשר סיס מוצלילונס סיו לו ד' אסיס וכלס סכמיס וסציו ר'
 סנואל צן ר' אצרכס זון סקדלי סלוי סיס סכס ומסורר גדול אשר צעל ססכמוני יסמר
 עליו: "ססוף עיין ססכנס ויס ססמסצות". ור' אצרכס סכ"ל סעמיק עסגרי לעצרי.
 א' ס' סולות משרמז"ס סעמיקו קודס ר' מוס צן סיצון אלל מנכדולס כסלסונס,
 ולסרון סעמיקו מנכדולס צמלס אשר סלסו אליו ר' אצרכס צר מיימון ז"ל, ונעלל
 דפוסים סויס.

ב' צן סעלך וסמזר סועמק מלסון יון לערני ור' אצרכס צר ססדאי ז"ל סלציססו
 צמללות סעצרי, ונדפס כנס פעמיס. וסכנס מייזל סעמיקו ללסון אסכנו.

ג' אגרת תימן וסיול צמחזיס צננזי אולר סספריס צקריס מיינכען כלסמון לעיל.
 ד' ענלזי נדק מאלגזללי נדפס צפעס כרסון מר' יעקב גולדנעסלל ליפסיל
 1839 וסעמקס ססילס כנללס צכ"י צכנס צינליסוסקי מוסרסמוט צסכרוסל.

ה' ס' סספוס סעיוסס ללריסנו מלוקס מכל סכמי יוניס ספילוסופיס דפוס ווינליל
 די ריוול די ערינטל.

כי אין מסרבין לגדול, והוספתי נופך משלי איזה הערות וציונים וגרסאות בשולי הספר הזה כפי יכלתי וכפי מה שחנני אלהים החונן לאדם דעת וגם ציינתי מראה מקום מן הפסוקים הנאים בספר מתנ"ך.

העתקה זו אשר ידובר בה היא יותר מעולה ונבחרת מהעתקת מערבי משני צדדים: מצד אחד נעתק בקיצור נמרץ ובחין לשון ע"ד המליצה, ע"ד משפטי הלשון כדרכו של המעתיק ר"ש הנ"ל, ומצד הב' יבואו בה כמה מאמרים אשר לא נמצאו בהעתקת מערבי ובלי ספק הושמטו כנדפס מחמת הצענוזורי ובעבור מעלותיה שדברנו בה ראויה היא להפיצה בתוך ישראל ולהעלותה על מכבש הרפוס למען יתענג כל הקורא בה. את זה חזיתי להקדים למאמר אגרת תימן זה ויהיו נא דברי אלה לרצון בעיני הקורא, וזה שכר פעולתי.

דוב בירה שנתנה התורה שנת תרל"ג ל"ק

דוד בלא"א הר"ר אברהם האלוב

אגרת תימן

כתב רבנו משה ב"ר מ'ט'ו'ן זצ"ל צלמנא אלי' שיק אל חבר אל אנל אל פאצל אל כאמל מ'ר' ור' יעקב בן חיי רבינו נתנאל בן פיומי ז"ל ובאללה אסתעין 1). מני אנא משה ב"ר מ'ט'ו'ן הדיין בר' יוסף החכם בר' יצחק הרב בר' עובדיה הדיין זכר צדיקים וקדושים לברכה: חוקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו. 2) לכבוד קדושת מ'ר' ור' יעקב החכם הנחמד היקר הנכבד בן כבוד מ'ר' ור' נתנאל ז"ל בן פיומי ולכלל כל אחינו ואלופינו כל תלמידי הקהלות בארץ תימן 3) ישמרם 4) צורם ויגן בעדם אמן נצח סלה.

על שרשי האמת יעידו גזעיהם, ועל טוב המעינות יסהירו נובעיהם, ואמנם כי משרש האמת והצדקה פרח נצר נאמן, וממעין החסד נחל נמשך בארץ תימן, להשקות בו 5) כל גנים, להפריח הנצנים, והנה הוא לאמו נדבר 6) לכל עיף וצמא במדבר, ובו מצאו ספקם ודיים, כל עובדי דרך וא"י הים, לכן העבירו

1) הדברים האלה נלשון ערבי סקרים צעמקת ר' נחום מערבי.

2) צעמקת כחוס: „גדול וקדוש“.

3) צעמקת כחוס „אשר“ לפני סעלות בארץ תימן.

4) (סס) כחוסק עוד לפני סעמל יעמקס „ססס“ וסוף ללל לרך. ולספר סכמס

סעמחיק: „ססס יעמקס ולורס יגן צעמס“ וסמחמס צעפוס.

5) סס „ססס“ וסוף כנגד סמספ סלסון.

6) גם סעמקת מערבי כ"כ, וצמקס סוף סגונס ו"ל: „וססס סוף לססו

ידבר כל עיף ולמלל צמדכ“ ונלסון ורעו כמסס כדכס ססוף ענין סססס כי סכגוס

ויסג: ידבר, וענינו סססל וססג צמסס וצמססו סל עיף ולמלל צמדכ.

קול בספרד ובספרדים, מקצה השמים ועד קצה השמים, הוי כל צמא לכו למים, בסוחרים ובכנענים, כלם יחד לשואליהם עונים, כי מצאו טמע יפה (וגעמן ומרעה טוב כל רוח¹ שמן, ורועיהם בו רועה (ג'א מרעה) נאמן 7) יושבי ארץ תימן, וכי הם לרל נותני לחמו, מסעד לעשיו²י מקדימי שלומו, הליכות שבא קוו למו, וידם לכל עובלי³ דרך מתוחה, וביתם פתוח לרוחה, ועמם מצאו הכל מנוחה, וגסו יגון ואנחה, וכל היום הוגים בתורת משה, הולכים בדרך הורה רב אשי⁴ ורופי הצדק מחזיקי הבדק, מעמיד עקרי התורה על תלם, מקבצים נפורי⁵ עם י"י במלולם, מקימי המצות 8) במקהלותם, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברהובותם, ברוך ה' אשר לא השבית מקימי התורה שומרי מצות וחקים באיים הרחוקים, כאשר הבטיחנו בטובו ונחסדו, על ידי ישעיהו עבדו, ואתם האות⁶ כאשר הודיענו מכנף הארץ זמירות שמענו, יסערכם ה' להקים דת וחקי, לשמור משפט וצדקה, לשמור מצותו ודתו, לאחוז בכריתו, אמן נצח פלה. וכאשר הגיעני כתבך 9) למצרים, נעמד לשמוע 10) כל אזנים, ותאוה הוא לעינים, והוא העיד בפנינו 11) כי ממשרתי ה' אתה היושבים בעלו 12) החונים על גדלו 13), ומאוהבי (ג'א ומרודפי) התורה ואוהבי דתותיה, השוקדים על דלתותיה, יפתח ה' לך אוצה⁷ מצפוניה, וימלא 14) בטנך (ג'א לכך) מצפוניה, ויהיו דבריה נר לרגלך, ואור לנתיבתך, וזה אשר אמרת 15) ידידנו בכתבך, כי שמעת מקצת אחינו אנשי גאולתנו 16) (יש' צ"ח) שהם מהללים אותי מרבים ומשנגנים, (ג'א ומנשאים) 17) ועורכים אותי 18) לגאונים (ג'א לגדולי) איתנים 19) לפי אהבתם ספרו, ובטובם וחסדם חברו ודברו, דבר ברך⁸ על אפניו 20) ממני שמע, ואל אדם אחר אל תישע, אני קטן מקטני חכמי ספרד, אשר עדים בגלות הורד, ותמיד אשקוד⁹ במשמרותי, ולא השגתי חכמת אבותי, כי ימים

- 7) נדפס: „ולכויעיס צו זעכס נאמן“, וגם כנוסחא כאן „ורועיס צו רועס נאמן“ ככונה שענינו סמנטיקיס ונסיגי אמת.
- 8) עס מקימי כל סעולת דקדוקיס נעקסלותס.
- 9) עס נחוסף „יקרכו“.
- 10) עס חסר „לסמוע“.
- 11) עס נחוסף „עליך“.
- 12) עס כחוצ „סעעודיס צסיכלו“ וסוף יומך נכון.
- 13) עס „ונרודפי“.
- 14) עס „לצך“.
- 15) עס „אנכתי וסוף טעוט סדפוס“.
- 16) עס „גליותינו“ וכאן סוף יומך נכון.
- 17) צ' סעעחקות „ונסעוניס“ וסגירכא ככונס „וננשאים“ ואלוי סוף מלסון כחכוד ויסנס וסת נעכותיס ועיניו עסס וננשאים ועכנדיס אסו וימך מכל ססכעיס ולס"ז ל"ל „וננשאים“.
- 18) צ' סעעחקות סגכסא „אסו“ ו"ל אסתי.
- 19) עס „לגדולי איתנים“ ו"ל כאן לגאויי איתנים צסעייכות.
- 20) עס „ידכר דכר על אסמניו וננני טעע“ וסוף נקיע ליסנא דקכא, וסניסס ככוסיס.

על פי הקדמונים

רעים וקשים פגעונו, ובשלוה לא התלוננו, יגענו ולא הונח לנו, והיאך תתברר לנו ^{נבדל} מעיר לעיר, ומממלכה אל ממלכה ^{נבדל} (21) אבל רצתי אחרי הקוצרים בכל שבולים (22) ואלקטה בשבולים, (23) אקבץ הבריות והמלאות/הצנומות ולדקות (נ"א והרקות) (24) לא אכעמ, זה שכתבי הבית מעט, ולולא ה' שהיה לנו ואבותינו ספרו לנו, לא השגתי ^{נבדל} מהמעט אשר אצברי, (25) וממנו תמיד אישבר (26) ועל אודות ידינו תלמידנו (ר' של מ'ה) סגן הנהנים החכם ^{נבדל} (הנבון) אשר אמרת בכתבך כי הוא מרחיב (27) פיהו במהללינו, ומאריך לשוננו בשבחינו, לשון הכאי דבר כפי תשוקתו, והגדיל לספר באהבתו והמלתו, יש צד ויהיה כגן פורה, ויתוריהו אלהינו שלם ושמה, ושאר עניני כתבך אשר שאלת להשיבך עליהם ראיתי להשיב ^{נבדל} אתשובה בלשון קדר וניבו, (28) למען ירוץ הקורא בו, מכל ^{נבדל} (29) האנשים והטף והנשים, כי תשובת ענינו יחד, ראוייה לעמוד עליה ^{נבדל} כל קהלותיכם כאחד (30) זאת תחלת האגרת (31) אמנם מה שזכרת מענין זה המושל בארץ תימן (32) אשר גזר שטר על ישראל והכריח ^{נבדל} לאנשי ממשלתו לצאת מן הרת, כאשר ^{נבדל} (עשה הבנעני בארץ המערב, ישעה השמועה ^{נבדל} ללבנו, ונעבר לנו כאבנו, ונבהל רעיונינו, (33) ובאמת זאת היא השמועה רעה אשר כל שומעה

(2) בהעמקת מערכי חסר כל העומר תמלת, וסוף" עד אל תמלכ" (ובאמת הים הכז ז"ל מערכיו תמיד צטלטולת המורס כמו שיחלון צוקן פירושו למסג, כי כשנכנס עיר מולדתו קדוזה מאלמאכדען בשנת 1418 לנפסרס וזו הים צן י"ג טים זרח אזני עמו ועס משפתחו לעיר אלנעריא ומס לאחר שיצו זמן קט החגורכו אח"כ איזה טים צערי אספריא אשר היו חמת תמלכת כנולרים, ובשנת 1160 הלך אזני עם כל משפתחו לפאס ושס יצו כמו ה' טים ואח"כ בשנת 1165 זכחו נחישון לילס ליחוסלים עיר סקודס ושס נחעכזו רק ג' ימים ומסס הלכו לחצרון ונחטטס ככז ז"ל צנערת סכמכלה על קצרות אבות סקודסים יוס סלס, ומסס נכסו למלרים ונחישו צפאסטאט או צקייארו ישנה בשנת 1166.

- (22) זנדסס כחוז "שגלים" וכו' כחון.
- (23) סס "שגלים" וכן סוף ט"ס.
- (24) סס "וסיקות לא אצעט."
- (25) סס "אספור" ויחר מוחורו כאשר כו' בהעמקתנו.
- (26) ענינו מכירס ומקירס, או מלסון: את מקסר סלורס ואת סצרו וז' ססורלות סאלס עולות זקס אחד כלומר ססורס וכל למסור ולזכר ולפתור את ספתוס לאסכיס מסידיעות שאלק ולכר; וסוף לקה הולס הזאת צענור ססרו, (עיינ צסקדמתנו).
- (27) סס "מחסיק" וכו' טעות סדפוס.
- (28) סס מורכב מלת קדר וכינו צולה אתה וכו' טעות סדפוס.
- (29) בהעמקת מערכי כחוז "ככל" — וז' כוססאות חין מדויקות וכו' סג"ל "ככל" וענינו למען ירוץ הקורא צו ככל סלנסיס וסטפ וסנסיס.
- (30) זנדסס כחוז לסימך תמורת יחד "אחד" ותמורת כאשר "יחד" וכו' ל סנוססס דסס סיל מוסוררת יחר.
- (31) סקר בהעמקת מערכי. (32) סס כחוז: מן סעומד זלכך חיען, (רונו על ססמד ססיס צמארגנב (Maghreb) זלמריקי בשנת 1146 למספסרס.
- (33) זנדסס כחוז זי"א סעועס זו סקירס סדר פיניו, וכנזו וסלו עליס כל ססלותינו, (כוונתו על ססמד סכ"ל ועל ססמד זלכך חיען.

תצלנה שתי אזניו. חרדו לבותינו ונכוכו רעיונינו והלשו כחותינו לצרות השמד העצומות אשר נגזר עלינו בשתי קצות העולם מזרח ומערב והם ישראל (בתוך) אלה מזה ואלה מזה. ועל כיוצא בזה הזמן הקשה (המכה ל) אמר הנביא מעתיר בעדנו מתפלל בעבורנו (34) הדל נא ה' אלהינו מי יקום יעקב כי קטן הוא (עמוס ו' ה'). וזה הענין שלא יעט' בעיני מאמין בשם ה' ובתורתו, ובמשה נאמן ביתו. (35) ואין ספק שאלו הם חבלי משיח אשר היו החכמים מתפללים לשם שלא לראותם (36) והנביאים היו חרדים בדמותם אותם כמו שאמר ישעיהו (כ"א ד') כאשר (37) תעה לבכי פלצות בעתתני. וקרא השם בספרו אוי למי שיראם ואמר אוי מי יהיה משומו אל (38) ואשר זכרת (39) מהתבלבל דעות קצת בני אדם וסור לבנם והתמוטטו) אמונתם. וקצתם לא סרה אמונתם. ולא מעדו רגליהם. ולא תעו אחרי לבנם ועיניהם. כבר הקדימו הנביאים להודיענו את כל זה ובאר לנו האדון דניאל מה שהודיענו השם כי כשיארך גלותנו ויתמייך הצרות עלינו יתמוטטו רבים מהדת ויכנס בלבם ספק ויתעו בגלל מה שיראוהו מהולשתנו והגבורה בקמים עלינו ומשלם בנו (40) וקצת אנשים לא יספקו ולא תפסדו אמונתם. אמר (דניאל י"ב י') יתכררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו הרשעים ולא יבינו כל הרשעים והמשבילים יבינו. אחרי כן באר לנו שאפילו הנביאים (41) המשבילים אשר עמדו כנגד הצרות וישארו על אמונתם ביי' ובמשה עבדו ועברו עליהם ענינים יותר קשים ורעים מאותם. אשר עמדו כנגדם עד אשר יכנס בלב קצתם ספק ולא יחזקו המעט והוא אמרו והמשבילים יכשלו וגו'.

יכין

אמר

(34) נדפס כ"א: ועל העת הקשה הזאת טראס סניף צמחם הסחיל לסעתיך שעדו ולסתפלל עלינו ככתוב וכו'.

(35) עס ודבר זה לא יסכרר צו בעל אמונה, ולא יסליכהו מי שיש לו צמחה אמונה

(36) נדפס: שלא יהיו מלואים צמס, וסוף משובס ול"ל: "מלואים".

(37) מלת "כאשר" פה היא ללא לורך, וגם נדפס לל כחוצ.

(38) עס כ"א: וגם צמ' היסר אמר הכוצל אוי למי שיהיה מלוי צלותו הזמן משובסו אל' — וסם פ' היסר סוף כנוי למורה סקדוטה וכן קראס סרל"ע כ"ע צראס סקדמתו למורה ונספרו עפס צרוס צמס ספר היסר.

(39) נדפס: אזל מה שאמרה מנורה שאמרה וגם סנוקסל, שאמרה" היא ככונס ר"ל מה שאמרה סאגרת.

(40) וסכני אלניג לעיני סקורל סנוקסל וסעפוקס ווערני ול"ל: אזל מה שאמרה סדעת קלת בני עמנו כעדרס ומצבצבלס ונטס לצבס וסחמדס לסס ספק וסמעלסס סכרחס וקלת לא סרו מלמונתס ולא כמעלסס ולא סרדו זס לזס, דבר זס ככר קדס ע"י דניאל ע"ס כמו ססדיענו סכורל כי ססלריך לנו סימס בגלותנו וצבא סלכות עלינו ילאו רכיס מן סדס וסחמדס לסס ספק ויטעו, וסנס זו ססיס צלחותס לדוללנו וסוקק יד מווכינו וסחננרותס עלינו.

(41) כ"ל סהוף טעות סופר ול"ל סונצניס.

ועתה אחינו ראויו לכלכם שתשמעו ותתבוננו מה שאניד לכם ותלמדוהו לקטנים ולגשים כדי שתתקיים זממה שחלש מאמונתם ונפסדו ויתחזק בנפשם באמת. (42) אשר לא יסור. (43) והוא (44) שזאת תורת האמת האמתית הנתנה לנו על ידי אדון כל הנביאים הראשונים והאחרונים אשר הכדילנו בה מכל בני העולם באמרו רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם. ולא היה זה בעבור שהיינו ראויים אליו רק מחסדי השם עלינו (45) בגלל מה שקדם לאבותינו מידיעתו ואהבתו (46) באמרו ית' לא מרכבם מכל העמים חשק י"י בכם ויבחר בכם וגו' כאשר יחדתנו במצותיה וחקיה ונגלתה מעלתנו על זולתינו בסדריה ועניניה באמרו ית' מזכיר חסדיו לנו (47) ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים התקוממן (48) כל האומות עלינו בעבורך (49) על צד קנאה ורשע ונחלצו מלכי הארץ להלחם (בנו) בגללה על דרך חמס ופשע רוצים לחלוק על השם ואין לחלוק עליו. לא היה זמן מאז ועד עתה שלא שם כל מלך עז או איש רע מתנבך (ראשית כוונותיו ואחרית מצותיו) לסתור תורתנו ונתוץ דתנו בכח הזרוע והגבורה (כחב 50) כעמלק וסיסרא וסנחריב ונבוכדנצר ומיטום ואגרינוס וזולתם מן הדומים להם. זהו המין האחד משני המינים אשר ישתדלו לנצח בהם הרצון האלהי (51) והמין השני הם נבוני האומות וחכמיהם (52) כשרי ארץ (53) והפרסיים והיווניים שהם ג"כ משתדלים לסתור התורה ולנחצה בטענות יחשדו בהם חשד (54) ומחלוקת נצוח יחברו (מהם) ספקות וישתדלו (בהם) לסתור בהם הדת

- (42) לריך לסגיה כחן „האמת“ וכן הוא נדפס.
 (43) נדפס נחוסף: ויילני סכורא ויילכס מן הספק.
 (44) נדפס נחמיל: דעו שזאת תורת ה' וכו' —
 (45) ועם נחוסף: ועזבו סהתספד אליו וסייעו לו.
 (46) ונכסח נל' נחוס מערבי סיל: נסציל סקדמו לאצותינו מעשים טובים ידיעת סכורא ונעבודתו.

- (47) הנאמר סוס „מזכיר חסדיו לנו“ לא נכוס נעמקת מערבי.
 (48) נדפס: קנאוני. (49) נעונו. וז"ל „נעזריס“
 (50) נדפס סועתק נל"א וז"ל: קנאונו סעכו"ס כלס על דמנו קנאס גדולס וילטלו מלכיהס נעצילס לפענר עלינו סענה וליצס, ורכוס לסלחס נה' ולעסות מריצס עמו וללסיס סול ומי יצו לו וחקי לך זמן מאז סנחכס לנו סורכ צו עד זמנו זס סכל מלך עכו"ס נוצר לו מנכריה לו עמנכר לו אנס סלין סמילת כוונתו דמנו לסתור סורמנו ולספך דמנו סאונס ונלמחון ונכרצ.
 (51) שס זמנו סכוע סלמד מעסי ככועיס ססמכוונו צו ללמל סספן סללסי.
 (52) (סס) אלל סכוע סעסי סס סמחודיס מעסל סמוסלילס וססכמיס מעסל סלסונוס. (סס) סלדוסיס.

(54) כמו מאניו Manetho כסן נדיאספוליס Dióspolis נסמרו דנכי הימים למלכי מצרים, ואפילוניוס Apollonius Molo מרודוס עורס נרוסס וסחודיוניוס Posidonius von Apamea וסרמון וליימלכוס Chäremon Lysimachus סניסס צומן קיסר אויגוסטוס, ונדלסס סלורכ כגדול אפיין Apion צומן סינערוס Tyberius סכמנו כלס כנגד דמ מעס נמכוריסס ודלו לעסותס מן העולם.

ולמחות זכרה כאשר ישתדלו בו המתגברים בחרבותם) ולא זה יצלה ולא זה יצלה (55) כי ערבות השם ית' שמן קדם (לנו) ע"י ישעיהו הנביא שכל מתגבר שישתדל לבטל תורתנו יתוך בשם מענתו ויבטלה וידיחנה ולא התמיד כהתמדת מענותינו אמר ית' מיעד טוב, כל כלי יוצר עלך לא יצלה וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיע. ושניהם חושבים שזה בנין אי אפשר שינתן וישתדלו לנתק יסודותם הצוללות עד המים והם מוסיפים טורח ועמל והבנין ישאר כבתחלה והאמת ילעג בהם וישחק מהם על השתדלותם לחולשת שכלם כמה שאין ראוי לאדם להשתדל בכיוצא בו. אמר הנביא מתאר השתדלותם ולעג באמת בהם (תהלים ב' ג') ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו יושב בשמים ישחק אדני ילעג למו. הנה לא סרנו נגועים ומנוסים משתי הכתות האלו כל ימי מטשלתנו וקצת ימי גלותנו (56) אחר כן נתחדשה בת אחרת שהרכיבה ענינה משני הענינים יחד ר"ל התגבורת והשענות והמהלוקת וראתה זה יותר חזק למחות זכר האומה והתורה והסכימה שתתפאר בנבואה ותתן תורה זולת תורת השם ותאמר שהיא מאת השם באמת ותורתו האמתית ויחדש ספק ומכוכה כי זאת חולקת על זאת ושתיהן מיוחדות לאל אחד ויהיה מכוא לאבוד זו (57) וזו בתחילה לפלאה אשר יעשה האיש הרע מאוד שהוא ישתדל להרוג שונא עם התקימו הוא וכשילאה ישתדל בענין שיהרג הוא עצמו ושונאו ותחלת מי שמצא זה הדעת היה ישוע הנוצרי שחוק עצמות והוא מישראל והוא אעפ"י שהיה אביו גוי ואמו ישראלית העיקר בדינו גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ואולם נקראהו לחפליג בחרפתו-הוא הביא לחשב שהוא שלוח מהשם לבאר ספקות התורה ושהוא משיח היעוד לנו על יד כל נביא ופרש התורה פירוש מביא

"ומכ"ב

(55) נדפס חקר מאמר כסני: ולא זה ילל.

(56) וזה נוסח העברי: ספק"ס צטר אותנו ע"י ישעיה שכל חכם או נלחון שיחכוון לסחור תורתנו ולבטל דמו בכלי זין, יצטר הסורף כלי מלחמה ולא יליתו זה ע"ד משל כלומר שעלמו לא תשלים לעולם וכמו כן כל טוען שיחכוון לבטל מה שצדיקו ילא עמויז מן סדן צענחמו ויבטל אותם ולא תתקיים כמו שנאמר כל כלי יולר לא ילל וגו' — ושתי אלו הכוונות כלומר העכו"ם המתכוונים לשתי אלו הכוונות עלב דעמם שצנין זה אינו נוח ליהרוק ואעפ"י עשו אחסו להרוס יסודות הדם שהצטבו צנעבם כאמן והם צכ"ז מוקפים יגיעו ועלז והצנין יעמד על חזקתו והאמת יתל דהם וישחק, כלומר תקצ"ס סחוף האמת יושג ומתחל וסוסק צסם על סהם ומתכוונים צחולשת שכלם כוונם שאין לה תכלית. ועל זה הענין אמר דוד ע"ס צרום הקודם (ולא "נביא" כאשר הוא ממואר צהעמקתנו כי לא עלינו צכל כהני הקודם שמואר דוד כעלך צסם נביא כי הוא ראש רק צכו"ק ואם גם מנוסר רז"ל צין נביאים לאטוים (סוטה ע"ח, צ') — צראותו כוונתם לקחור דת האמת וצראותו ספק"ס יושג ומשחק צסם „נכתקם את מוקרותימו וגו'. ועדיין אלו צכוונים ומנוקים צשתי ככתות האלו מיוס מלכותנו וקלמ ימי גלותנו.

(57) וזה נוסח העברי: וראתה צעלה לסכמיר סס אותה זאת מדך אמר הוא סהסככל צענחמו לסחודע צסם נצוזה ולחדש דת ונלעדי תורת ס' וסודיע

כסוד

כולם

עקרי ועקרי

למחזק כל התורה (כל מצותיה והתר (כל) אזהרותיה לפי מה שכוון והרגישו
החכמים ז"ל לכוונתו קודם שיתחזק פרסומו באומה ועשו לו הראוי לו וכבר
הקדים השם להודיענו זה על ידי דניאל כי ישתדל איש מפריצי עמנו
זכוריהם לפסיד התורה בהתפארו בנבואה והכנים עצמו בענינים גדולים
ואמר שהוא משיח ושהשם יכשילוהו כמו שהכשילו (58) והוא אמרו ובני פריצי
עמך ינשאו להעמיד הון ונכשלו ואחריו בזמן טובה יצאה תורה מבני עשו
ויחסה אליו ולא היתה היא כוונתו אשר היה מיחל אותה ולא הזיק מעשהו
לישראל ולא נסתפקו בו רבים ולא יחיד כי התבארה להם סתירת דבריו והנצחון
ונפל בדינו (59) עד שהיה סופו מה שהיה (60). אחר כן עמד אחריו משוגע (61)
הלך בדרכיו שהוא פתח לו הדרך והוסיף עליו כוונה אחרת והוא בקשת המלוכה
ושיעבדוהו בני אדם וחדש מה שהתפרסם, ורצונם כלם לדמות דתותם (62)
בתורת ה' ית' ולא תתדמה המלאכה האלהית במלאכת בשר ודם אלא לנפתה
(63) שאין בחינה לו בשתיקה, וההפרש בין תורתנו והתורות אשר יתדמו (בהם)

דברים ששתי הסורות מלאה ה' וכוונתו לחדש הספק ולסכנים מנוכס כלכותנו צהימ
הסוכס אמת הסך הסאמת ושתיכן מכוונת לאלוה אמת להיות זה מנוף ושער לסמור
תורתנו .

(58) כמאמרים האלה כמתחילים : „ וזו צמחנולה נפלאה" עד „ כמו שהכשילו"
נשמנו נלדפס צמחם כלעמור.

(59) וזה נוסח מערבי : ואחריו לזמן ארוך עמדה דת ניוספס אליו איש אשר
לא הימס כוונתו אליה ולא עלתס כמו כן צמחצמחו ולא הזיק שום דבר לישראל ולא
נולד צכס ספק לא לכלל ולא ליחידים, לפי שסתפצכר להס סקרונו ושנכרת ואזד צידינו
עד שנעשס צו מס שנעשס.

(60) ואולי כיון כרצ הנחצר על מניי הפרכי סנקרס צמי סופרים קדמונים ,

Manichäi שמי צמנת 325 למספרס עם אריאנוס Arius צמון אמת, וסוף סעליא
דת חדסס סמורככס מלמונת הפרכיס צני עמו ונכרצס כמות סונוס עמוכס ומנוצכס
סהיו למניו עם מלמונת כנולכיס חדסיס ונקרצו צלו. ועיקר סינת למודו סעליו יסויצ
קוטצ דתו סוף : סיס שני אללוה אמת פועל סטוצ ולסד פועל סרע. וסוף סעסס
רציס מלמון עם אחריו עד סצא אל מלך פרס עם ד' מלוחס תלמידיו לסמוכס עמו,
והמלך לוח לסלות אמת כל ד' מלוחס תלמידיו צעלי גן סמלך. אחר סקעודס הלך המלך
עם מניי לסוח צגנו וסלכס לו סס כל הללוציס, ואמר לו צמחול רכס כל זה עסס
אלוה פועל סרע, ומלס גס* אומך, אלוה פועל סטוצ, לא יליך, ומלס גס אומו על
עץ צמנת 325, ועיין צעקידס צפרסס ומלמחן סמלריך צזה סעעסס וגס צלמס דוד.
(ולדעס צעל ס' סקצלה היס מלך פרס ככ"ל סצור מלכס ולפי זה סגיג קרוב לק'
סכיס כי סמולל יכחיכאי מי מלס עמסלמו וסיו לוסיכיס זה אמת זה כסני אחיס ויכחיכאי
כפער צמנת 250) וספער ססיסודיס צלרלו מסצניס מייחמו צאמר סרצ ז"ל : וסנלס
ונפל צידינו עד ססיס סופו מס ססיס, ואולס מס סאמר סרצ ז"ל ססיס ענני עמו
לא נדע מליס מוקר סלצ זס. ור' נחוס מערבי לא גרס „נצני עמו" צעעקסמו.

(61) זה ממועד. (62) ל"ל להגיה „למורת ה'" וכן לסלן „למלאכת צטר ודס" וכן
סנוססא צעעקס רנ"ס.

(63) צעעקס רנ"ס לחינק.

כּהפּרשׁ אֲדָם הַחַי הַמְדַבֵּר וְבָצַלֵם אֲשֶׁר תְּתוֹקֵן מֵלֹאכְתּוֹ. מִן הַשֵּׁשׁ אוֹ מִן הָעֵץ אוֹ הַכֶּסֶף אוֹ הַזָּהָב (עַד 64) שֵׁשׁ יוֹשֵׁב דּוּמָה לְאָדָם שֶׁהִסְכֵּל בַּחֲכָמָה הָאֱלֹהִית וּבִמְלֹאכֶת הָעֲלִיּוֹנִית כִּשְׂרִירָה בְּצֵלֶם דּוּמָה לְאָדָם בְּכָל שְׂמֹחוֹ הַנְּרָאָה בַּתְּאֵרוֹ וּצְוֹרָתוֹ אֲכָרְיוֹ וְשַׁעֲרוֹ וּמְרָאֵהוּ יִחַשֵׁב שֶׁמֵּלֹאכֶת הַצֵּלֶם כִּמְלֹאכֶת הָאָדָם בְּשׂוּה לְסִכְלוֹתָו (65) לְמָה שֶׁבַתּוֹךְ הָאֶחָד וּבַתּוֹךְ הָאֶחָד, אֵךְ הַחֲכָם הַיּוֹדֵעַ תּוֹרוֹתֶם שְׁנֵיהֶם יָדַע שֶׁבַתּוֹךְ זֶה הַצֵּלֶם אֵינֶן תְּקוּן מֵלֹאכָה כּוֹ כָּל עֵקֶר וּבַתּוֹךְ הָאָדָם יֵשׁ עֲנִינִים נִפְלְאִים בְּאֵמֶת וְעֲנִינִים גְּדוֹלִים מוֹרִים עַל הַכֶּמֶת הַבוֹרָא (66) מֵהַמֶּשֶׁךְ עֲצָבִיו וְעוֹרְקֵיו וְהַסְתַּעֲפָם וְהַבְדֵּל מִיִּתְרֵיו וּמְקוּמוֹת דְּבוּקָם וְהַסְתַּבֵּךְ קִשְׁרֵיו וְאֵיךְ צִמִּיחָתָם וְהִרְכַּבְתָּם עֲצָמָיו וּפְרָקִיהֶם וְיִצִּיאַת גִּידָיו דּוֹפְקִים וּבְלִתֵּי דּוֹפְקִים וְהַחֲלָקָם וְהַנְּחַת אֲכָרְיוֹ קִצְתָּם בְּקִצְתָּם גְּלוּיֵיהֶם וְנִסְתָּרֵיהֶם כָּל אֶחָד מֵהֶם כִּשְׁעוֹרוֹ וּתְכוֹנֹתוֹ וּבִמְקוֹמוֹ וּבִרְאוּי לּוֹ, כֵּן הִסְכֵּל בְּסִפְרֵי הַנְּבוּאָה וְתוֹרֹת וְתוֹרָתָנוּ, כִּשְׂעֵרוֹךְ זֹאת הַתּוֹרָה לְתוֹרָה הַבְּדוּיָה יִחַשׁוּב שֶׁבְּשְׁנֵיהֶם דְּמִיּוּן בְּתוֹרַת הַשֵּׁם אֲסוּרוֹת וּמוֹתָרוֹת וּבִאֲחֵרֶת גַּם כֵּן אֲסוּרוֹת וּמוֹתָרוֹת וּבְתוֹרַת הַשֵּׁם מַעֲשֵׂה עֲבוֹדוֹת (וּבִזְאת מַעֲשֵׂה עֲבוֹדוֹת) (67) וְתוֹרַת הַשֵּׁם תְּצוּהוּ וְתִזְהִיר וְתִיעַד טוֹב וְרַע וְכֵן זֹאת תְּצוּהוּ וְתִזְהִיר וְתִיעַד טוֹב וְרַע (68) וְאֵלּוּ הַבִּינֵן מֵהַ בֵּין שְׁתֵּי הַתּוֹרוֹת הַיּוֹדֵעַ שֶׁהַתּוֹרָה הָאֱלֹהִית הָאֵמֶתִית כָּל חֲכָמָה בְּתוֹרָה, שְׂאִינֵן בָּהּ לֹא מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא מִצְוֹת לֹא תַעֲשֵׂה שְׂאִינֵן בְּתוֹרָה עֲנִינִים מְבִיאִים תּוֹעֵלֶת לְשִׁלְמוֹת הָאֲנוּשִׁי וּמְרַחֵקִים נֹזֵק מוֹנֵעַ מִן הַשְּׁלֵמוֹת הַהִיא וְיִקְנוּ מַעֲלוֹת מְדֻלוֹת וּמַעֲלוֹת שֶׁכְּלִיּוֹת לְהַמּוֹן כְּפִי שֶׁכֵּלֶם וְלִסְגוּלוֹת כְּפִי הַשְּׁגָתָם וּבְהֵם יִהְיֶה הַקְּבוּץ הָאֱלֹהִי חָשׁוּב וּמַעֲלָה מְגִיעַ לְשְׁתֵּי הַשְּׁלֵמוֹת הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הוּא הַמֶּשֶׁךְ מִצִּיאָתוֹ בְּעוֹלָם עַל הַטּוֹב שֶׁבְּעֲנִינִים נְאוּתִים לְאָדָם וְהַשְּׁלֵמוֹת הַשְּׁנִיָּה הִיא הַשְּׁגַת הַמוֹשְׁכָלוֹת כְּפִי מֵה שֶׁהֵם כְּפִי יְכוּלֵת הָאָדָם וְשֶׁהַתּוֹרוֹת הַהֵן

64) צִדְפָּם עַד שֶׁתִּקְנוּ וְלִיכּוֹ בְּזוֹרֶת אֲדָם .

65) וְשֵׁם לְפִי שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ פְּכִימִיּוֹת שֶׁל שְׂנִיִּים .

66) וְשֵׁם בְּנִ"א. בְּרִאשׁוֹת עֲנִינֵי נַעֲשִׂים צִנְעַר שְׂחֵמָה קִצְתָּ הַמְנוּעָה הַמַּעֲלִית

כִּנְקֵרָא בְּלִמּוֹן עֲרַב „עֵלֵל" וְצִלְעוֹ „וּמִקְסוּל" צִלְעֵי הַצִּנְעַר וְהַסְלֵכְד וְנִעִים יִמְרוּתָיו וּמְקוֹם דְּבוּקָם וּלְפִיפֶת קִשְׁרֵיו וְלִיכּוֹת גְּדוּלוֹת וְהִרְכַּבְתָּ אֲכָרְיוֹ וּפְרָקֵיו וּמוֹלָף עוֹרְקֵיו הַמְנוּעָעִים וְהַעוֹרְקִים שְׂאִינֵם מְנוּעָעִים וְהַסְתַּלְקָם וְיִסּוּב נַחֲשָׁיו קָלְמָם עַל קִלְמָם הַמִּיּוֹגִים וְהַפְּכִימִיִּים כָּל דָּבָר וְדָבָר עַל מַחְכּוֹתָיו וְתַצְנִיחָיו וּבְמִקְוָמוֹ, כֵּן הַדָּבָר בְּכִסּוּל שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ קִשְׁרֵי כְּתָבֵי קוֹדֶשׁ וּפְכִימֵי הַמִּנּוֹת.

67) שֵׁם וְשֵׁם ה' יֵשׁ צֶה לְוִיִּים הַכֹּהֵן וְהַזִּכְרוֹת וְעוֹנֵשִׁים וְשִׁכְר כְּמוֹ כֵּן בְּזֹאת

הַמְנוּעָעִים הַמַּעֲלֵלִים .

68) צִדְפָּם בְּקוֹסְפָא יוֹשֵׁר מוֹתוֹרָת וּז"ל : וְאֵלּוּ הֵם יוֹדֵעַ פְּכִימִיּוֹתֵיהֶם הִי' יוֹדֵעַ

שֶׁהֵם הַאֱלֹהִית אֵמֶתִית שֶׁהַכֶּמֶתֶת צִפְכִּימִיּוֹתֵיהֶם וְשְׂאִינֵן לֵה שׁוֹם לְוִי וְלֹא אִזְהַרֶם שְׂאִינֵן צִפְכִּימִיּוֹת שֶׁלֶה דְּבָרִים מְצִיאִים תּוֹעֵלֶת בְּשִׁלְמוֹת הַאֲדָם וּמְרַחֵקִים מִמּוֹן נֹזֵק שְׂחֵמָה מִמּוֹנוֹ הַשְּׁלֵמוֹת הַהִיא, וְיִגְעוּ לוֹ צֵהם מַעֲלוֹת כַּמְדוֹת וּמַעֲלוֹת סְדוּעוֹת לְהַמּוֹן כְּפִי יְכַלְמָם וְלִיחִידִים כְּפִי הַשְּׁגָתָם, וְכֵסֵם הִי' הַקְּבוּץ הַאֱלֹהִי הַמְנוּעָעִים וְהַמְנוּעָעִים עַל שְׂחֵי הַשְּׁלֵמוֹת הַהִיא כְּלוּמַר הַשְּׁלֵמוֹת הַכֹּהֵנִים שֶׁהִיא הַמְנוּעָעִים קִיּוּמוֹ עוֹלָם הִזֶּה עַל מִיַּעַב הַעֲנִינִים הַכֹּהֵנִים לְאָדָם. וְהַשְּׁלֵמוֹת הַשְּׁנִיָּה שֶׁהִיא הַשְּׁגַת הַמוֹשְׁכָלוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם צִנְעָלִים כְּפִי כֵס אֲדָם. וְיוֹדֵעַ כְּמוֹ כֵּן שֶׁהַמְנוּעָעִים הַשֵּׁם הַמְנוּעָעִים לְדַחְנוּ הֵם דְּבָרִים שְׂאִינֵן לֵהם

המקדמות ענינים אין תוך בהן רק חקוי לכר ודמיו והמשל כוון בו כמרמה להגדיל עצמו ושיבא לחשוב שהוא כפלוגי ופלוגי ונגלתה ערותו למשיגים ושבו שחוק ולעג כמו שישחקו וילעגו מן הקוף, כשיחקה פעולת האדם וכבר קדם לנו (גם כן) הודעה על ידי דניאל כי כן יהיה (69) ושכאחרית הענין יעמוד עומד יתן דת דומה לדת האמתית וידבר גדולות כלומר אמר שנתן לו ספר ודבר השם אליו והוא דבר אל השם, וזולתן מרב דבריו אמר דניאל בספר ותאר מלכות (70) רומי והמשיל עמידת המשוגע והיותו מנצח מלכות רומי ומלכות פרס ומלכות יון (71) בקרן שעלה צומח וארך ועצם כמו שהתבאר מן הכתוב ההוא להמון ולסגולות שהיו ענינים גלה אותם במציאות לא יסבלו פי' אחר (72) אמר (דניאל ה' כ"א) מסתכל הוית בקריא ואלו קרן אחרי זעירא סליקת בינהון ותלת מן קריא קרמיתא אתעקרת מן קרמוהי וליה עינין כעיני אינשא בקרנא דא ופום מטלל רברבן. (73) ואתה הסתכל תקון זה המשל ופליאתו אמר שהראה קרן הקמנה העולה כאשר ארכה (והפילה ב' קרנוהי לפניו והוא נפל) לארכה והיה לקרן שתי עינים דומות כעיני האדם, ופה מדבר גדולות ר"ל שיתן דת דומה לדת האלהית ויתפאר בניבו (לה) וירבה דברים ובאר לנו דניאל שהוא יתפאר בכשול זאת התורה וישתדל לשנותה אמר ויסבר להשניא זמנין ודת וכו' (74) ובאר לנו השם ית' שאם יאבחוהו אחר עצמתו ורב גדולות עם כל מי שנשאר מהקודמים לו ושאלו החולקים לו שלשתן ר"ל הדת המכרחת בחרב והמתפארת בטענות והמתמדת בדת כלם יאבדו. ואע"פ (75) שהראה להם

סניניות אלף ספורים ודמיונים שהמכוון להם המדמה לכבוד עלונו ולאמר עליו סני' כפלוגי ופלוגי, והסתארה בעברותו לנגד הסכמים ונעשה דבר שמוק וליגות כמו שמשחקים ומפעלות הקוף כשידמה נעשיו למעשה אדם. (69) שם וסתארתיה הדבר יעמוד אדם ויגלה דת שמדמה לדת האמת וידבר גדולות ויאמר שידע עליו רוח נבואה וכתן לו ספר ושדבר סגורא עמו ואמר הוא נבואה.

(70) שם מלכות עכו"ם.

(71) שם לקרן לומח שארכה וגדלה.

(72) שם כחוסף: אלף כפסועים.

(73) שם ואתה עינין צמחמה זה המשל ומראה כפלאות, אינר טראס הקרן הבעירה השמחה ובעוד סני' תחמיה על אריכותיה, ועל שהפילה שלש קרנות ונלפניה עד טראס לקרן שהיא עיניים כעיני אדם ופה מדבר גדולות, כלומר שהעוהו סזס ידמה דת שמדמה לדת האלהית ויאמר שהוא נביא ויכנס דברים.

(74) שם ובאר לו הסגורא יחצרך לדניאל שהוא עמיד לאצדו אשר גדולתו וגדלת אריכותו עם כל הסגורא מן האיומות שקדמוהו, ושלשת המעצעים האלה כלומר הכח האכסית והכח הסוענת טענות והכח המדמה לדמיו כלם יאבדו.

(75) כאן הדברים וגוונגעים קלה ויותר מפורשים בהעתקת מעצמי זה נוסחתי: ואם תראה להם (ל"ל מהם) שום נבואה ונלחון צדום זמן לא תעמוד להם הנבואה שהיא ולא יאריך להם הנלחון הסוף, וכן גזר ענינו נזכרנו יחצרך וסנעיסמו מעולם ועד עולם שכל זמן וזמן שיעמוד על טראסיהם של ישראל שזד או שימדע עליהם שום רוגז שהוא עמיד לסקלו ולהסירו סכן ואמר דוד נבואה"ק נעסר נלחון האיומה

אגרת תימן

גדולה ותגבורת זמן ארוך או קצר לא יתמיד להם הדבר ולא ישאר, וכן הנהיג עמנו השם מאז אין זמן שלא יתחדש בו שמד ורבו ואחר כן יסירו השם. אמר דוד מלך ישראל ברוח הקדש בלשון האומה מספרת התגבר האומות עליה מראשית ענינה ועם כל זה לא יוכלו לאבדה עם רוב מה שנגעוה בשמדים וגזרות אמר (תהלים קכ"ט א' ב') רבת צרונני מנעורי גם לא יכלו לי. ואתם אחינו (76) דעו שבזמן נבוכדנאצר הרשע הכריח בני (77) אדם כלם לעז וללא נצל מן הנמצאים רק (78) חנניה מישאל ועזריה. ואח"כ אבדו השם ית' ואבד נימוסו (79) ונצב האמת באשר היה. וכן בבית שני בעת תגבורת מלכות יון הרשעה גזרו שמדות עצומות וקשות על ישראל כדי לאבד התורה לפי מחשבתם והכריחו לחלל שבת ושלא ימולו את בניהם ושיכתוב כל אחד (מהם) על בגדו אין לנו חלק ב"י אלהי ישראל ויחק על קרן שורוכן ואז יחדש בו והתמיד 80 כ

שמחשבתם מתוקף יד העכו"ם זנו ופשוט נמשלתם עלינו ממחלתנו ואעפ"כ אין צדק יכולת להצדיקו ולמחות את זמנו, ואעפ"י שרודפים אחרינו ומנענים אותנו בשמות וגזרות שכן אמר דוד וכו' —

- (76) שם הליכנס יודעים.
- (77) שם הכריחו את ישראל לעבוד ע"ז, וזו הנקסח נכונה.
- (78) נדפס נחוסף גם דניאל.
- (79) שם וחזקת האמת לנש שהימה.
- (80) ושם ועמדו בגזרם זו.

81 מז"ל וכו' מלכות יון שמשלו על ח"י משנת ג' תמ"ח עד ג' תרב"א לצדיקת העולם וסוף משנתם המלך אלכסנדר את דכיוט עד מות אלכסיכס סרשע וסם צקירוז קע"ג שנה. אכן לאחר שנסלק מלכותו לר' ראשים צהס אכן ישראל שנקראה אח"כ צפי עמנו ארס או סיר"הס חמס סליקוס ניקטור Seleucus Nikator שר לצלו לדעת קנה צשנת ג' תס"ו וסוף כנוי י"ג שנים אחר מיתת אלכסנדר ולדעת אחרת צשנת תס"ז וסוף

כמו ח' שנים אחר מותו וסוף מלך	—	—	ר"ג שנים
(2) אלכסיכוס קאטר Soter	—	—	י"ח
(3) טיאוס Theos	—	—	ט"ו
(4) סליקוס גליניקוס Callinicus	—	—	כ'
(5) גרינס Cerannus	—	—	ה'
(6) אלכסיכוס הגדול אביו של אלכסיכוס סרשע	—	—	ל"ה
(7) סליקוס טיליפי Philopater בנו של הס"ל	—	—	כ'
(8) אלכסיכוס סרשע אחיו של הס"ל מלך אליצא	—	—	כ'
דכ' יוקי צשנת תר"י ומלך	—	—	י"א

סך קנה ו } ואס חלמקף ד' שנה שמי עוד אלכסנדר לאחר שכתב את דכיוט (כי צשנת תמ"ח כצשנו וצשנת תכ"ד נפטר מן העולם) י"ח שנים לדעת י"ח האמור למעלה שנה שר לצלו ניקאטאר למלוכה, ומה שאמר כאן : כשגברה מלכות יון הרשעה וגזרו שמדות גדולות ופשוטות על ישראל לאבד סדמ וגזרו עליהם חלול השנת ולהסר צדיק מילה

כנ"ב שנה 81) ואחר כן אבד השם מלכותם ונימוסם יחד. 82) ובכל זמן אחו"ל פעם אחת גזרה מלכות 83) הרשעה שמד על ישראל כך וכך גזרו עליהם ואחר כך במלטהו השם ויס'רהו כסור מחדשו וכן אמרו שמד עבד דבמיל. וכבר 84) יעד השם ית' ליעקב אבינו שזרעו אעפ"י שישפילום באומות וינצחום הם ישארו אחריהם אמר (בראשית כ"ה יוד) והיה זרעך בעפר הארץ. ר"ל שהם עם היותם ישפלים בעפר מדרך כף הרגל לכל. בסוף ינצחו ויגברו. ועוד על צד המשל שהעפר בסוף יעלה על דורכו וישאר אחריו. 85) וכבר באר

ושיחמוז כל אחד מישראל בלבושו אין להם חלק בה' אלקי ישראל וכו' — ועמדו בגזרה זו כמו ב"ב ט"ז, כוונתו בלתי ספק שהתחילם תאמלע שני המלכות אנטיוכוס הגדול עד מיתתו בנו אנטיוכוס הרשע, כי מזמן הזה עד בקופו התחילו לגזור גזירות משונות על ישראל ומזמן המלך Nikator המלך הראשון לארם עד אנטיוכוס הגדול לא מלינו שסרעו את ישראל, ואם גם אנטיוכוס הגדול הכיל סיה לפי עדות יוסיופן לרומים כ' י"ב פרק ג' מלך טוב וישר וגו' שלא יזיקו את ישראל ולא את מקדשם בשום דבר, וכל אשר לא מישראל ישמור לפסו מנשת אל הקודש ולא יעו אנוש להכניס בירושתים מנעלי חיים העמאיים כ"א שהכונה והערך שהותרו ליסודים להקריב לפני האל הגדול אשר שמה (יעויין גם צ"מ ע' ס"א) ככ"ו בהפך בקופו והלך לישראל. ואם נחשוב שני המלכות של אנטיוכוס הרשע י"א שנה ושני המלכות אחיו סליוקוס Philopator המלך ב' שנים (כי גם הוא היה רולם להחריז את המקדש ומן השמים נמנע עיין בק' הסמנולאים ס' ג') וכו"א שנה משני מלכות אצו אנטיוכוס הגדול ה"ל ה"ב ס' שנים. או כי נחשוב שני המלכות של Philopater ה"ל י"ח שנה, וי"א שנה של אנטיוכוס הרשע כי צימיו וקלת צימי אצו נלחם מלחמות ס' יהודה מכני וי"ד שנים ונחבר שנלחם יומתן מכני עם דימטריוס קוטר Soter ועם אלכסנדר באלאס ונחבר אז ע"י טריפון Tryphon וד' שנים שהלך בקרב שמעון מכני עם דימטריוס ניקטור Nikator ועם אנטיוכוס קידעטעס, Sidetes וכו' צדוק הזמן ד' שנים ה"ל והוא בשנת 141 ונעשה א"י ע"י שמעון ה"ל חפשיה מעול מלכי סיריאה ותכון מלכותה השמונתי מסיים הכול ושאלה וסיו צני ישראל לאזנה חפשיה אשר לא סיו עזא קרבן הנית החלשון, ואם תמנה סך השנים ה"ל יאלו לך כ"ב שנה והנותר ינחר.

ואכן יש להפקק קלת אם הגזרה ה"ל היתה בלחמת בתקפה ובכלליה כ"ב שנה כי מזמן שעמד אנטיוכוס הרשע עד שמעון מכני לא יהי יותר כ"א ל"ד שנה! וגם במשך הזמן הזה לא היתה גזרה זו כללית, כי מזמן שעמד מתחילו כסן גדול והוא בקירוב ד' או ה' שנים לפני מות הרשע ה"ל ואחריו צניו הסמנולאים נפקקה גזרה זו לאט לאט ונפרט מהערים האלה ומקציצותיהם אשר כבשו הסמנולאים ה"ל חמת ידיים ולא נשאלו מהס'ריים בכל הארץ כ"א בליציהם בהר הבית אשר סומנו עם תימני אנטיוכוס הרשע ונגרשו משמעון מכני.

82) בנדפס וכן תמלא לרבותינו אומרים ברוב המקורות פעם אחת גזרו וכו'.

3) סם נחוסף "יון" ומוסוף: ושלום על ישראל.

84) בנדפס מזכור יותר וז"ל: וכבר הצטיה הקצ"ס ליעקב אבינו ע"ס שאע"פ

שישתעבדו האומות זרעו ויעו אותם ויגברו עליהם הם ישאלו ויעמדו והשתעבדו בהם יתלפו ויאצדו כמו שגאמר והיה זרעך בעפר הארץ כלומר אע"פ שהם נחוסים למרעם ולמרעם בעפר הזה שהכל דורסין אותו סוף שיגברו וינלחו.

85) סם נחוסף: וישאר הוא וסדוקסים אותו לא יעמדו.

ישעיה הנביא ע"ה והודיענו מפי השם שזאת האומה ^{ראמונה} כוּטָן הגלות כל מי שישתדל לנצחה ולהתגבר עליה יעלה (86) וכהשתדלותו גם כל יוכל, ובסוף יעזרה השם וירפא מחץ מכתה. אמר (ישעיה כ"א ב') חזות קשה הגד לי הבודד בוגד והשודר שודר, עלי עילם צורי מדי כל אנחתה השבתי, וכבר ערב לנו השם ית' על ידי נביאו שלא נאבד (ושלא 87) נעדר מהיות אומה השובה. וכמו שאי אפשר בטול מציאות הכורא (88) כ' לא יתכן אבדתנו מן העולם אמר (מלאכי ג' ו'ו') כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, וכו' בשרנו ית' שמו כי מן הנמנע אצלו שימאס בנו כלנו ואע"פ שנמרה את פיו ונחלף את מצותיו אמר (ישעיה ל"א ל"ב) כה אמר ה' אם ימרו השמים מלמעלה ויחקרו מוסדות הארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל על אשר עשו נאם ה'. ובה בעצמו הקדים להודיענו בתורה על ידי מרע"ה אמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתי ולא געלתים לכלותם. ^{ואתם אהי' ג' ו'ו' ו'ז' ח' ט' י' י"א י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט י"י} 89 ויהשענו על אלו הפסוקים האמתיים (אתם אחינו) ולא יפסידכם תמידות השמד ותגבורת ידי שונאנו וחולשת. אומתנו שזה כלו לנסות ולטהר עד שלא יחזיקו בדת רק החסידים יראי השם מורע יעקב הזרע המהור, אשר נאמר עליהם. (יואל ג' ה') בשרידים אשר ה' קורא. וכאר שהם (90) אחדים והם האנשים אשר עמדו אבותם. על הר סיני ושמעו הרבר מפי הגבורה (91) והאמינו בברית השם וקבלו על עצמם לעשות ולשמע ואמרו נעשה ונשמע וקבלוהו עליהם ועל הבאים אחריהם כמו שאמרו לנו ולבנינו עד עולם. וכבר (92) ערב"ה השם ית' וית' ודי בו ערבות שכל מי שעמד במעמד הר סיני יאמינו במשה רבנו ובכל מה שאמר הם ובניהם עד סוף כל הדורות והוא אמרו ית' (שמות י"ט ט'), הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, לכן יודע שכל מי שיצא מהדת הנתונה (93) במעמד ההוא שאינו מורע האנשים ההם וכן אח"ל כל המסתפקים (94) בתורת השם לא עמדו אבותיו על הר סיני. ישמרנו השם וישמרם מהספק וירחיק מעליכם הלבוש והמחשבות (95) המביאות

86) עם זכ"א אפשר לו לעשות ויילית.

87) עם ולא יעשה עמנו כלים ולא כסוד לעולם נלחיות אומה חקידם.

88) ליל שזריך להגיס כאן תמורת כי כן" כמו שתחזו צדקם וכמו שאי אפשר

שיצטטל מניחותו של הז"ס כן אי אפשר שתאחד וכתבטל מן העולם.

89) עם קנה זכ"א. והאם אחינו סזקו ולעלו וסענו על הפסוקים האלה

האמתיים ואל יצילו אחכם הסעדות אם תכפו אחכם ואל יפסידו אחכם חוקי יד

סלויז עליכם וחלישות אומתנו שכל הפנין הזה אין רק כסיון ונחמה להכרח אומתכם

וחתכם נעילם וסלא יחזיקו דת האמת צעות כאלו אלה הסכמים יכאי ס' מרע

יעקב הזרע הסוכר. (90) עם יסידים. (91) עם וסלחו ידעים ולאומתם לזרית.

(92) עם וכבר סנתיחו סזוקא ית' כאלם סככס ערז לסזרו ודי לנו צעדותו

וסודיענו שכל מי סעמד וכו'.

(93) עם לכל מי סננה מדך סדת סתחנה סזעמד ססול.

(94) עם סנזוסא. (95) עם סנזיחות לידי סק ולדי סכסול.

באמרו (שיר השירים ד' ז) הנך יפה רעיתי ומום אין בך, (105) ודמה אלו אנשי הכתות והאמונות אשר ירצו למשכה אליהם ולהשיבה לאמונתם כזונים המסיתים הנשים הנקיות להשיג מהן זמה כן אלו יסיתונו וישתדלו להשיבנו אליהם אולי נחזיק בדתם ונאמיץ בדעותם ואחר כן ענה בחכמה בלשון האומה כאלו תאמר לאשר ירצו להסיתה ולהגדיל אמונתם בעיניו, למה תחזיקו בי התוכלון להמציא אליו (שיר השירים ד' א') כמחולת בשמחת המחנים ר"ל שהיא תטעון עליהם ותאמר להם תמציא^ל במעמד סיני, אשר היה בו מחנה ישראל ומחנה אלהים זה לעמת זה ואשוב לדעתכם, (106) והוא אמרו על צד המשל שובי שובי^ב ונחזה כך מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים שמחת מעמד הר סיני אשר היה מחנה ישראל באמרו (שמות ט' י"ז) ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה וגו' ומחנה אלהים כמו שבאר לאמר (תהלים ס"ח י"ח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אדני כם סיני בקדשי, והסתכל חכמת המשל וסודותיו שהוא כפי מלה שובי שובי ד' פעמים בזה הפסוקרמו להיותנו מבוקשים לצאת מן הדת ולהתאחד בהם בכל אחת מארבע מלכיות אשר אנחנו באחרונה מהם, וכבר יעדנו השם רע (107) בתורה בהיותם מכריחים אותנו להאמיץ בדעותם, והוא אמרו ועבדתם שם אלהים אחרים מעשה ידי אדם עץ ואבן וגו', ואמנם עם זה לא יהיה כולל בכל הארץ ולא יכרית בריתו מאתנו אמר לנו ואמר כי לא תשכח מפי זרעו ובאר ואמר על ידי ישעיהו מבשר האומה שהאות בינינו ובינו ית' והמופת המורה שאנחנו לא נאבד הוא (108) השאר תורת השם ודברו בינינו אמר (ישעיה כ"ט כ"ח) ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיר וגו', וכבר (109)

(105) צדקם צ"ל: ודמה שלך האמונות והסקנות שרונים לסמטיכה אליהם ולהסחירה לאמונתם כלנשי הצלעל הסטופים נזעם והמפתים הססים סהס צנות קיל לספיג וסן סחוקן העוכוערת, כן חירע לנו עם אלו סהס נשיאים ארתנו ונפתים לסחירנו לדתותיהם ואולי נאחו ונסתנך צנכני פסותם וצנכני סקריסם, וסח"כ חזר צמכנתו צלסון סטוצה סלועס כאלו היא חומרת לאותם סהס רוגיס לפתומס ולסכרות לסס סקצרתס ועולס ונקצרתס לאיזה דבר נפתחקיס צו סחוכלו לסכרות לי כמו נסיר ססיריס ד' ח' עמולת הנפתים כלוער סלעונס סעעון כנגדס ולחומרת לסס סלחוני כמו נעמד סר סיני וכו'.

(106) כלן נגוונגס קלת ונטכחו איזס נולת, וצנדפס סוף יוטר נופוסם וז"ל: וזס כעלנר סוף ע"ד נטל, סוצי סוצי סטולנטיס סוצי סוצי ונחסס צך מס ססזו צטולנטיס כונולת הנפתים, ופירוס סטולנטיס סטלנטיס ססקידס ונחולת הנפתים סתסת נעענד סר סיני ססי' צו נסנס ישראל סנלנר ויולא נסס סח סעס וגו' ונפתס אלסיס כמו סנלנר רכצ אלסיס וגו'. רלס סכונת הנטל וקודו ססוף סחזיר נלס סוצי ארצנע סעמיס צזס ספוק לסיות לנעז סלנו כדדפיס ארצנע סעמיס לללס מן סדס צכל אחת מן הנלכיות סללס סלרצנע סלנו הויס צלחונג נסס.

(107) צנדפס לא גכ, רע" ונכסל דסס סיל: וסנטיחנו סקצ"ס צחורתו ולנר כי צנתיס נכריסיס ארתנו לחזו צקצרתס וכו' —

(108) סס סוף קיוס תורת ס', (109) סס וגס סתפלרס סלועס וכו'.

השתכחה האומה לפני ה' ית' בהיותה סובלת הצרות והשמדות ונושאת (110) דעותם אמר (תהלים מ"ד כ"ג) כי עליך הרגנו כל היום. זה דורו של שמד, על כן ראוי שישמחו בעליו במה שישבילוהו מהצרות ואבדת הממון והמלמול וההפסד בכל עניניהם, (111) כל זה שבה לעם אצל השם והצלחה עצומה וכל מה שיארע להם הוא כקרבן כליל על גבי המזבח עצמו (שמות ל"ב כ"ט) ויאמר להם מלאו ידיכם היום לה' (112) כי איש בכנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה, על כן ראוי להם שיברחו אחרי ה' ויִכְנְסוּ במדברות ובארץ בתה ולא יחוסו על פְּסִידַת קרובים ועל אבדת ממון, כי כל זה מעט מזער כנגד מלך מלכי המלכים (113) מלך הכל השם הנכבד והנורא הזה יי' אלהיך ונאמן הוא לשלם שכר (א) טוב בעולם הזה ובעולם הבא, כן מצאנו החסידים ומהורים בוחרי האמת ומשיגיו ומשומטים על דת השם מן הקצוות הרחוקות (114) ובאו אל מקומות החכמים להוסיף להם דעת בכת, בעבור שיהיה להם בגלל הדבר הזה שכר טוב מאת השם, (115) ואיך לא יגלה האדם וישומט בעבור התורה כלה, ואנחנו רואים מבני אדם כשתצר לו פרנסתו באחת הערים יֵצֵא אל עיר אחרת כ"ש מי שתצר עליו אמונת דת השם במקום אחד הלא יצא למקום אחר, ומי שימנע ממנו לצאת קצת זמן לא ישכח נפשו ויתפקר בהלול ^{השבת} וטאכלות אסורות ויחשוב שכבר סר מעליו עול התורה, זאת התורה לא ימלץ ממנה איש מבני יעקב לעולם לא הוא ולא זרעו ולא זרע זרעו ירצו או לא ירצו אבל הוא נענש על מה שאבטל טמצותיה ועל מה שיעבור מאזהרותיה ולא יחשוב חושב אשר בעשותו העבירות הגדולות לא יחשבו עליו הקמנות ויתפקר בהם אבל ירבעם בן נבט שהזק עצמו נענש על העגלים אשר הטא בהם והחטיא את ישראל ונענש על בטול עשיית סוכה בסכות וזה (116) שרש משרשי התורה ידועהו והודיעהו והקישו עליו, ואשר (117) זכרתי מענין הפושע

(110) עס ותטא סכרות סתוכמות עליס סכן כתיב וכו'.

(111) " סכל זה לתפארת היל לנו לנגד זולתנו וכבוד גדול.

(112) סתערכי סתמיט "כי איס צננו ונחסי" לסתעיס יתכ סענין סתאמר

לסכיו. (112) עס סתולך על סכל.

(114) עס [עסימו ונגומס לתקומת סתקידס כדי ססיסו לסס עולר סתורס.

(115) עס עס קת ססינו: וליך לא יעלס סלדס וליך לא יקון סליך עולדסו

ונצני סתססחו סצניל סתורס כלס צכללס? וססס ונללנו וליך סלד צין סלר צני סלדס

כסלל ונלל די ססימו סנקוס סלד עד סיקון צו וילר לו עקומו, ילל סמס לנקוס

סלר, כ"ס סליר לו עקומו מלד סורסו ונלל סלל סלל סלל סלל עמנו סל עקוס

סלר, ומי סלל יתכן לו לללל צעוס זמן לא יסל נסו ללל ויסעע צעלנו ויעסס ספקר

לסלל סססס ולסכול סיסוקו ויעלל על לצו ססרק ועליו עול סתורס, ססתורס סזלל

לא יוכל לסמלל ולסכלל עמנו סלילו סלד מזרע יעקב לעולס, לא סול ולל זרעו ולל

זרע זרעו צין צלוט צין סלל צליו.

(116) עס וזס סעקך יקוד מיקודי סתורס וסדס, ולנלדוסו ועסו סיקס עליו.

(117) "ל ססיגיס, ו"אשר זככ" או כנוססס ועסרכי: ונלס "סזכרס" צלסן נסמר

ר"ל עס סזכרס סלגת סלו.

פחטבנו כעאן סבחר ונללנו רלל בזכרס חיות כי עליך הרגנו כל היום
זה דורו של שמד

אשר (118) הביא בני אדם לחשוב שבמאד מאד הוא משגע וכן (119) אמרו (דברים ל"ב ב') הופיע מהר פארן רמוז עליו וכן אמרו (דברים י"ח מ"ו) (120) נביא מקרבך מאחיד וכן (121) יעדו לישמעאל (בראשית י"ז ב') ונתתיו לגוי גדול, אלו (122) ענינים שלא יאמר בהם שהם בתכלית החולשה אבל עשית ראייה מהם שחוק ולעג גמור, וענינים (אלו) לא יכניסו שום ספק כלל, ואפילו אצל ההמון עמי הארץ הבורים והפושעים עצמם אשר יבועו בהם לא יחשבו כן ולא יספקו בהם. ואולם ימו להתפאר באלו המאמרים אצל הגוים ושיראו להם שהם אמתו מה (123) שבקלאין באמרם שמשגע כתוב בתורה, והישמעאלים עצמם לא יאמינו באלה הראיות ולא יקבלום ולא יביאו מהם ראייה בעבור שההפסד מבואר מאד וכאשר לא מצאו להם טענה כלל ככל התורה לא כתוב ולא רמיה ולא מקום מחשבה להתלות בו אמרו המירוותם התורה ושניתם אותה ואתם מחקתם שם פלוני ממנה ולא מצאו שום טענה טובה מואת עם היותה נתכלית הגנות והפחיתות ובטולה פשוט להמון וליחידים בהיותה התורה נעתקת ללשון אשריאן והפרסי והיוני, והלועזי (124) יקודם שיעמוד הפסוק, פאות שנים) (125) ועוד בהיותה רבים מרבים במזרח הארץ ומערבה ולא נמצא בכלם חלוקה ולא ג"כ בענין לא הצריכם לזאת החלוקה רק העדר פסוק מדמה בתורה, והוא שאמרו גוי גדול אין רוצה לומר גדולה בנבואה ולא גדולה בדת אבל רוב מספר לבד, וכבר אמרו על (126) ע"ז גוים גדולים ועצומים וכן אמרו במאד

- (118) עם סכניק בלנות העם טוולת צמאד מאד היא נאמר על משוגע.
- (119) עם וכן עם שנאמר.
- (120) הפושע הזה נדייק מנולת "נאחיד" שהמורה מרמזה על ישמעאל שהיה אח ליעקב, כי היה לכחוש: נביא מקרבך כמוני וכו' ואם קדמוהו ימו הנולדי וזה לפי דעתו לא היה נביא אמת, זמם שאנני לא היה מוצע ישראל, ואם גם העיקר צדיקו גוי ועמד הכח על זה ישראל הולך כסב.
- (121) עם וכן הצטטתו לישמעאל.
- (122) צדקתם מחוסר גם הנאמר הזה: "דברים אלו כנר דחור ונקטמו מרז כנגלתם צפי הכל" ולא נאמר צמם צמלית הסלשות וכו'.
- (123) הנהל כאן עם "שבקלאין" אין לה שחר ואפשר שכוונתו עם שבקלאין Koran וסוף משגש המלה הזאת צכוונס ועשה מזאת צדק סחול עם שבק — לאין ר"ל הניקד שבק ספר תורתו הנפעלת והמזויפת לאין ולתמו וללא סועיל. ואולם כ' נחום וערצני העתיק צמ"ל: אבל כוונתם באלה הדברים להטפאף צמם צפני הגוים להראות להם שהם נאמיים, אבל הקלון שאומרים שמשוגע כמיז צמורה וכו' — (124) זו לשון רומי או לטינאל. ויש לפקפק אם העמקת פרסית אשר עליה אמר סרז שהיתה מואת שנים קודם שיעמוד הפסוק היתה צמליות קודם נחמד? כי ידועה ששתי ההעמקות ר"ל הפרסית והערצית הם הלעירות צמון מכל הסעמקות מלשונות קדם.
- (125) צדקתם כמיז צמ"ל ועם קלת הוספה וז"ל: ועוד שהיא מקובלת דור ומי דור ומזרח העולם ועד מערביו ולא נמלא בכל זה שום חלוקה כלל ואפילו צדקוים אפילו צין קמץ טמף לטורק לא נמלא צה שום חלוקה, ולא הולרכו לטענה זו הסלשות, אלא שלח מלאו שום ספק צמורס.

מאיר אשר ענינו הרבה הרבה אלו כוון בו שיצאו ממנה פלוני היה לו לומר
 וברכתיו במאד מאד והיה (127) אז אפשר שיתלה זה בנתלה בחומי עכביש
 ויאמר שענינו אברכנו שיצאו מורעו פלוני, ואולם אחר שאמר במאד מאד
 אחר (128) וברכתיו הראה שהיא הפלגה כרוב המספר, וכבר באר השם בתורה
 ברברו עם אברהם שכל מה שיעדו מן הברכות ונתינתו תורה לבניו והבדילו
 אותם לא יהיה זה רק לזרע יצחק (ל בד.) (129) ופלוני מצורף ולווי בברכת
 יצחק והוא אמרו (בראשית כ"א י"ג) וגם את בן האמה לגוי אשימנו, כאר
 לנו כי העקר הוא יצחק (125) וזה מצורף ולווי, ובבאור אמר השם ית' כי
 ביצחק יקרא לך זרע, והניח ישמעאל לגמרי ר"ל שאע"פ (131) שזרעו והיה מספר
 רב לא יהיה חשוב ולא נרצה ואין חלק משלמות האדם עד שתודע לו ותתפרסם,
 ואולם תודע מעלתך בזרעך החשוב למעלה וזהו זרע שיהיה מיצחק וזהו הענין
 יקרא כמו שאמר ויקרא בהם שמי ושם אבותי, ר"ל שיתפרסם בהם וידוע ואחר
 באר ביצחק שהברכות ההן אשר יעדן לאברהם אשר מכללן שתהיה תורת
 אלהים ודת בבניו כמו שיעד לו להיות בזרעו אמר והייתי להם לאלהים (132)
 ויחד יצחק מישמעאל (בכללן) כמו שבארנו יחודו בבאור נתינת הרת מבלתי
 ישמעאל והוא אמרו ואת בריתי אקים את יצחק אחר אמרו לישמעאל הנה
 ברכתי אותו ואחר כן באר לנו חשם על ידי יצחק שיעקב נתיחד (133) בכל
 מבלעדי עשו והוא מאמר יצחק אליו (בראשית כ"ה ד') ויתן לך את ברכת
 אברהם, הנה נתבאר מפסוקי התורה שמעלת הרת היעודה לאברהם אבינו
 ונכרת לו ברית עליה שתהיה בבניו התיחדה ביצחק ואחר כן ביעקב מזרע
 יצחק, והוא מאמר הנביא מודה לשם על זאת הטובה היקרה (תהלים ק"ה ט')
 אשר כרת את אברהם ושבעתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית
 עולם, (134) ואמר שראוי שתדעוהו שהשם שהושבים הישמעאלים שהוא כתוב

(126) עס וכבר נאמר צעודי ע"י.

(127) עס ולא היה אפשר להסתלות זה הטוען צדוטי של קורי עכביש לומר שענינו

אברכנו וכו'.

(128) צנדפס כתיב, וסרנתי" אלל הויל ולמר צנאלד נאלד חמר טאלמר וסרנתי

יורה סדצר טליו אלל על דרך הספגס צדצ הענין, ונוקסא זו יומר נכוכס.

(129) עס טענציל זרע ילמק נאלמר צלצד זה ולא על זה האסד (ל"ל האמר) וסול

טמוך ומוטג לצרכוס ילמק.

(130) עס וזה האמר טפל.

(131) צנדפס היא יומר מפורטס וז"ל: ועוד כטנכסיס על ישמעאל טלפילו

היות זרעו סרנצ צננין לא יה' חסיד ולא יה' לו חן צטלמות האנוטי כדי טחטפסרס

צו וטחודע, אלל טחודע חסידותיך צזרעך חסיד וסול הזרע סנל מילמק.

(132) עס ולס"כ יחד ילמק וסגדילו מישמעאל צכל סרנכות סללס כמו סצארנו

ויסדו (כ"ל ילמק) צרנתי זולט ישמעאל כמו טנאלמר וכו'.

(133) עס נמוק, "סרנכות סלנו".

(134) וננדפס נוקסא על חופן סזס: וזס טיש לך לדעת סזס טסס טעלס דעת

הישמעאלים טחמוצ צחורס טלמזו צו סמוטעיס כלומר צנאלד ונאלד סזסול ונחמד חינו ונמד

בתורה אשר נתלים הפושעים בו שהוא כמאד מאד אינו מ"ס ח"ת מ"ס דל"ת. אבל
 חסד הוא אל"ף ה' ת" מ"ס דל"ת כן הוא לשון מאמר שימצאוהו כתוב בתורה ובעון
 גליון שמו אחמ"ד ואין מספר במאד מאד כמספר זה השם לחשב שהוא כתוב
 בתורה. (135) ואמנם אמרו הופיע מהר פארן הוא פעל עבר ואלו אמר ויפיע
 מהר פארן היה אפשר למי שת"מב להם זאת ההטעה להתלות בה. ואולם
 אחר שאמר הופיע הראה שהוא ענין שהראה כבר וזה שהוא מתאר מעמד
 הר סיני ואמר כשהשם נגלה על הר סיני לא ירד עליו מן השמים כדדת אבני
 הברק אבל הופיע בנחת נגלה מראשי ההרים לאט לאט מראש הר אל ראש
 הר עד ששכן על הר סיני. (נ"ל להגיה כאן: ה' מסיני בא זורה משעיר למו
 הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קודש מימינו אש דת למו. בהם אמרו "למו"
 ר"ל לישראל) אמר (דברים ל"ג ב') ה' מסיני בא זורה משעיר למו. ר"ל הופיע מהר
 פארן בהם אמרו למו ר"ל לישראל והתבונן איך אמר בפארן שהוא רחוק הופיע
 ובישעיר שהוא קרוב יותר וזה ובסיני אשר אליו (136) החקשה ובו שכן האור
 כמו שנאמר (שמות כ"ד מז) וישכון כבוד ה' על הר סיני. אמר בו מסיני בא
 (132) וזה ספרה דבורה כשספרה באומה מעמד הר סיני שהאור הולך (138)
 (לאמו) מהר אל הר באמרה (שופטים ה' ד') ה' בצאתך משעיר בצעדך משרה
 אדום ארץ רעשה וגו' וכפי שבאורו החז"ל שהשם שלה שליח לרומיים. (139) קודם
 משה רבנו (135) והראה להם התורה ולא קבלוה ממנו. (אחר בפנים: אח"כ
 שלח שליח אחר לערביים והראה להם ולא קבלוה ממנו) אחר כן שלח לנו משה
 רבנו וקבלוה (141) ואמרנו על דבר י"י נעשה ונשמע. וזה כלו ענין שאירע (142)

אלה תחמד כי הוא פסע סמאמר שהם סומרים שהוא כתוב בתורה ובתלמוד ומכונים
 שהוא אב גלוי (תעורר עין גליון והתייבס זו ונקורסת עם נחמת הלעזרזרי) שסמו
 תחמד ומספר צמאד תאלד חינו עולם למספר תחמד סקוברים שהוא כתיב בתורה.
 (135) עם אלז מה סלומר סופיע מסר פלגן צידוע סהוא פעל עבר ואלו אמר
 יופיע או יכול ה' הטוען להסתולץ ולהסתלות זו אלז סואיל ולומר סופיע סהוא
 עבר סכבר עבר.

(136) עם וסיני פעליו כיסה סכוונה וכו סכן סכנוד.
 (137) ועם וכענין זה וכו'. (138) עם לאט לאט.
 (139) עם סהקצ"ס שלח נביא לאדום. וסוא יוסר כהן וכן ליסנעאל סמורס
 לערביים סארכ כהן.

(140) עם להורות להם סמורה.
 (141) עם אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.
 (142) אמר דוד סלובז מו"ל דרשו זאת כן מצנין סמסוז כי לכאורה צל סכנוד
 ומסלס ערצנות קודם נינינו אט דת לנו סגל על הר סיני ורס נעשיר למו סופיע מסר
 סלגן וסוס ליס לכסוז כן, אלז נפני סלל כסוז סקגון סזה, דרסווס סהקצ"ס שלח
 ומסילה לאדום קודם סעלח ליסרלל, להכרות להם סמורה ולל רלו לקבלס, וכן שלח
 ליסנעאל וגם סס לא קבלוה וסל"כ שלח לנו מסה רבינו וקבלוה כמו סנלמר כל אשר
 דבר ה' נעשה ונשמע. וכפי הדעות הזס סוא ספסוק על כהן וכוונה: ה' נפני צל
 (לאחר סיכר מן ססמים) ורלס להגלות צלסונה ליסרלל; אלז נפני סלנוו סיה ג"כ
 נזכות אט אדום ויסנעאל אמר ורס נעשיר לנו וסללס אס ירלו לקבלס או ללו, וכן

קודם מתן תורה (ולכן) הביא בה פעלים עוברים בא זורה והופיע (143) ואינו הודעה במה שיהיה, ואמנם במה שהביא ראה מאמרו (דברים י"ח ט"ז) נביא מקרבך מאחריך, ואמרך (144) ישקצת אנשים נכנס להם ספק בעבורו וקצתם

הופיע מהם פאקן וגם להם שאלם וגם הם לא קצלוה ואח"כ שלם לישראל ושאלם ואמרו הן, ואחר שקצלוה אמר ואחם מרצבות קדש כלומר אז אסם מרצבות קדש ומימינו אש דת לנו. ונלמ לנו סמיים מוסך על ישראל כלצד צמם שהוא סיס אומם היסידם בכל האומות שקצלה עלינו התורה הקדושה. ודע איך דייק הכתוב צעיון דק כי גם צשעיר כתב „למו" כלומר שכונת השם סיס גם להם לנלם את התורה שצחיתם מזרע עשו זרע של ילמק אצינו שצחצח לעולם תמימם ומרצקה אס גם סיסם צת רשע עודתם עמדם צלדקתם עד יום מותם, וגם לא סיס ליגמק נסים רצות או פלגשים כסחוב צומן סחוא, וסיל רק יסידתו ומעמו, ולכן תופס הכתוב צלשון רצת סחורלסו סחנצרות וסחפסמות סחור וכוונתו כסשמש סיספסשו ויצריק קרני אורו על על פני חבל, כן השם כציכול סחיר פניסם עסדרת כצודו ומזיו סוד סכינתו ומתת סחצס, ולכן אמר „למו". אכל סיסמעאלים אשר מקורם מיסוס מנוגם סחמם מזרע סיסמעאל סורלד מוסגר ספסמת סרי וסיתם מעלרים מעסופי זמנא אשר זמנתם כזמנת סוסים, אמר רק הופיע, ולא כתב ג"כ „למו" בעבור סמנע סיסים ממוקן ועוכסר לסמדה ברזח כור, ומזם סרלסו כפללות איך סחור וסעטו סז"ל כחצוי התורה צעיון דק, ואיך ס עלו צמורדס סכלס כמם דצרים צמדרכיסם ססעצעו על דלרי סלמנת.

ואמנם לפי הפשוט כוונת הכתוב הוא: ה' מסיני צא זורה ומשעיר לנו הופיע מהם פאקן, סכסור הגדול והכפלה סנגלם על סר סיני נתפסשו ופיוץ קרני אורו ג"כ על שעיר ופאקן, כי סיסם נפגשו יסדיו וסוכניס זס אחר זס, כמו ססעיר כצר סגלון רצינו סעדים ז"ל כספרו סלמונות וסדעוה וסלמנר ג' פ"מ. ולדעתו שלסם ססמות הללו ר"כ סיני וסעיר ופאקן כלו חדא הוא וסרלסם סלמנר הכתוב (סופטים ס' ד') ה' צלמחך ומשעיר ואח"כ אומר זס סיני. וצלמנת ג' סררים סכ"ל סמנללסם צחלי סלי Arabia Peträa יסונו זס אחר זס ומסחפעים מוסרי לננון ופאקן הוא צקלם נצול דרונית ארץ כנען ומרחקו ומסיני כמו מכלך שלסם ימיס.

ומם סמנצת צסם ססושע סכ"ל ספסוק הופיע מהם פאקן רומז על ממומד, טענם ומסנצס זו איננם מקדקדו כי סיל סיתם כצר צפי סכופרים ציני רצ סעדים גלון וסוכלס כספרו סכ"ל סרלו לטעון על צטול סחורם ומפסוק ה' ומסיני צא זורה ומשעיר לנו הופיע מהם פאקן דעתם צזם כי סעיר רמז לנולרים ופאקן ליסמעאל ועיין ג"כ ברלצ"ע צערסם סס ונרלס סגס סרצ ז"ל רומז כלן על זס צלמנר (כנוקסת מערצ) דצרים אלו כצר דחור וסקחמו מרצ סרנלסם צפי סכל.

ומם סדוהם מרצ עעוהס צמם סכחוד כלן הופיע צלשון עצר ואלו אמר יופיע צלשון עמיד אז יכול ה' סטוען לסחלוץ ולסחלות צו, סחירמו זו סיל קלם קלוסם, כי צלמנר עלינו צמקוס אחר: אלוה ומימין יצא קדוש מהם פאקן (סצקוק ג') גם צלשון עמיד, ולא ידענו עפני ומם לא סיל סרצ אש דעת רצינו סעדים ז"ל סיל מוסורת יחר מעדמו צלמנר (סס): וסחנצר לי ססמנין כסיצא יסי' קלם סמלות חולסות וקלמס כאלו סס עמידות כמו סמנע סעלס אצותינו צמדצר ויונרו על יס ציס סוק עסרו סכמו מעסיו וסחור סללס צמדצר (ססלס ע"ס), וקלמס ספר עליסם צל עמיד יעשו עגל כחצ (סס ק"ח) ספסם ארץ וסנלע דתן (סס) כאלו סס עמידות, וסס חולסות צלמנר. וכן סס צצקוק אס גם סול כחוד צלשון עמיד סול חולך צלמנר.

הרחיק הספק באומרו מקרבך מאחיק, (145) ולולי אמרו מקרבך מאחיק היה אצלם ראייה כגון ראייתו (לך) שתתן לב ותבין מה שאמר אותו. דע (146) שאין ראוי לאדם שיגזור דברים מדברים סמוכים ויביא ראייה מהם, אבל ראוי שיעיין במה שלפניהם ולאחריהם עד שישלים הענין, וידע כונת אמרו, וזה יביא ראייה מהם, ולא אפשר לו לאדם שיביא ראייה מדברים נפסקים מאשר לפניהם ואשר אחריהם היה אפשר לומר שיאמר (שהשם ית' הזהירנו שלא נשמע לשום נביא והוא אמרו) (שם י"ג ג') לא תשמע אל דברי הנביא, וכן היה אומר שהשם צונו לעבוד ע"ז והוא אמרו ועבדתם שם אלהים אחרים והדומה להם הרבה מאד בספרים וזה מכואר (147) ההפסד כי אין להביא ראייה מכתוב עד שתדע כונתו מאשר לפניו ומאשר לאחוריו ותוכן כונתו, וזה הפסוק אשר הוא נביא מקרבך מאחיק ראוי לעיין מה שלפניו ומה שלאחריו מן הדבקות ויובן ואז לא יאמר בו שום ספק שהוא הזהירנו בתהלת זאת הפרשה מהתעסק כנחש ובקסם ובמשפטי הגוים ובמשפטי הכוכבים ובכשוף והשבעות והדומה להם, ואלו הענינים הם דברים שישבחו האומות שהם ידעו בהם מה שיתחדש ויזמנו עצמם אליו כאשר הזהירנו השם ית' מהתעסק בהם אמר לנו שכל האומות חושבים שהם ידעו העתידות מזה הדרך, ואתה לא מזה הדרך תדע העתיד אבל תדעהו מנביא שאשלה^ל לכם יגיד לכם העתידות ויצדק ולא יכזב דברו. (148) הנה הגיע אל יקר הקדמת הידיעה מבלתי קדם ונחש ומשפטי כוכבים וזולתם, אחר כן באר קלות הענין (ואמר) כל נביא שאשלה לכם ויגיד לכם העתיד, אמנם יהיה מקרבכם עד שלא תצטרך לשוטט מארץ אל ארץ וללכת דרך אחריו זהו ענין אמרו מקרבך, אחר כן הודיענו ענין אחר ואמר שעם היותו קרוב ובקרבתם יהיה מכם ג"כ כלומר מישראל עד (149) שתהיה זאת המעלה שהיא הקדמת הידיעה בעבודת מיוחדות בכם ולזה חזק הענין ואמר כמוני כי אחרי

(145) נדפס הוא יותר מפורט ח"ל: ולולי מלת "מקרבך מאחיק" סיחה זאת לפס לראים נמקום הזה (כלומר סיקים ס' נציל אחד כמוני אם גם לא יסיה מ ישראל) יש לך לכן שכל שמתזונ צום שאומר לך.

(146) עם מפורט יותר: דע שלא יעבור לשום אדם לקחת מלת אחת מענין שכלו דבק ונתחבר לסיוט לו לראים ולקמוץ עליה, אבל ראוי לו לעיין צום שקדם מן הענין ומה שאחריו כלומר שיעיין בתחלת העולם הסיף סמוך עליה מתחלת ענינה ונאיה ענין ופסוק עד שישלים הענין, ואז ידע כונת אומר הענין וזו יקם ראיה ממנו.

(147) עם בטולו.

(148) עם מפורט יותר: ומתו יודעים העמיד להחמדם קודם שיחמדם ענלי קטנים והגברים ומאין דין הכוכבים וחולתם.

(149) עם כדי שיהי המעלה הזאת מיוחדת לכם והיא לדעת מה יהיה, ולפיכך סוסיף במאמר ואמר כמוני שמה יעלה על דעתך סוף וכתב מאחיק יתכן לסיוט מעשו ומישמעאל, לפי שמלאכו כתוב בעשו, "כה אמר אחיק ישראל", לפיכך הולך לאמר כמוני כלומר ענין יעקב. ואין כמוני בכלל לסיוט כמוסו במעלות הכוזב, שכבר אמר ולא קם נציל עוד בישאל כעשה והוא צעם הפקעה המורה על מה שזכרו.

כתוב להש ודברים אחרים שאנו מבינים באז לבזרה על זה

שאמר מאחך היה אפשר לוטר ישיה מעשו או ומישמעאל כמו שהוא אמר
 לבני עשו (במדרב כ' י"ד) כה אמר אחיך ישראל על בן חזק הדבר ההוא באמרו
 כמוני כלומר מבני יעקב, ואין ענין אמר¹⁴ כמוני כיצא בי בגדל ערך מעלת
 הנבואה שהוא כבר אמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה והוא כפרשה זכר
 מה שמורה על כל מה שזכרנוהו. אמר (דברים י"ח י"ד י"א י"ג) לא ימצא
 בך מעביר בנו ובתו באש וגו' וחבר חבר וגו' תמים תהיה וגו' ואתה לא כן
 נתן לך וגו' נביא מקרבך מאחריך¹⁵⁰ (הנה נתבאר ונתאמת שזה הנביא
 היעוד בו הנה אינו נביא שיביא דת ולא שיתן תורה ואמנם היה איש יסיר
 מעלינו צורך הקסם ומשפטי הכוכבים ונשאלהו בכל מה שיקרה לנו כמו
 שישאלו האומות המעוננים והקוסמים כמו שמצאנו שאול (ששאל שמואל על
 אבדה שאבד¹ ואולם היותנו בלתי מאמינים כנבואת עמר וזיירי ופירי¹⁵¹)
 אינו מפני היותם זולת ישראל כמו שיחשבו ההמון עד שנצטרך ללמד מאמרו
 מקרבך מאחך כי איוב וצופר¹ ובלדר ואליפו ואליהו כלם (152) אצלה נביאים
 ואע"פ שאינם מישראל. (* ואולם נאמין כנביא או נכזיבהו (153) מצד מענתו
 (ג"א נבואתו ג"א יחוסו) (ולא מצד מענתו) ובאור (זה) שמשח¹ רבן של כל
 הנביאים אשר שמע (154) דבר ה' והאמננו בו וכדברו ואמחנו לו (דברים ה'
 כ"ד) קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר אלינו אמר לנו שלא נשארה בשמים
 דת אחרת שתירד ואין שם תורה אחרת שתבא אמר (שם ל' י"ב) לא בשמים
 היא וגו' והזהירנו מהוסיף ומגרוע בזאת התורה אמר לא תוסיף עליו ולא תגרע
 ממנו וערב בעבורינו עליו מצד השם ית' להאמין בה אנחנו ובנינו ובני
 בנינו

- 150) עם הסה המצא והסתאמם הסכניא הזה הסכנימ צנוקס סזה אינו כניא
 קינא צמלוס ולא יחדס תורס.
 151) צנדפס כחוד רק צ' סטעות סללו „סלא נלמינ צנזוסא זיר יעמר ותו לל
 יזח. ולפסר סכיון סרז על עלי Ali סחמו סל עממד סנקרס גס צסס Assaad allaal
 Galab וקלג סמו לז"ד, וסוה סקף וקצן סח כל למודי עממד וסנרס צספר סחד
 סחר צעצורס סחוסס עחלוקס גדולס עם ענר Omer ואממאן Othman או
 סצונעקר Abubequer סהוס סיה סומנו סל עממד וכאליפי סכלסון Chalif סכריו.
 וצעצור סחחלוקס זסח סחלקו סעממדייס לסחי סחוס. סכח סחלסו עעסכס סחד Ali
 ונקלרו סייטין Schiiten ססורלסו Ketzor ואלוי גס על סמו ז"ד, ולסיעסו נעסכו
 סיוס סכרסייס ועקלס עממדייס סיוסצייס צאינדיו סל צריטכניס. וסכח סכניס, סנקרסס
 סוניטען sunniten ר"ל עחמיני סקצלס, נעסכס סחד סוועלן וענר ולסיעסו
 נעסכו סיוס כל סורנעס ולפריקי סלפוניס ונקלרו צעצור זסח סוועמקן Osmanen
 ואלוס סעוס פיידי וגליס לא אדע לסחור סוחן.
 152) צנדפס כחוד סללנו, וסוה יזח נכוך.
 (* סקר צפניס : וכן סכניס צן עזור כניא סקר סרוו וסע"פ ספיה עיסכאל.
 153) סס צנ"ל מלד כזוסחו ולא מלד יוסרו.
 154) סס וסוה סנר לנו סלא סכרס עלוס צמייס לסח ולין סוס סענוס.
 סחח ולא תורס בלתי זסח סחכל.

151-152
 151-152

עד סוף כל הדורות, והוא אמרו הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו' עד עולם. הנה כל נביא שיבא יהיה יחסו כהן או לוי או עמלקי שיאמר שאחת מכל מצות (שבתורה במלה ובטל חיובה כבר הכיזב 155) מרע"ה האומר לנו ולבנינו עד עולם ע"כ נכזיבו ונהרגו אם נוכל ולא נביט לאותותיו כמו שלא נביט למי שנסמית לע"ז כמו שאמר ובא האות והמופת לא תשמע וגו'. כי מרע"ה אמר לא תעבדו ע"ז לעולם ולזה נדע שהאות שעשה המתנבא בשם ע"ז הוא תחבולה וכשוף וכן אמר לנו מרע"ה שהתורה נצחית עד עולם ולזה כל נביא שיאמר שהתורה היתה לזמן (156) נדע ממענתו שהוא נביא שקר כי הוא מכיזב מרע"ה (157) ולזה לא נשאל ממנו אות ולא נביט למופתו אשר נחשוב שהוא מופת כשיעשהו. כי האמיננו במשה לא היה בגלל אותות) עד שיתחייב מזה להקיש בין אותות זה ואולם האמיננו בו בהיותנו שומעים הדבור כמו ששמעו הוא וזוה התאמת אמתות שלם וקיים עד עולם כמו שאמר וגם כך יאמינו לעולם, ומשלנו משה משל שני עדים שראו דבר אחד שכל אחד יודע אמתת עדות חברו ואמתת טאמרו ואינם צריכים על מאמרם אות או מופת ואע"פ ששאר בני אדם שיעידו להם לא ידעו אם הוא אמת והצטרכו רציה על דברם ומופת אצל בני אדם, כן אנחנו קהל ישראל ידענו אמתת מרע"ה בראותנו אותו מעמד הר סיני בדברו עם השם ית' לא בנפלאותיו לבד, ואולם עשה כל מה שעשה מן האותות כפי הצורך כמו שהתבאר בכתוב בתורה. (158) ולזה העקר הגדול אשר שכחוהו ולא סמכו עליו הרבה מאנשי אומתנו, אין אנחנו מאמינים בנפלאותיו כהאמינן מרע"ה ולא נשוה בין אמתתם ומפני זה אמר שלמה על לשון האומה (שיר השירים ד' א') מה תחוו בשולמית כמחולת המהנים אמר שאלו תוכלו להעמיד לי כמעמד הר סיני או אאמין בכם, ואם כן אם יעמוד מישראל נביא או מאומות העולם ויקרא אל תורת מרע"ה ולא יוסיף עליה ולא יגרע ממנה כישעיה וירמיה וזולתם נבקש ממנו מופת ואם יתגוה באמין בו ונגדילוהו גדולת הנביאים ואם לא יוכל לתת

(155) אם שקר והכחיש נכחמד על מרע"ה.

(156) אם לפיכך כל נביא שיאמר שהיה לזמן קצוב.

(157) נדפס נדויק יומי וז"ל: לפיכך לא נבקש ממנו אות ומופת ואם נשם

לא נביט זה שחשד שהיה מופת בעשותו אותה, לפי שאומותנו נחשם לא סיחם עלד הכופת כדי שנתחייב נולד זה (ק"ח נסביל זה) נסקים בין מופת הנביא סזה למופת משה רבינו, אצל האמיננו בו לפי ששמענו סדכר כמו ששמענו סוף וזוה האמנו בו אמנם שלמה מקריינח עד עולם כמו שכתב וגם כך יאמינו לעולם. ואנחנו צענין זה עם מוס רבינו כמו שני עדים שהעידו סרלו סוס דכר, סכל סמד נוס יודע בולאי ססוא סתם מנח שיעיד סכרו ואתמות דכרו ואינם לריכס לסביא על דכריסם כלאי צפני סנון סעס, וכן הדכר כרו אנסנו עדם יסכאל ידענו אתמות מוס רבינו לפי סרלינוסו צנעמד סר סיני צנעם סדכר לא עפני סמופת.

(158) אם ונפני ססעקר סכדול סוס סוס נכחם ואינם סוועכיס עליו רוב אומתנו

בנביל זה, אינן אנו מאמינים במופתים כמו שאנו מאמינים במופת רבינו ולא נשוה בייסם בלמונס,

נהרגנו (159) ואולי נאמין בו באות ואע"פ שאפשר שיכזב. וזה שהשם צונו על ידי מרע"ה לנו כי כשיעידו שני עדים על דבר שנעשה כפי עדותם ונאמין בדבריהם ואע"פ שהדבר אפשר אם אמרו אמת אם שקר. וכן צונו ואמר כי כשיקום מתנבא ונתן אות ונראה לנו לפי מחשבתנו שהאות אמת שנעשה בדברו ואע"פ שהוא אפשר אם הוא אמת או כזב ובאר לנו דברים שלא נקבל משום מתנבא (מהם/אחד) והם כל דבר שמביא להכזבת מרע"ה וככאור בארנו תכלית הכאור בפתיחת חבורנו הגדול ובפי' המשנה ומשם תלמד אלו השרשים הגדולים אשר הם פנת התורה ועמודי האמונה. (160) וממה שצריך שידעוהו כי כמו שאין תוספת ולא חסרון בכתוב בתורת מרע"ה כן בפירושו המקובל והוא שקבלנו מחז"ל היא תורה שבעל פה, ואולם מה שזכרתי (161) מענין הקצים ומאמר רבי' סעדיה ז"ל בהם תחלה (162) מה שראוי שתדעוהו (כי) שהקץ על בירור אי אפשר לאדם לדעתו לעולם כמו שכאר דניאל ואמר (דניאל י"ב ד') כי סתומים וחתומים הדברים ואולם רב השתכל קצת חכמים בו ודמותם שהם השיגוהו כבר קדמה ההודעה בו והוא אמרו ישומטו רבים ותרבה הדעת (163) ר"ל (רב) הדעות וכבר באר השם ית' על ידי נביאנו (164) שאנשים יחשבו קצים למשיח ולא יתאמת חשבונם ואחר כן (165) הזכיר שלא יספק אדם בעבור זה ואמר לא יכנס ספק בלבכם כשלא יבא השבונבם (ואבל כל מה שיוסיף עכוב הוסיפו ליחל אליו, והוא אמרו (חבקוק ב' ג') ויפק לקץ ולא יכזב ואם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר. ודע שאפילו הקץ (166) שבארך השם מדתו ר"ל גלות מצרים ואמרו (בראשית ט"ז י"ב) ועבדום וענו אותם ת' שנה לא נודעה אמתתו ונפל ספק במקצת אנשים שאז השבנו שהם ארבע מאות שנה מעת רדת יעקב למצרים וקצת אנשים חשבו שהם ד' מאות שנה מתחלת השעבוד והיא שנת שבעים אחר רדת למצרים. (167)

יבניית התורה
ובבית הלל

- (159) עם ומה שאלו מצויים בו בחמו מופת ואע"פ שחמט סכור מכמים סקצ"ס לכו ע"י עשה ואלו לנו כשיעידו שני עדים נכס דבר מתוך דיין ע"פ עדותם ודן אותם לכף זכות וסענידים על חזקת כשרותם ואע"פ שימתן שיעידו באמת עלו שיעידו בטקל.
- (160) עם ומה שאלו לך לדעת כי כאשר אין תוספות נזכר לך גרמון כחמזים כמו כן אין תוספות ונכעון צפירותם המקובל והוא שקבלו סקצ"ס ח"ס עני אים והיא חמזע"ס —
- (161) עם זכמת.
- (162) עם ומה שאלו רבי' סעדיה ז"ל בהם תחלה עם וכו'.
- (163) עם כלומר יכזו הדעות וסקצרות זו.
- (164) סקלם בני אדם יחשבו קלים לנשיח ויעזבו קלים ולא יתקיינו.
- (165) עם ומה"כ סהכנו מלכסמפק צענין זה ואלוה אל יעליצו לחכס עם לא יעלה חמזכום וכו' —
- (166) עם דע סקק שאלו סקצ"ס אותו צכור.
- (167) עם ולמרים ססכו אותם נשעה סכאנרה נזאס זו לאנרסס סכינו וסוף מעמד צין סכמרים.

ואנשים חשבו שהם מעת שהיתה זאת הנבואה והוא מעמד בין הכתרים. וכאשר שלמו ת' שנה למעמד בין הכתרים יצאו ממצרים קצת מישראל קודם (168) עמד כשלושים שנה שחשבו שבכר קם הקץ והרגום המצריים והכבדו עבדיתם כן הודיעונו החכמים ז"ל (169) ועל אותם שחשבו שבאח הגאולה ולצחו אמר דוד (תהלים ע"ו ט') בני אשׁיים נושקי רומי קשת הזנו ביום קרב, והקץ האמת יהיה ת' שנה מעת שנולד יצחק אשר הוא זרע אברהם באמת, (כי אמר השם ית' (בראשית כ"א י"ב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואמר לו השם (שם ט"ו י"ג) כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ובעת הגרות היו מושלים עליהם) ומעבדים אותם ומענין כן הוא (הפירוש) מהפסוק. הנה /הת' שנה היו לגרות ולא לעבדות ולא התבאר עד ששלח השם הנביא הגדול ונמצא מיום שנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה בשוה. ואם (170) היה כן בקץ אשר התבאר מדתו כ"ש בזה הקץ הארוך אשר ההר"ד כל הנביאים והפחדים באורך זמנו והמשכו (171) ער שאמר הנביא על צד התימה מודיע

168) סס קודם מעמד זרע"ס שלמים טהם ועלם דעמם טכנכ חס סקך וסרגום סמלרים.

169) סס ועל סלמרים ססס אסר טעו זכסזכום ודמו טכנכ זלס סגולס וילאן אמר דוד וכו'.

170) סס וססס דן נקץ זס ק"ו ונס סקך סזס טנדוע זמנו וססזכר לל דעוסו כס"כ סקך סזס סלרוך וכו'.

171) אמר דוד סללזו זכרס לענסי סת חלקי זענין סססזון טנות גלות מלרים ספעס א' לוונר סכחזו ת' טסה ופעס סז' ת"ל טנים ונללים כסותרים זס סת זס, א"ג לעיני סקורס כל דעות סנפדטים סמיידים לרוז עס"י קז"ל.

סרלסוים אסר סכגיסו זקטי סהזנס זכחזו סזס ססס ע' סזקנים וסרגונו כנדוע : ומוטז בני ישראל אסר יטזו זמלרים וזכסר לרלות שלמים טסה וזכרע מלוח טסה, וזס אסר נ"י"ג נקומוס זכורס טטנו לתלמי סמלך, כי זלמס לל יטזו זמלרים אלל ר"י טסה. וזכורס לסמרוים מוסורס סכחזו סכ"ל זס"ל : ומוטז בני ישראל וזכורס אסר יטזו זלרץ כנען וזלרץ מלרים שלמים טסה וזכרע מלוח טסה. וזלמרים נעטזו יוכנן זן עוזלל זכרגונו ויוסף פלסיוס זקדונויות סלר. אכן מוסמויסיס לל דעו עוד דעמס אס סס יססזו ת"ל טסה אלו מלידת ילמק או מילימס לזכרס מחקן אל ארץ כנען, זמס טלומר סכחזו אסר סיסיו רק ת' טנים גרים זלרץ לל לסס. וזלמרים אסר סול עסוור יוסר וסס סנקללות סללס סול ר' אלעזר זן ערך סזזלו דזכיו זכרקי ר' אלעזר סרק ע"ח וזיווסר זעל קדר עולס וז"ל (סס זכ"ג) : כלומר לזכרסס אזינו זין סזמרים ידע סדע כי גר יהי זרעך וגו' ולזיוה זרע זס ילמק סנלמסר כי זילמק יקבל לך זרע. וזילמק סול לוונר וילמק זן טטים טסה זלדס אוסס. וזכינו יעקב אמר לפרעס ימי סגי אגורי שלמים ונלח טסה וגו' סרי ק"ן, נסטיירו סס ר"י טנים סך ככל ת' טנים. יכול כל ד' מלוח טסה סיו ישראל זמלרים ? וסלל קסס מיוודי מלרים סיס וכתיב וסגי מ"י קסס קל"ג טסה וסגי מ"י עומס קל"ז טסה וס' טטים סל וסס סרי ש"ן טסה נכווסו טלס גס נספור טנות כלס סל קסס ועמרים ופ' טנים סל וסס לל יהי יוסר אלל ש"ן אלל סיס לו לפרס יוסר כווסו ולסוסקי דזכרים אלו : וססס לריך לסוליס מוסן סטנים סל קסס ועמרים ונלח סנלעלו זסנות זכוחיסס, וסס חמנס טנים סנווסרות יללו לך ר"י טנים אלל מ"ל ועזדוס ועכו

רב ארכוואמר) (תהלים פ"ה ו') הלעולם תאנף בנו תמשוך אסף לדוד ודוד

אוחס ת' שנה ללמדך שכל זמן שזרעך בארץ לא להס' כ"ל מילתק יס' ת' שנה.
 ועצדוס אלו ימי השעבוד, וענו אותם אלו ימי העניו וכלם ת' שנה כ"ל ימי הגרות
 וימי השעבוד יהיו ביחד ת' שנה וכל זמן שהי' לוי קיים לא נשתעבדו ישראל ללמרים
 סג' וינת יוסף וכל אחיו ויקם וילך חדש וגו' נכי לפי קבלתי האריך ימים לוי יותר
 מכל השנתיים) ומשמח לוי החיילו הילמרים לשעבדס, נמלא משנות לוי עד שינאו ישראל
 ומלמרים קי"ו שנה ואין השעבוד יותר על כן ולא פחות מפ"ז שנים כשנתיים של מרים
 עכ"ל. נמלא שחור מוגדל לנו צענין קץ ומלמרים ג' וממרים א' ת' שנים מלידת יוסף עד
 גאולתס. צ' ר' שנים שיסדו צמלמרים וצממרים ככללים הגרות והשעבוד. ג' קי"ו שנה
 או לפחות פ"ז שסיו צשעבוד לצד. (ואחר שיטחו ר"ל צממית הגרות שסימס
 ת' שנה משנוולד יוסף ויסיבם צמלמרים ר"י שנה סולך ג"כ רס"י ומצמ"ס ז"ל רק הראשון
 מוסף כי הגרות סימס צין סכל ת"ל שנה כדכמצינן צמנוך) אצל נוס שאמר הכתוב:
 ומצב בני ישראל וגו' ת"ל שנה שסול ל' שנה יותר לא יקום דעתו כלל ועלמס עיניו
 ממנו כאלו לא כתוב. אצל רס"י ז"ל סרגיש צו ומצבר אותו על אופן סזס: ומצב בני
 ישראל אשר יסדו צמלמרים אחר שאר היסציות שיסדו גרים בארץ לא להס ת"ל שנה
 צין סכל משנוולד יוסף עד עכסיו סיו ד' מאות ומסס' לו זרע לאצמסס מתקיים כי
 גר יס' זרעך, ול' שנה ס' משמגורה בזרת צין סממרים עד שנוולד יוסף. אכן צממילת
 כצדו לא דק סיטב כי סול מן כמנע סיסיו ומעמוד צין סממרים עד לידת יוסף ר'
 שנה וס' עשרים או עשרים ומנע שנים על סרוב. ואולם רצינו סעדיס גאון ז"ל
 נוטס צזס צדך אחר וסניא דעתו צמפכו סלמונות והצדות מלמך ח' פ"א צזס"ל: מם
 סלמונר סכמוב כי גר יס' זרעך ת' שנים זס ענע שנוולד יוסף, ונע סלמונר ת"ל
 שנים סס סני גרות אצמסס מנאו סינא מתוך אל ארץ כנען, ור"י שנים ססיו יוספים
 צמלמרים עכ"ד. וכן אמר צפירשונו לחורה, כי צלורו: ומצב בני ישראל וגו' ת"ל שנה
 כאלו כחוב, „עד סוף ת"ל שנה" כוונתו מיום ללאת אצמסס מנאו כסדיס עד
 גאולתס סיו שלשים וארבע מאות שנה. וכן פירס סרלצב סלמונר ססס לאצמסס אצינו:
 ידע מדע כי גר יס' זרעך ת"ל שנים כאלו כחוב, „עד סוף ארבע מאות שנה עס יוס,
 כוונתו סססס אמר לאצמסס סממסצו סני הגרות לזרעך (ויילמק) מהיום עד הקץ ת'
 שנים. ונע סלמונר צעל ס' הקבלה צמלק דצרי מלכי ישראל צממס סני סממנון ארבע
 מאות ושלשים שנה סיס ומסנת לידת יוסף סול סעות.

ואולם מן כל המפרשים הסוברים אין אחד שיציא לנו הסצון צלמנרס איד סיו
 מלידת יוסף עד יליאת מלמרים ת' שנה או מירידת מלמרים עד גאולתס ר"י שנה?
 ואני אציאס כפי יכולתי אחת לפחות עד סמנולא סמנון. והלך סממנון:

כשנת יוסף חלפו ועברו	—	—	—	180 שנים
(ואז סיס כיעקב ק"ך שנה כי ס' סיס לילמק צלדת אותס)	—	—	—	
וכשנת יעקב צן קמ"ג שנה עברו	—	—	—	27
כשנת לוי עברו	—	—	—	77

כילד יעקב סיס צן פ"ז שנה כססוליד את לוי וכשנת יעקב צן קמ"ג ס' ללוי
 ס' שנה. וללוי סיו קל"ז שנה צמוחו ואס חקם ס' שנים ונקל"ז שנים סמי עוד אחר
 אציו יסלרו לך ע"ז שנים.

(הג"ס. אבג גרלח ארלס לקורא סעות א' ססניא צעל סקר עולם צמפכו. סול
 ירלס לסוכיח סס כי מ"ג שנים סיו ללוי כסנל ללמרים ונונע ומצב סס"י יעקב עוסס
 צממס לצן ז' עד סלל כסל א"ז סלמסות (ו') ז' מנסנל את סלמונות וסס שנים אחר

סגולתו י"א שצמיס והוא עונת גמור, כי לפי הסתעון הזה יהי' ללוי כשנצא למצרים רק ל"ו ולא מ"ד שנה, כי לפי הסתעון סיה ליעקב ע"ו שנה כשנצא לארץ כנענים וי"ד שנה עבד צפתי נסיו ונשנס הסליטית נולד לוי ואם חמנה ע"ו י"ד י"ב' הרי צ"ג ויהי' לפי"ו יעקב צן ג"ג שנה כסגולתו את לוי, ויעקב סיה כשנצא למצרים ק"ל שנה והם תקח עמספר 93 עמספר 130 ישאלו לך רק 37 שנה ונאמח ה' ליעקב כסגולתו את לוי פ"ו או פ"ו שנה, וטעומו סיה צעבור שנה י"ד שנה שענד את לזן קודם סגולתו לו צניו, והוא אינו כי לפי תשעונות הכמוצ סיה לו מלכה צנים עיד לאסר ו' שנים כי אשר הנה את אשתי כי מלאו ימי ואצוהם אליה ונשנת ג' לאסר שעצרו ו' שנים סראשונות נולד לו לוי ולפי"ו סיה ללוי כשנצא למצרים מ"ג או מ"ד שנה.

16 כשנת קסת עצרו — — — — — כי"ד קסת סיה עירודי מלרים וס' לו כפי הסשערה לפחות ד' שנים כשנצא למצרים (כי שנה לידת קסת ועמסר ומשס לא עפוסר צתורה) והשערה סנ"ל אינה רחוקה כ"כ מהאמח, כי ראינו צצניעין ססיה הקטן עכלס סיו לו כסירד למלרים יו"ד צנים וס' ללגע צכורו לפסות יו"ד או י"א שנים כשנצא למלרים ולוי ס' גדול עצניעין כ"מ שנים, כי סיו אחריו עוד ח' אסיה ודינה אסוכו לפי"ו סיה צאפסרות סס' לקסת צנו כשנצא למלרים ד' שנה. והנה סיה לוי אציו כסגולתו צן כ"ד שנה, וכשנת אציו צן קל"ו סיה לקסת קי"ז שנה. והם תקח עמספר קל"ג עמספר קי"ז ישאלו לך מ"ז שנים

20 כשנת עמסר עצרו — — — — — כי כשנת קסת אציו צן קל"ג שנים סיה לו לערך קי"ז שנה והם תקח קי"ז עמספר קל"ז סס' חי ישאלו לך ד' שנים. והם מלערך ס' של משה הרי לך ת' שנים צלמנוס. והפסר שנת עמסר זמן קט קודם לידת משה, א"כ לא נכלעו שנותיו של משה כולם צצנות של אציו. ויס לנו קסת סיוע צתורה לסשערתנו כי צהללת סילר משה עיד סעלרים לא נזכר כלל סם אציו סהוא עושה דבר מה להליל את סילו ורק אנו לצדה עשמה ססצולס זו, וכחצי ותקח לו חנה גנאל ותחמרה צמור וצופת ומשס צם את סילו וגו' והכל סיה לצדה והוא עפמי שעמסר לא סיה צסיהס יוסר. א"כ נולד משה כססיו לאציו קל"ז שנה וק"ל שנים כסגולתו את צחו עמסר ולדעת ר' אלעזר צן ערך סם סיהס יוכצד צה ק"ל שנה כסילדה את משה, חס לא יתכן אס סיה נולדה כדעתו צדחתו אציה למלרים הולך לה יוסר עמסר סאלה ואין לסקשות איך סוליד עוד צזקנה סעופלגת כזאת הרי מלינו סאצרכס אצינו כש' עוד את קטורה צסיותו צן קל"ז שנים וסוליד עוד מונח צנים סרצה. וגם אין להקשות ערוע עמד צרווקסו זמן צציר זה וכש' את יוכצד דודתו כסס' לו ק"ל שנים ? והפסר שנשא אומה סרצה שנים קודם לזה ולא זכו לצנים עד לזמן הזה, או סהוא נסאלתן צלי צנים וכש' אס"כ ציני זקנחו את דודתו הזקנה וסיו לו אס"כ מונח צנים.

ואם חמנה י"ז שנים ססי עוד יעקב צמלרים וע"ו של לוי וע"ו של קסת וך' של עמסר ופ' שנים של משה הרי לך ר"י שנה סישצו צמלרים ור' אלעזר סנ"ל מציא סססעון על אופן אחר, יעוין סס. וכשעצוד צמלרים מניחת יוסף עד גאולתס סיו קל"ו או קי"ג שנה, או קי"ו שנה מניחת לוי כדעת צעל סדר עולם, ויהי' סירוש ססוק: ידע מדע כי גר יהי' זרעך צאריך לא לסס ועצודס וענו אותם ד' מאות שנה" סזרעך יהיו גרים וגם ישעצודס ויענו אותם צאריך לא לסס ת' שנים, כלומר וכלס יני סגרות ויני סשעצוד יהיו צידת ת' שנים וכראה שגס עניסי סעעמיס כיונו לךעת סזאה, צנה ששנו גנינת אסססחא ססיה סעפסיק הגדול צסוק לפני ססלוק ססח סהלה "אותם" לספריד אסריו סעלום, ארצו מאות שנה" וסרי סעקרא עסוקם. ומה סאונר סכמוצ: דודר רציעי יסוצו סנה וכל' מלינו ססיו מלידת יוסף עד גאולתס ו' דורות ?

ואמר ישעיה (172) מספר ארך הגליות ג"כ (ישעיה כ"ד כ"ב) ואספו אספה אסיר אל בור וגו'. וכבר באר זה הניאל הפלגת עמק זה הקץ והעלמתו ולזה (173) הזהירו חז"ל מחשוב הקצים וממנות זמנים לביאת משיח מפני שיכשילו ההמון ויכנסו ספק בלבם בשיבא הזמן ההוא ולא בא המשיח ואמרו תפח נשמתן (174) של מחשבי קצים מפני שהם מכשול לבני אדם ומפני זה התפללו לאל ית' להכשילם (175) ולהפסיד הנהגתם (176) ואנחנו ננצל (אר' סעדיה ונאמר שלא הביאו לזה עם דעתו שאסור לעשותו רק היות) אנשי דורו רבי ספקות באמונה ונפסדים באמונה וכמעט שאבדה דת השם ית' לולי הואי גלה תעצומותיה וחזק נחשליה והרביצה ושמרה בלשונו ובקולמוסו וראה מכלל השתדלותו לקבץ (המון) בני אדם בחשבון הקצים לחזק תוחלתם לאמת והוא ז"ל כל מעשיו לשם שמים ואין לרקרק עליו בעבור הפסד השבנו כי תוך מעשהו היה הענין (אשר) ספרתי לכם (177) ואולם מה שראיתך נוטה אליו מענין הכוכבים והדבוקים שהיו ושעתידין להיות כל זה ענין שראוי

זו לא קשה וידי, כי זה נאמר עיניי שסתעצדותם ונמשך כ"י שנה לא היו באמת כ"א ד' דורות. ומה שאמרו קלח סכמי זמננו כי לפי פסע סכמוז היו באמת בני ישראל ת' שנים צמורים, ומה שמוכס סכמוז רק ד' דורות נמשך הזמן הגדול כזה לנרכיס לומר כי נשכחו כנה דורות ציניס וכי נענו רק ראשי אבות אשר היו עוד בזכרונם ונשפטו דורות המאחרים לדורות הקודמים לפיכך נמלאו כאן רק ד' דורות ויציאו ראיה לדעתם עימוס דוד צב' רוח סיניס עס נמשך ת"ר שנה רק ז' דורות וסוף מן סניעס. אלא ודאי שגס עס נשכחו כנה דורות ויננו רק עס שסיס בזכרונם כנו כאן. ולפי דצריסס יש להסתכל וכי נשס רצינו אזי כל סכניסיס אשר ידע שסתותיסיס וימוסיסיס סל כל סדורות מצריסס סעולס עד זמנו וידע צאר סיטס סנת לידתס וסנת עיחסס לא ידע על כנון יקס עספסחו וסצנו וענו וספרט סדורות סלס סהיו לא זמן כציר לפניו אלא ודאי סלס סיו יוסר רק ד' דורות סללו סענסי ססורס ואלו סיו נמשך ר"י סנסי כדלעקר לעיל, ומה שאומר סכמוז: ידע מדע כי גר יסי' זרעך צארץ לא לסס ת' סנסי סוף כנו ספירטו חז"ל וסו סין לנו להסען אלא על דצריסס כי סס דצרי סקצלה ודי לנו סעמקסס כי סיל סלסי סגמורס.

- (172) צנדשס וסנר יסעיס כספסר אריכות סגלות סזס.
- (173) עס ולפיכך מנעונו ססכמיס ז"ל מלססוז קליס לציסח עסיס.
- (174) עס ספח רוסס.
- (175) עס ספספ דעמס ויססיחו סצבוכס.
- (176) עס צסנוי קלח: וסו דנין אס רצ סעדיס לכך זכות וסנר סנא עס ססציאו לענין זס וסעפי' ססי' ידע ססמורס אסרס זס לפי ססיו צני דורו צעלי סצרות רצות נססחות וכנעט ססאצד מורס ס' לולי סוף ע"ס לפי ססוף גלס ען ססורס עס ססי' כעלס וסזק עננו עס סנדלדל וסודיעו צלסונו וצסחו וקולעוסו ורלס צכלל עס סרלס דעמס לקצץ סמון סעס על דרך ססצון סקליס כדי לטען אוחס ולסוסקיף על מוחלסס וסוף ססכוון צכל מעסיו לסס סמיס וסין לטעון עליו על סטעס צססצונוסיו כי כוונתו ס' עס סלמריס.
- (177) צנדפס: אצל עס סכליסך עסמוקק אליו עסכמס סכוכניס וקצוילסס סכס קולסין צלסון עכב (: ולא נאמר סלועזי) סעצנו עסס עס סלסס עלפס רב' —

שתסירהו מדעתך, וכנס מחשבותיך ממנו כאשר תכנס הכנר המטונף ממנו
מפני שהם ענינים אין לאמת בהם אצל בני אדם ואף אצל החכמים השלמים
ואפילו ישאין להם דת כ"ש בעלי הדת, וכמולם מכוואר במענות שכליות אין
מקום לזוכרם. (178) ואולם שמע קצת ממה שכתורה בזה, דע שמרע"ה בעמדו
הסכימו החכמים (179) החזיים כלם שזאת האומה לא תצליח ולא תצא מעבדותה
לעולם, ובזמן שחשבו שהוא תכלית רע מזלה ואז באה לה ההצלחה ועמד בה
מבאר המין האנושי ופדאה, והעת שהסכימו החזיים שארץ מצרים יושב אורה
(בזמן ההוא) ותשמן ויצליחו אנשיה תכלית ההצלחה הנמורה או חלובהם המלכות
אמר ישעיה מ"באר אלו המאמרים (ישעיה י"ט י"ב) אים אפוא חכמך ויגידו
נא לך וגו' (180) וכן ממלכת נבוכדנצר הרשע כשהסכימו חכמו וחזיו וכל
שמתפאר במלכותו, בהקדמת ידועה שזהו תחלת הצלחתו ושמשלתם מארכת
מתמדת אז סרה מלכותו ואבדה כמו שיער השם ית' (181) ואמר ישעיה ג"כ
משחק עליהם בזה ומלעיג עליהם בהתפארם בהקדמת היריעה ומן הממלכה
עצמה כחשבה שבה מלכים מכפילים בחכמתם, ואמר (שם מ"ו י"ג) יעמדו נא
וישיעוך הוברי שמים החזיים בכוכבים, וכן יהיה הענין בזמן המשיח במהרה
יגלה כי כשיחשבו האומות שזאת האומה לא תהיה לה מלכות לעולם לא
ממשלה ולא תשועה מאשר הם בו ויסכימו על זה החזיים והקוסמים מבעלי
הכחות, אז יפר השם ית' עצתם ואמונתם השקריות ואינן אמתיות ויראה
המשיח, אמר ישעיה מ"באר זה הענין (ישעיה מ"ד כ"ה כ"ז) מפר אותות בדים
וקוסמים יהולל משיב חכמים אחר ודעתם יסכל מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו
ישלים האומר לירושלים תושב וחרבותיה אקום (182) זאת היא האמונה האמתית
(אשר) יאמינוה עדת ישראל. (183) לא תביט למאמר אומר דבוק קטן או גדול
(וכן) (184) ראיתך אומר שהמדע בארצותיכם מעט ופסקה (185) טכס ושמא סבתו
היות הדבוק בממשלת העפרית, דע שזה מקרה (בלתי) מיוחד בארצותיכם אבל
הוא היות בכל ישראל כלומר הפסד החכמה וחולשת הדיעות ועל זה האמת
יעדנו השם ית' (רע) על ידי ישעיה והוא אמרו (שם כ"ט מ"ד) לכן הנני יוסף
להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמו ובנית נבוניו תסתתר
(186) ואין סבתו לא משלשת עפרית ולא משלשת אשית, והמופת עליו

- (178) עס אלכל טעמ טען דכר וננה סנא זכחזז צענין זס וכו' וזס נכון כי הכחונים טעניא סכז ז"ל הינס נמלאים זכורס.
 - (179) עס סיו כל סלטונניקן עס אחר סועריס.
 - (180) עס וכן סירע לעמלכת זכוכדלכל.
 - (181) זכדמס כחזז זכסיו סלטון : וכן סמר יסעיסו וססל זכס ועסחק עליסס לפי ססיו ס כוניס וספסלריס זכסמסס וססל כמו כן ען ססעמלכס ססיו סועריס סיס זניסס סכמיס ססמסס וסעלס לסס.
 - (182) עס כל סממר וססולס "זסח" עד "סלסל" יסכר זכסמקס וסעכזי.
 - (183) עס ולסס סל סספכל לממר סלזמר קנזן גדול וקנזן קטן.
 - (184) עס וכן סממסי ימך. (185) עס וסמס סכס זס כיוס קנזן זכסלס סעמרי.
- סכן יסככס עעמך ודעפך וססר זכסלכזיך זככר ולזכ כל זככזי

ששלמה המלך אשר העיד עליו הכתוב (מלכים ד' ל"א) ויחכם^ש מכל האדם היה באמצע משלשת עפרית, וכן אברהם שהיה עמודו של עולם והוא גלה הסבה הראשונה לכל העולם ויסד פנת הייחוד בכל העולם, וכן יצחק ויעקב אשר שלשתם נושאי כסא הכבוד בלבנותם אשר השיגוהו באמת כמו שאמרו האבות הן הן המרכבה שנאמר (בראשית ל"ה י"ב) ויעל מעליו אלהים (187) אלו^א אבות והיו באמצע משלשת עפרית ג"כ (188) ויתבאר כל זה במה שנודע מהדבוק (189) והוא דבוק שבתאן ומאדים מזמן שיתחברו באי זה מקום שיתחברו פעם שנית בזמן שבנתים כ' שנה משני החמה בקרוב ולא יסורו מלהתחבר במשלשת אחת בעצמה שנים עשר חבורים (190) ותהיה מרת עמוד הדבוקים במשלשת אחת בעצמה קק"ם שנה, אחרי כן יעתקו הדבוקים במשלשת אחרת והיו שיקרא הדבוק האמצעי והוא הדבוק הוועתק הוא כלומר (191) קק"ם שנה של חמה ויהיה לפי הסדר מיום שיתחברו שני הכוכבים האלה במדרגה אחת אי זו מדרגה שתהיה עד שיתחברו במדרגה ההיא בעצמה תק וששים שנה וזהו הדבוק הגדול הוא כל אלף שנה חסר מ' שנה והוא מיום שידבקו שבתו ומאדים תחלת חלק ממזל מלה עד שיתקבצו פעם שנית וכשתשיב החשבון לאחור יתבאר לך כל מה שזכרתי לך מהיות אברהם יצחק ויעקב במשלשת עפרית, וכן דוד ושלמה בלם, ואולם הבאתי לך זה להסיר מטך הספק שלא תחשוב שיש^{למשלשת} למה שכתבתי (וכן) אמרך שאנשים חשבו הדבוק העתיד ומצאו הו' כוכבים בלם יתקבצו במזל אחד הוא מאטר בלתי אמתי שאמרו לך, שאין שם דבוק של ז' כלל לא בדבוק העתיד (192) להיות ראשונה ולא בהרבה (מן הדבוקים הבאים אחריו, ואולם

(186) שם ואין עלי זאת לא שלוש עפרי ולא שלוש אש"י.

(187) שם הנה לך האצות שלשתם היו באמצעות השלוש העפרי.

(188) שם נוסף "קטן".

(189) הערה, לדעת האלטוגניטין שהיו צונון הרצ ז"ל וקודם לפניו כשנמצאו בני אדם באמצע עפרי היינו חתח מצט שלשת העולות העפריים שהם שור תלומים גדי אז החכמה נתנועבת וכפסקה והולכת מצני אדם אבל שם נמצאו צנוטלס אש"י, שהם טלה אריה קטח אז החכמה נתנועבת והולכת מעלה ועלה וכל קצון שיתקצץ שלוש אחד הוא צבל נולחים ורצעים שנה וכן כלם עד שיתקבצו באותה מעלה צעינה עובר תתק"ם שנה. כן נראה וקספר החכמה העשפטיה לאלקאליהו העקצי וכן באש"י רידי לעיליאליו פ' מעולטי העולות. והלמוד הזה נתפשט גם בין היהודים צונון הזה ועל זה נעב הרצ ז"ל שהכל הצל ורעות רוח צהובים שאברהם יצחק ויעקב שלשתם היו נולדים כסא הכבוד בצחות שהשיגוהו באמת וכן דוד ושלמה הולך אשר על האחרון כאשר ויחכם ועל אדם היו כלם באמצע עפרי ועם כל זה חכמו והשכילו כבודע.

(190) הנאמר הזה מן מלת ותהיה עד קק"ם שנה חסר צדדפס.

(191) צדדפס והוא קצון הסעחקה הסוה צבל נולחים ורצעים שנה.

ונראה שהנוסחא קק"ם הוא יותר נכון וקק"ם שכתוב כאן כי אם תכפול י"צ פעמים 20 יעלו לך 240 ולא תכפול 240 ד' פעמים יעלה לך 960 והנה אם תכפול ד' פעמים 260 יעלה לך 1040 ואין יהיה סך שלו אלף שנה חסר ו' ככתוב כאן? — (192) העולות, להיות ראשונה" חקרים צדדפס.

זה דבר מי שלא ידע לחשוב חשבון טוב כמו שמספרת מכלל דבריו שהוא
 אומר שיהיה מכול מאויר ועפר, ואשר ראוי שתדעוהו שאלו המאמרים וכיוצא
 בהם שקר וכזב (193) ולא תהיה לך (ראיה) על אמתתם המצאם כתובים
 בספרים, כי השקרן תהיה אצלם בפיו כן יכזב בקולטמוסו (194) ואינו נמנע
 לו והסכלים הפתיים הם הם אשר תהיה אצלם ראיה אמתית מאמרו היותו
 כתוב לא יתאמתו הדעות אבל בפנים אחרים. ודע כי כשיטסור הסומא (את
 עצמו למשרתו) בעל העינים שיוליכהו מדעתו שאין לו עינים ויורהו דרך
 שלום. (195) וכמו שיטסור החולה (לרופא) הסכל במלאכת הרפואות הנהגתו
 להיות סכל בדברים האמתים ובדברים המצילים ויקבל ממנו כל מה שיאמר
 לו כן ראוי לחמוץ שיטסרו הנהגתם לנביאים בעלי העינים באמת ויטמכו על
 מה שיודיעום שדעת פלוני אמתית ודעת פלוני שקר. ואחר (הנביאים) החכמים
 הדורשים יומם ולילה הדעות והאמונות עד שידעו ויכירו האמת מן השקר.
 ואחר זאת ההקדמה שמע ממני שכל מה שתמצאהו כתוב מאלו המאמרים
 וכיוצא בהם הם כלם דברים אין בהם אמת, אבל אמרם סבל או (196) מטעה
 או מי שישתדל לסתור התורה ולהפיל הומותיה (197) ולא תראה עזותם
 באמרם מכול אויר ומכול עפר וכן אומרים מכול אש. (198) זה כלו תחבולה
 והשאה עד שיבאו לחשוב שהמכול לא היה רק מרדבוק (מדבוק) אחר ולא
 היה מהשם על צד לאנשי העולם כגלל זכותם כמו שכאר (לנו) בספרו
 המישור מן המעות ומן הדעות הנססדות ועל זה הדרך לא נהסכה סדום
 ועמורה וחברותיה לכפירתם וחמסם כמו שכאר מאמר הכצעקתה הבאה אלי (199)
 בן כל פעולה ופועל שיבא מאת השם ית' בעולם יהיה ענין הדבוקים (דיל
 מחוייב דבוקים) (200). אלו הן החקדמות אשר ירצו להקדימם לנתון פגות הדת

רפוא

ה

- 193) נדפס: ולא יהיו (כ"ל הדברים) לך לראיה לפי שהמלאש כתובים בספרים.
- 194) טס: ולכן זה נונע עליו והכסילים הזוערים הם שיעשו אללם לראיה
 אחתית הדצר צהיתו כחזו ולכן לנו להאמין סצרות מעניס הללה חלל מעניס
 חתרים.
- 195) נדפס: וכזו כן שיכלל החולה שליני יודע מהכמות הרפואות צטעבו עלת
 הרופא שינהיבו וידריכהו לפי שליני יודע הדברים העומתים או העחלימים וישמע
 לעלתו כל מה שיאמר לו כן ראוי להמון למקור משענחס על הכניחים צעלי עינים
 החמתיים.
- 196) טס או ליץ ונהתל או מי שיחכוון לסחור החזרה.
- 197) טס הלל תרחה עזותם צאמרס וצול מאויר ונצול מעפר וכזו כן יוכלו
 לומר וצול מאש.
- 198) טס צכ"ח: וכל זה חינו חלל ככול ופחוי להטעמח חונה שהנצול לא היה
 חלל ועקזן הניס ושלל צל מאת דיין החמת ועל דרך העונס לישצי החץ על דצ
 העחחס כזו סציחל לנו צספרו היצר הנליל חותנו ון הטעות.
- 199) טס וכן כל מעל הצל מאת הצורל יתצרך צעולס הוא חללס דצר מחויצ ון
 הקצולים על כוכבים.
- 200) טס חלה הם ההקדמות שלונס להקדים להרוס צהס יסודי הדת ונעשו
 הפקר ליד תלותם ותשוקות כפשות הצהמית כזו הצהמות וצנות יענה.

כדי שילכו בשירותו לכם הרע ובעשות נפשם הבהמית (כבהמות) ומאלו הדעות הזכיר השם ית' בתורה והודיענו ואמר כשתמרו ואביא עליכם מכות תחליף פעולתכם אם תאמינו שביאת המכות הוא ענין שאירע במקרה, ושאינן סבתו מריכם אשר מרתם אוסיף עליכם מן המקרה ההוא ואכפילוהו ואחזקהו והוא אמרו בתוכחה (ויקרא כ"ז כ"א) אם תלכו עמו בקרי והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי, וקרי הוא המקרה, והוא אומר אם תשימו ענישם מקרה אוסיף עליכם מקרה שבמקרה (ההוא) שבע כחמאתיכם, וממה שהקדמתי לך יתבאר שענין המשיה אינו נתלה במשפטי הכוכבים בשום פנים, (201) וכבר עמד אחד ממשכילינו בערי אנדלוס מצד מלאכת הכוכבים וגזר שהמשיח יראה בשנה פלונית, ולא היה בחכמינו ובחסידינו^{ל"ט} שלא פחת דעתו והלאהו במה שעשה והוכיחנו תוכחה גדולה, המציאות עשה בו יותר ויותר מאשר עשינו אנחנו כי בעת שזכר שיראה המשיח יצא המורד בארץ המערב וזאת חרפה גדולה לבעלי הדעת, (202) ואולם (203) הצריכנו לזה כלו חזק הגלות עלינו, והנמבע בכל חבל יתלה, לכן אחינו עמדו על עמדם חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליי, וכן חזקו קצתכם את קצתכם וקבעו בנפשותיכם אמונת זאת

(201) וכבר עמד אחד מן המחדדים בספרד וחזר ספר צענין הקץ על דרך הכוכבים יאמר שהמשיח יגלה בשנת פלונית ולפי אחד מחכמינו חסידיו של זלזל עס דבריו וזלזל עלהו וזמורה צומעלה החקרים צעזיל מה שעשה והעיר תכלית והמליאות עשהה צו יותר רע כלומר שחוק והחול ממה שעשינו צו אכחו לפי שזמן שאמר שיגלה המשיח עמד הסרצן והמורה צארלות המערב וזהו תכלית הביעור לצעלי החכמה הזאת. (202) הערה, וקשה לזרר על איזה חכם ומספרד כוון הרצ כאן?

והנה החכם ר' יעקב גאלדנטהאל יאמר צומכה"ע ליון לשנת תר"ה שהרצ כוון כאן על ר' אצרהס צר חייא והוא צעמות כאשר העירותי לנעלה מואחר שראינו שהאחרון היה מנציל הקץ על שנת ק"ח = 1358 לא יוכל להיות הוא צעזמו מה שאמר הרצ כאן, לפי שזמן שאמר שיגלה המשיח עמד הסרצן צארלות המערב"ז זה השמד היה בשנת ד"א תתק"ו = 1146 כנודע וא"כ רצו הרצ על איש אחר, ואיצרש כפי מה שראינו ומקבלים היה הנ"ל חי ויושב כל ימיו בצרלנוני צמדינת קטייליניא ונקרא ג"כ צפי כל הנשיא ר' אצרהס צר חייא הצרלנוני והרצ אמר כאן, וכבר עמד אחד ממשכילים צערי אנדלוס ואמר שהמשיח יראה בשנה "פלונית" זה לא יוכל להיות ר' אצרהס הנ"ל, גם לא כיוון הרצ על הראצ"ע כמו שחשצ החכם ד"ר גרבעטץ בספרו קורות היהודים כרך VI כיון שראינו שהראצ"ע צעלמו שתקוונס נגד מחשצי קלים האלה אשר דמו צנפסס להוליש לאור התעלמוה הזאת צעזר משפט הכוכבים, ואיך נוכל לומר שהרצ ז"ל רוצו כאן על הראצ"ע שחיצו כן צענין הקץ ועל דרך הכוכבים? — ועוד גם ממוקמת הלשון של הרצ שאומר כאן: וכבר עמד אחד מן המשכילים וכו' מוכה שלא כוון על הראצ"ע שאלו כוון עליו לא היה לו לומר, וכבר"ל כי הוא היה בזמנו כנודע והיה לו לומר, והנה עמד אחד צדורנו וכו' — ואולי שכיפה מה שאחשצ רוצו הרצ כאן על צן היוצר שחי צלי ספק בזמן ר' אצרהס צר חייא הנ"ל והוא זה שאמר עליו הראצ"ע (צפירושו לסוף דניאל) בדרך החול, צן היוצר חצר ס' צמועד הקץ ואחי נפמתי אח דצרו ככלי יולד טרס צא מועדו כי הוא נוקה מועד אשר צצר"ו וידוע כי הראצ"ע השלים פירושו דניאל צמרחשון שנת ארבע אלפים ותתק"ו = 1155 צעיר רודוס צררפח (Rhodes), וצזמן סזה אשר עליו, כי הוא נוקה מועד אשר צצר"ו ח"כ שצמוע וינה סצן היוצר הנ"ל הנציל ציחא *

המצופה מהרה יגלה, חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו ודעו שהשם
 ית' (204) על יד מבשר האומה ישעיה ע"ה כי בעבור שיארך גלותנו
 ויחזק יחשבו רבים בנו שהשם עזבנו ושכחנו חלילה ל' מזה ואח"כ העיד על
 עצמו שלא יניחנו ולא יעזבנו כי אמר (ישעיה מ"ט, י"ד מ"ו) ותאמר ציון עזבני
 ה' וי"י שכחני, וענה ואמר התשכח אשה עולה מרחם בן כמנה וגו', ועל ידי
 השליח הראשון ע"ה הודיענו השם בזה אמר (דברים ד' ל"א) כי אל רחום
 ה' אלהיך לא ירפך וגו' ושם וקבצך וגו', וזאת אחינו פנה גדולה מפנות
 אמונת ישראל שאי אפשר מבלעדי איש שיעמוד מזרע שלמה יקבץ אומתנו
 ויאסוף חרפתנו ויפרסם דת האמת (205) ויעיד כל החולקים עליה כמו שאמר
 בתורה (למדרג כ"ד י"ז י"ח) אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב
 מעקב וגו' והיה אדם ירשה וגו' ושעת הראותו יהיה עת קשה מאד על
 האומה באמרו ית' ואפס עצור ועזוב ואז יראהו השם ויעשהו מה שיעד, (206)
 ואמר הנביא מגדיל עת הראותו (מלאכי ג' ב') ומי מכלכל את יום בואו וגו',
 והוא האמת אשר ראוי להאמינו, ואולם עתו כבר התבאר מכל דברי דניאל
 וישעיה מכל מה שזכרוהו החכמים ז"ל (207) שהוא יעמוד בהתפשטו מלכות
 רומי ומלכות הערב כאשר הוא היום והוא אין ספק בו, (208) ודניאל באחרית
 ספורו למלכות ישמעאל בעמידת המשגע סמך לו ביאת המשיח, וכן ישעיה באר
 שהראיה על ביאת המשיח היא עמידת המשגע (209) והוא אמרו (ישעיה כ"א ז')
 רכב חמור רכב גמל צמד פרישים, ואמר שרכב על חמור שהוא המשיח כאמרו
 (זכרי' מ' מ') עני ורוכב על החמור ואולם יבא אחר (עומד) ורכב על גמל והוא

הנחיש לזיה שנים קודם שחצר הרצ"ב פירושו ה"ל והוא שנת 1146 שקלי דברי הרב
 כאן, לפי שזוון שאמר שיגלה הנחיש עמוד הנחמה שזרנות הנחיר"ב וכן יאותו דבריו
 עליו שאמרו כאן, ואין אחד ונחמיונו שלא זלזל עם דבריו וזלזל עצמו ושמוהו צנועלת
 החקרים צנועות עלונו לשחוק והתול" — ומה שאמר הרצ"ב בפירושו עם, ואני כפלתי
 את דבריו וכו' טרם זה נועדו? — אפשר שכתב נגדו בליזה קפר לפני שנת 1146 ה"ל
 והוכיח צדאיות גמורות שדבריו הם הצל ורעות רוח שהנחיש לא יבוא כיבודו,
 והשתחא חתי ספיר דברי הרב צנה שאמר כאן; וכבר עמד אחד וכו' פירושונו על
 בן היולר ה"ל שזה נחמנח זאת כשלישים או ארבעים שנים קודם שכתב הרב ז"ל
 אגרתו לתימן.

(203) צדפס צ"ח: אצל הלריכונו לכל זה תוקף הגלות עלינו? והכוונה בזה
 הצל היא כחלית והוא לפי דעתי ע"ד השאלה, כלומר היות ונן הלוך לנוס אל חכמת
 האלטנגינות והרי הקצ"ה הודיענו ע"י כביאיו חנתיים ונענין הגלות הנרה הזאת? והכוונה
 בזה הצל היא כחלית.

(204) כאן חקר נח"ה, הודיענו" וצדפס היא כתובה.

(205) צדפס: וישמיד כל מי שינורה דצרו.

(206) עם ואמר הנביא ונחמיה על העת שיראה זה הגואל.

(207) עם שביאחו תפי' כשתחקק יד עכו"ם וערב וכשתתפשטו ונלכותם צעולם כמו

היום הזה וזה דבר שאין צו ספק ונזה לא יעצור.

(208) עם ודניאל קוף וזה שפטר מלכות ישמעאל ונעמידה נחמוד ואחריו בילת

הגואל צמור.

מלך הערב ואמר צמד פרשים הוא הזדווג שתי האומות והם (210) אדום וישמעאל וכן יתבאר באור שאין בו ספק מחלום הצלם ומהחיות הנזכרים בדניאל, אלו ענינים גלויים מהכתוב, ואולם אמתת העת ברקדוק לא נודע אך בידי קבלה נפלאה קבלתיה מאבי ומקני שקבלו מאבותם ומקניהם ז"ל עד תחלת גלותנו מירושלים כמו שהעיד הנביא ואמר וגלות ירושלים אשר בספר (עובדי' א' ד') (211) והוא שבפסוקי בלעם פסוק יש בו רמז לתשובת הנבואה לישראל אחרי הפסקה כי כבר באו בתורה פסוקים ואעפ"י שהכונה בהם בענין אחר יהיה בהם רמז לענין אחר (אחר) כמאמר יעקב ובניו רדו שמה כי עמדנו במצרים למספר ק"ק ועשר שנים. (212) וכן מאמר מרע"ה (דברים ד' כ"ג) כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ עמדנו בארץ ישראל מיום באנו לה עד גלות יהויכין מספר ונושנתם והם תתמו וכיוצא בזו הרבה, ועל זה הדרך מן ההערה שמאמר בלעם (במדבר כ"ג כ"ב) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, יש בו סוד ישמחזמן ההוא ימנה כמה יש מששת ימי בראשית עד הזמן ההוא ותשוב הנבואה בישראל ויאמרו להם הנביאים מה פעל אל, וזה המאמר היה בשנת ל"ח מצאתם ממצרים יהיה מתחלת היצירה עד הזמן ההוא כאלפים ותפ"ו שנה כי הסימן בתמ"ח גאולים ואל זה ההיקש וזה הסכום תשוב

באספר 177

(209) נדפס כחצו: שהרליה על ציחת העושים היא הרלויות משגע ויותר נכון כמו שכתוב כאן "עמידת"

(210) טס גרם עכו"ס ויותר נכון כמו שכתוב כאן אדום.

(211) טס וציאור הדבר שנצוצות בלעם רמז שתחזור הנצוצה לישראל אחר שתפסקו והם, לפי שיש צחורה פסוקים שאעפ"י שהכוונה בהם לקום ענין אעפ"י כן יש בהם רמז לענין אחר כמו שנזכרו בנאמר יעקב אבינו וכו'.

(212) אחר דוד: לל אנובע להעיר כאן על הסגויים שהם צ"ה ההעתיקות הן בנזקסיהו וכן בחשדון השנים, ואצייל לענין הקירא לת העתקה ועברני למען ישפוט כאמנה אזה והן נכוסה. וז"ל: "ועל הענין הזה קבלנו שזה שאמר בלעם: כעת יאמר ליעקב מה פעל אל, יש בו סוד שזמן העת ההיא יש לחשוב כמנין שיש מששת ימי בראשית ועד אותה העת ותחזור הנצוצה לישראל וזו יאמרו להם הנביאים מה פעל אל, ונצוצה זו נאמרה בשנת הארבעים ללאתם מארץ מצרים, ותמלא התחלת החשדון עד אותה העת אלפים ותפ"ח שנה (כי שנת בתמ"ח ליצירה ילאו אצותינו ממצרים ואלו חלוקה מ' שנים הי"ל שנאמרה הנצוצה זו יעלה לך ומספר הי"ל) שהסימן בתפ"ח גאולים (משפוט וז"ל בתמ"ח השבור בתמ"ח גאולים) ולפי ההקש הזה והשירוש הזה תחזור הנצוצה לישראל בשנת ארבעת אלפים תתקע"ו ליצירה = 1216 כי אם תקח ז' פעמים אלפים ותפ"ח שנה ילא לך ומספר הי"ל. ולדעת ר"ש אבן תבון נאמרה נצוצה זו בשנת ל"ח ללאתם מארץ מצרים וז"ל לפי"ו המספר ד"ח תתקע"ב = 1212, ועמו ומקמים גם צעל נאמר עינים כנראה טס צפ"ו וז"ל. וגם נראה חשש שהיה לפניו העתקה ר"ש תבון הי"ל צאנור: עם שחדע גם הרמז"ס ז"ל לענין שזו הנצוצה צאנורתנו לא נאנע ונלכחצו צאנורתו לחיוון היות קבלת אצות שנקבי הסכינה הזאת ואלקינו בשנת ד' אלפים תתקע"ב ליצירה. והנה חוצה עלינו על פלס על מזונו לך ולהכריע עם מי האמת? ולפענ"ד אהשוז שלדקו דברי הנועברני שנצוצה בלעם אחרת בשנת הארבעים ללאתם מארץ מצרים, כי הוא מקרא ואלו, והסינים אשר הלכנו מקדש

Zeitschrift für die AT. Wiss. & XV, 311.

לישראל הנבואה שנת ד' אלפים ותתקע"ב ליצירה ואין ספק (213)
 ששיבת הנבואה מהקדמת הנבואה (214) באמרו (ויאל ג' א') ונבאו בניכם
 ובנותיכם (215) וזהו האמתי שבקצים שאמרוהו לנו ואמר לנו שהוא אמתי אחר
 שהזהירנו ממנו תכלית האזהרה שלא לפרסמו כדי שלא ידע¹ לבני אדם אחר
 זמנו וכבר הודענוכם אותו והשם ית' הוא היודע באמת. (ואמנם אמרך שזה (216)
 העת הוא שאמר עליו ירמיהו הנביא (ירמיה ל' ז') ועת צרה היא ליעקב
 וממנה יושע. אין הענין כן אבל הוא רומז אל מלחמת גוג, בהכרח והמלחמה
 היא (ואתהיה) הגלות המשיח בזמן. ואולם שער (217) גוראן וזולתם ומן הדומה
 להם הם ענינים חלושים מאד מאד מהם מיוחסים אל החז"ל ואינם להם
 ומהם משלים וחדות ואין להשיגיה לדבר בהם כענין הזה, אך מה (218)
 שזכרתו מענין האישי יתפאר לאמר שהוא משיח בעם תימן חיי לא גפלאתי
 ממנו ולא (מן) הנמשכים אחריו לא עליו תמהתי בהיותו משגע בלי ספק
 ג' ואין (219) גלות לחולה בחליו כשלא ידע סבתו (220), ואמנם הנמשכים
 אחריו לכבוד הענין שהם בו ולסכלותם במעלת המשיח הגבוהה חשבו זה,
 ואולם תמהתי מאמרך ואתה מבני תורה וראית (דברי) חכמים (221) ואולי זה
 האמת הלא ידעת אחי שהמשיח נביא גדול מאד יותר גדול מכל הנביאים

זרע (כ"ל זמון שנגזר על אצותיו שלא יכנסו לחרץ) עד אשר עצרנו את כחל זרד
 שלשים ושמונה שנה וגו' וכשהם אחת ומחלה עצרו ויזלחת מזרים עד שנקלחו המרבליים
 הרי בשנת הארבעים היתה כנולדת זלעם. וכן דעת זעל ס"ב ששנת הארבעים היתה
 וייתה מרים ומריצת קדש זו צפרק שלח משה ומלכיים וקדש אל מלך אדום וגו' עשו
 עם ישראל ג' חדשים ואחר נקעו לאצות ומשם לביי העצרים, ומשם נקעו ויחנו בנחל
 זרד ומשם נקעו ויחנו ומעבר ארנון וגו' הם נלחמו עם סיחן ומלך האמורי והדר עם עוג
 ומלך הבשן ואחר נקעו ומשם ויחנו בערבות מואב ומעבר לירדן ירמו והדר כתיב וירא
 זלך בן לבור את כל אשר עשה ישראל לאמורי ועלה ומלכיים אל זלעם לקבל את
 ישראל ומלחמת זלעם ועד ששה בחדר פירש וקטע רצונו ע"ה את כל התורה וזו' אדר
 מת הרי כלו ויזלחת מזרים עד וייתה משה ארבעים שנה והוא בשנת ז"ל תפ"ח
 ודלח כהרצ"ד ז"ל שאמר בראש ס' קבלתו שזשה רצונו כפטר ציוס שצת צבת המנחה
 זו' בחדר בשנת ז' תפ"ח! —

- (213) כדלפס: ואין ספק שחזרת הנבואה היא הקדמת נשיח.
 (214) הערה. גם ושלשלת הקבלה דף 36 דפוס זלרקווא כראה מה שהביא עם
 מאמר זו מהרמב"ם מאגרתו לחימון שהיה לפניו העתקת ר"ע אבן תנן כי הוא וזיאל
 עם וילה צמלה כנזכרתו, עיין סס.
 (215) עם זהו יותר אחת מכל השצון שחאמר בשום קץ זה שהאמרו שהוא אחת
 אחר שהחזירו עליו ומנעונו תכלית המניעה לגלותו שלא יהיה צבינו העם צרסוק וכבר
 הודעתך אותו וצורך היודע.
 (216) עם כחוד לשעה זאת היא שעליה אמר ירמיהו וכו' ובאן יותר מוחזר.
 (217) כדלפס כנזכרת: אלז הלות של שע"גרון וכו' איני יודע פחרונו ?
 (218) ז"ל „זכרת"
 (219) עם ואין על החולה השוה ופגע אם לא יקצב הוא חזויו.
 (220) עם וכן איני חוה וין המאמינים זו מקלר רוחם וסאינים יודעים נקוס
 המשיח וועלתו הגדולה שעלה בדעתם זה.
 (221) הנולד: „ואולי זה האמת" אינם כנולדים כדלפס.

אחר טרע'ה (222) והלא תדע שהמתפאר בנבואה כשיכזב בטענתו חייב מיתה בעבור שהוא מתפאר במדרגה הזאת העצומה כמו שיהרג מתנבא בשם ע"ז והוא אמרו ית' (דברים י"ח כ') אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (223) ואי זה ראי' יהיה מורה על כזבו בטענתו שהוא משיח ומה נפלא אמרך בו שהוא נודע ביראת' (חטא) ושאתו קצת חכמה, האם באלה המדות יהיה משיח ה' (224) ואשר הביאך אל כל זה באשר לא השגת למעלת המשיח מה היא ואיך יעמוד ואנה יהיה ומה היא המיוחדת שבאותותינו והנכבדת שבהן אחר טרע'ה ויחדו השם בדברים לא יחד טרע'ה מתאר בו והרחיק ביראת ה' וגו', ואמר והיה צדק אזור מתניו (ישעיהו י"א ג') וקראו בששה שמות 225 והוא אמרו כי ילד יולד לנו (שם מ' ה') (226) ולא סר מאריך בתארו עד שאמר לו ית' בני אתה אני היום ילדתך להודיענו מעלת מקומו שהוא על כל מעלת מקום כל בני אדם, (227) ואנחנו נתנה בכל נביא שיהיה בתכלית החכמה ואז ינבאו השם, כי העקר בידינו אין נבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובאר'ו שענין גבור כובש את יצרו, ועשיר עשיר בדעתו, ואולי כשיתפאר אדם שאינו חכם גדול שהוא נביא לא נאמינהו כ"ש כשיתפאר אחד מעמי הארץ שהוא משיח. (228) כי ראי' היותו עם הארץ מה שספרת עליו שהוא צוה בני אדם שיעשו צדקה בכל ממונם ולא שמעו ממנו הם עשו כהוגן והוא חומא שהוא מדת הדת כי אין ראוי בתורתנו שיתן אדם כל ממונו לצדקה אבל קצתו אמר ית' ואם החרם יחרים איש לה' וגו'. אמרו בעלי פירוש מכל אשר לו ולא כל אשר לו, ואמרו כל הרוצה לכזבו הוא בחומש. אמרו המבזבז אל יבזבו יותר מחמש ואין ספק שהשכל שהביאו שיתפאר שהוא משיח הביאחו שלצוה בני אדם לצאת מכל ממונם, ולתתו לעניים וישבונו הם עניים והעניים עשירים ויחיבו לפי מצותו להשיב להם ממונם (וייהיה הממון) בין העניים ובין

- (222) כדפס: ועוד הליך יודע שמי שאומר על עצמו שהי' נביא שחס כמלח נבואתו ונכחשת הוא חייב מיתה, לפי שמך לעלמו המעלה הגדולה הזאת וכו'.
- (223) עס ולזה רחם גדולה על היותו מ:חס חלל סימוך עלמו צס מ:סית.
- (224) עס חלל חייבך לומר כל זס מפני שלל השגחת למעלת המשיח מה הי' וליך תסיה בעמיתו ובלחז מקום יסיה חלל וליזס חות תסיה מיוחדת לו, חלל מעלתו תסיה יותר ממעלה ממעלת הכזי'ים ויותר נכבדת זולת מרע"ה ויסד חותו הצורל יתנכך בדברים שלל יחד משה רבינו ע"ס שחאמר זו וסריתו וכו'.
- (225) עס נב"ח וקרל לו הקצ"ה עס שעות חלמו כי ילד יולד לנו זן נתן לנו וסחי המסרה על שכומו ויקרל עמו שלל, יועץ חלל גבור, חזי עד, ער שלום (כחונו חזי עד וסר שלום סס רק צ' שעות) זס סקרלו חל ע"ד הספלגס להודיע שגולתו מעולה ממעלת כל חס.
- (226) המאמר: „ולא סר מאריך בתארו עד שאמר לו ית' בני אתה אני היום ילדתך חסר כדפס.
- (227) עס וחסר זן הסחיס ע"ס חללנו יודעים לכל נביא שסיה בתכלית המדע ולז יכח חותו הקצ"ה.
- (228) עס נב"ח: ולחס קרליות עסו עם הסרן עקוט לפזר חס כל ממונו

אגרת תימן

ובגלגל וסכלות

העשירים חוזר חלילה וזהו תכלית השמות ואולם איך יעמוד המשיח ואנה יעמוד הוא יעמוד בארץ ישראל ובה יתחיל להגלות כאמרו ית' (מלאכי ג' א') ופתאום יבא אל היכלו, ואולם איכות עמידתו הוא שלא יודע כלל קודם עמדו בעוד שאינו משיח עד שיאמר עליו שהוא בן פלוני ומומן משפחה סלונית, אבל יעמד איש לא יודע קודם הגלותו ונאותות ומוסותם אשר יראו על ידו יהיה ראייה על אמתת מענתו ואמתת יחסו, אמר השם ית' מתאר עניניו צמח שמו ומתחתיו יצמח ואמר ישעיה גם כן מתאר הגלותו מכלתי שיודע לא אב ולא אם ולא משפחה ולא יחס ולא קרובים (ישעיה נג, ב') ועל כיוצא בפניו¹¹ ואחר הגלותו בארץ ישראל יקבצו ישראל לירושלים ושאר ערי ישראל תתפשט ימה וקדמה עד שיגיע אליכם לתימן ולאשר אחריכם בהורו, כאמרו ית' על ידי ישעיה (ישעי' י"ח ב') השולח בים צירים וגו', ואולם רב מעלותיו אשר תארוהו בהן כל הנביאים משה תחלה ועד מלאכי אתה יכול ללקטם מכל הארבעה ועשרים (229) ואמנם המיוחדות שבהן כשיראה יבהיל השם כל מלכי הארץ משמעו ותפסד מלכותם וימנעו מעמוד כנגדו לא בחרב ולא במרד ר"ל שהם לא ידברו בו ולא יזכוהו אבל יבחלו מהאותות והנסלאות שיראו על ידו וידמו אמר ישעיה מתאר הכנע כל המלכים לפניו (שם ג"ב ט"ו) עליו יקפצו מלכים פיהם ושהוא ימית כל מי שירצה להטיתו ולא ינצל ולא ימלט מידו (שם י"א ד') והכה ארץ בשבט פיו וגו', ואולם הסתלק המלחמות והחרב ממזרח הארץ ועד מערבו לא יהיה זה בתחלת הגלותו אבל אחר מלחמות נוג כמו שבאר יחזקאל, ואיני רואה שזה נראה אליכם שיש בו מזה דבר, אתם יודעים (230) שאותו האיש ישע עם רב מה שיחשבו מאמיניו שעשה מהחיות מתיים כמו שחשבו ומן הנפלאות החן אשר ישקרו בהן עד שאלו נודה אותם על צד הצעת הטענה לא היו נצלים עמנו במעוטים שהוא הוא המשיח כי נראה להם מהכתוב אלף סימנין או קרוב להם שלא היה בו ואסילו לפי טעותם, היתפאר בזאת המדרגה רק מי שישים עצמו שחוק, סוף דבר שזה האיש (גא מר [ו] לו.) אמר זה בודון

וסיחכדנו לנביאים וכל הסונועים לו הם טפשים והוא חוטא שעושה הפך התורה שחילן וזמן לתורתנו לעשות לרקע מכל עוונותיו חלל תקלתו שכן כתוב אך כל המרס אשר יחיים חס לה' מכל אשר לו ואמרו תקבלי הסונועות וכל אשר לו ולא כל אשר לו וזמני לנצח גדר ובצול והוא הסונוט אמרו העצזז חל יצזז ויתר מחונוט.

(229) עס כתוב רק זה: חצל הערה המיוחדת לו היא צעבה שובלה יבסלו כל ונלכי חרץ משענו ויבסלו ען המופתים שיראו על ידו ויחזינו בגדולתו ויבכדוהו בצכוד גדול שכן אמר ישעיה צעת עקפר שיענו המלכים לו אמרו: עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא קפר להם ראו ואשר לא טענו התזנונו ואמר סימית כל מי שירלה להמיתו צדדו ולא יוכל להענוט ולהנלל עמו שכן אמר והכה חרץ צצצט פיו וגו'. (230) כדקמ: וחיני רוחא עזה שעמד צלרלכס יש צו מכל חלו ותתס ידעת עזה הצדוי (רונוז על . . . ונחונת הלענזירי לא קרלו צצמוודלח כדהגסה דעס שאמר שהרצ רונוז על ההוא שעמד ציוניו כמצוחר צנועסה צוניה) עם כל הגדולות עקמו לו

ובזויה היה מתחייב אצלי מיתה ולכן הקרוב אצלי אבל הוא האמת שהוא
 נשתגע ונפסד דמינו ואני איני אעצכם עליו עצה טובה ולו שתכפתוהו זמן עד
 שיתפרסם אצל הגוים כלם שנפסד שכלו ותפרסמו זה (אצל) בני אדם ואחרי
 כן תתירוהו ובוה תצילו אותו תחלה (231) כי כשישמעו דבריו אחר זה
 (הענין) ישחקו עליו ויחזיקו (אותו) כמשתגע כאשר הוא ותצילו עצמכם מרעת
 הגוים, ואם תניחו¹⁷ הענין עד שיתפרסם לגוים תמיתוהו ואולי יבא רגז (232).
 ואתם אחינו¹⁷ שהשם ירמנו ברוב עונינו (עם) זאת האומה ר"ל אומת ישמעאל
 המדכה לצעורנו ולהוציא דמים מרתם להרע לנו ולמאוס אותנו כמו שיעדנו
 השם ואויבינו פלילים ולא עמד כלל על ישראל אומה מרעה לישראל ממנה
 ולא מי שהפליג להשפילנו ולהפחיתנו כמותם עד שדוד מלך ישראל
 כשהראה לו ברוח הקדש על הרעות אשר יעברו על ישראל ולא צעק ולא
 בקש תשועה כי אם על לשון¹⁷ ממלכת (אומת) ישמעאל אמר אויה לי כי
 גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר (תהלים ק"ד ה') (233) והשתכלו איך יחד
 קדר מתוך בני ישמעאל כי חמשנע הוא אמנם מבני קדר כמו שנודע
 מיחוסו. (234) ועוד דניאל לא ספר כניעתנו ופחיתותנו רק עם מלכות
 ישמעאל מהרה יכנע אמן. והוא אמרו עליו ויפל ארצה מן הצבא ומן
 השמים וירמסם. ואנחנו עם היותנו סובלים מהכנעם ושקרונם ופחזותם מה
 שאין (במקלות האדם) לסבלו ושכנו כמו שאמר הנביא ואני כחרש לא אשמע
 וגו' (שם ל"ח י"ד) וכמו שהוכיחונו החז"ל שנסבול שקרי הישמעאלים וכזכרם

שעשה ותחייית החיים כוונתו שכלה דעתו וזמן הנופטים ההם שהם מוכישים זהם ועדיין
 כשנשלים עמם כל דצריהם על דרך הוראות הנובעה לא ימלטו עמנו צנוענכם שטובענים
 שהם המשיח שזכרנו נראה להם צכחזים חלף אוחות או קרוב שלא היה ואפילו על
 דרך ענוכס. הוחזק לנועלה זאת אלא כל הרולה לעשות עמו שחוק וליגלות. וסוף
 דבר עזה הליש אלו היה אומר וזה שהוא אומר צדון וצקלות היה תחייב חללי מיתה
 אצל וזה שהוא קרוב לדעתי והוא האמת שהוא השתטה ונפסד ליורו וכו'.
 (231) עס שלמי כשישמעו הגוים עליו טענן על עצמו שהוא משיח אחר שעשיחם
 צו המעשה הזה יהיו מלעבידים צו כמו שקדים לליש משגע ומשתטה כמותו ותלילו כפסכס
 מרעם של גוים ואם תתרגלו בדבר זה עד שתפרסם לגוים תמיתו אותו ח"ו שלא יקצצ
 עליכם רגז.

(232) עס צכ"א ואחס אחינו ידוע לכם שהקצ"ה הפילנו צנהמרות עונותינו צחוך
 אוננו זו שהיא אומת ערביים שרעם חזקה עלינו והם מתחבטים להרע ולמאוס אותנו
 כמו שגזר עלינו יתצרך ואויבינו פלילים. ואלא תעמוד על ישראל אומה יתחר אויבת
 מונס ולא אומה שהרעה צככלית הרעה לדלדל אותנו ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו
 כמזהם.

(233) עס ורלו איך זכר קדר משחר בני ישמעאל לפי שהמשגע הוא מבני
 קדר כמו שהוא מפורסם ויחוסו.

(234) הערה. לא צחנס התמרמר הכצ ז"ל על אומות ערביים כי נודעו השמועות
 ומזקות גדולות שצאו על היהודים בכל ארץ ערבייה וצארכלות המזרח וצכלל על כל
 אפריקי המפנית ע"י איש צליעל בן תומד ואחריו ע"י Abdalmumen שהכריחו כל
 היהודים להמיר דתם או לעבור צחרצ אשר הרעה מהם שמועזו על קדושת השם כהרבו.

ושגשמע ונדום (235) ושמו הערתם על זה (משמות בניו) משמע דומה ומשא, שמע וסבול/ודום, וכבר הרגלנו עצמינו גדולים וקטנים לסבול הכנעתם כמו שצוה ישעיה ואמר (ישעיה נ' ז') גוי נתתי למכים ולחיי למורטים (236) ועם זה המחוקק דעתם והתפרצם בכל עת, וכל אשר נסבול מהם כדי לעמוד עמם בשלום (ולא ויעוררו עלינו מלחמה וחרב כמו שאמר דוד אני שלום וכי אדבר המה למלחמה (תהלים ק"ד ז') וכ"ש כשנעורר כח ונתפאר להם במלוכה בשמות וכזב אז נמסור עצמינו למות, וממה שצריך שתדעוהו כי בתחלת (237) תורת ישמעאל עמד איש אחד בעבר הנהר ואמר שהוא משיח ויצא בעשרת אלפים מישראל והיה מופתו שלן מצדע והשכים בריא ולא נשלם דברו ושבו ונשארו ישראל בארץ (238) אספראן בגלות גדולה וארעו להם רעות בעבורו, (239) וכן עמד איש כמערב בפא"ס היום מ"ד שנה ואמר שהוא מבשר שהמשיח יבא בשנה ההיא לא נאמן דברו, (ועברו על ישראל בעבורו רעות, (240) ספר לי מי יראה ללך וקודם זה (241) כעשר שנים עמד אחד באנדלוס במדינת קרטובה והתפאר לומר שהנא משיח וכמעט שלא היתה הריגה על שונאי ישראל (בעבורו) ולפניו (כמו) (242) שנה עמד אחד

ולא בלבד באלוה הכ"ל היו אלו הגזרות אלא גם כתפסו שתי סנים אחיה בלספואי דרומית והוא כאשר לכד Abdulmunen הכ"ל בעיר עליה קרטובה ועמה כל מדינת אנדלוס והוליא כרוז כל מי שלא יצא לדתו ימות חרצו כל היהודים אשר נגע ה' בלזם והולך גם הרצ ז"ל לעצו עם אציו ר' וימון ארץ מולדתו והלך צולטולא מבוי אל גוי ומזונלכה אל עם אחר עד אשר מלא זמנו לכך רגלו בקי"ארו ישנה שנת 1166.

(235) בנדפס: וקמכו זה לפסוק שכתוב בשם בניו ונשעב ודומה ונשא: שועב דום ושא.

(236) עס ועס כל זה לא כוכל להכלל ונדע רעתם ומחזותם בכל זמן, וכל זמן שאבו רודפים שנונם הם רודפים אחריו בחרום וצולחמה כמו שאמר דוד הולך ע"ה אני שלום וכי אדבר המה למלחמה כל עכן אם נעורר עלינו ונקרא בצולכות בדברים צוללים ושקר הלא נסכן בנפשותינו ונבא לידי מיתה —

(237) בנדפס: כי בתחלת מלכות ישמעאל עמד איש צעצר הנכה ואמר שהוא משיח וכי' והוא משיח השקר אצו ישעבדיה אשר עמד צפרם והציא את אחיו צבכנה גדולה וגרם שילאו מרוצ מלוקות וכלל הדת כעשרת אלפים מישראל. עיין בהקדמתנו) ונפלאחי על החכם ד"ר גראטץ מודע הוא אומר צפסו קורות היהודים כרך VI דף 333 „In der Mitte der islamitischen Zeit ein falscher Messias in Isfahan (Abu-Isa Ebadia) aufgetreten“ כחוצ, בתחלת מלכות ישמעאל עמד איש" וכי.

(238) עס „צערי אספיהן“.

(239) עס „וכן עמד איש אחד צונעב צמדיכת פל"ס היום מ"ה טעה" (והוא היה שנת 1127).

(240) עס והודיענו הדבר הזה מי שהיה מלוי בכל.

(241) שנת 1117.

(242) שנת 1087 ולא כודע וקספרים אחרים ב' ומשיחיס האלה, ואולי קבל הרב זאת מפי אנדי אמת, ומה שלא זכר הרב את דוד אלרוי שהוא עמד י"צ סנים

בצרפת והתנשאו ושהוא משיח ועשה אותות לפי (מה) שנאמר והרגוהו הצרפתים והרגו עמו קהל גדול מישראל, 243) ואלו הם הדברים אשר דבר, קודם יעוד הנביאים בהם והודיעונו במה שספרתי לכם אשר בקרוב באת המשיח האמתי

1160 קודם שכתב אגרתו לתימן? ואפשר לא שמע הרב דבר ונמנו, כי יוכל להיות שלא הגיעה עוד השמועה ואלרוי למארים צעת שכתב הרב אגרתו לתימן, וזוהי קטנה היה של הצער הג"ל שבעוד זכרך תימן יספר לנו הרב צומצנו שכתב לחכמי קהל עיר מרטיילא בשנת 1194 וז"ל: ועל עסקי המשיח אשר זכרתי שהגיעו לכם דברים משמיים לא היה כך המעשה כמו ששמעתם ולא צמרתה היה אלא זכרך תימן עמוד איש אחד יש לדבר זה כ"ב שנה ואמר שהוא שלוחו של משיח וכו' — וכתבו אלי חכמי שזכרך תימן כתב גדול והודיעו לי משפטו ודרכו ומידועיו שחדש להם צמלות — ושאלו לי ע"ז והכרתי מתוך דברי כתבם שאלוהי האיש העני חסר דעת אצל היה ירא שמים ואין בו חכמה כלל וכל מה שאומרים שבעה או ראה על ידו הכל שקר וכזב, וחזרתי להם כמו שלשה קונטרסים צענין המלך המשיח וקיימיו וקיימיו הזמן שיתראה בו והזרתי אותם שיזיהו זה האיש שמה יאצד הוא ויאצד הקהלות. כללו של דבר לאחר שנה נחפז וצרחו מואנו כל הנלוים אליו. ויאמר לו מלך אחד ממלכי הערביים אחר שתפשו מה זאת עשית? אמר לו לדווי מלך אמת אני אומר כי בדבר ה' עשיתי. אמר לו המלך מה המופת שלך? ענה ואמר לו לדווי המלך חתוך ראשי וזה"כ אני אחיה ולקיים וזההי ברבאשונה. אמר לו המלך, אין לך מופת גדול זה! ואם הוא כך אני וכל העולם כאמין צודאי שדדריך כלם אמתיים ועוזים וכוחים, ושקר כלו אצותימו, הכל ואין צם מועיל. מיד גזר המלך וזה ואמר קחו לי חרב ויצאו החרב לפני המלך וזהו ותכתבו את ראשו ותהרב אותו העני. תהא וניתחו כפרה עליו ועל כל ישראל וכעשו היהודים ברוב מקומות מוזן גדול. ועד עתה יש עם חסרי דעת אומרים עתה יהיה ויעמוד ונקצרו. (עיין אגרות הרמז"ס אגרת ב'). וכאן טעה צעל טעו יהודה צאמרו צקוף ספורו מדוד אלרוי: והר"ס כתב כי השולטין שאל לו (לדוד) אם הוא משיח ואמר הן, ואמר לו המלך ומה האות? והשיב שיכרתו ראשו וישו ויחיה, אז לזה המלך וכרתו ראשו ומה זכו. וכן טעה צעל צמק הצבא צאמרו: ,וגם על האיש ההוא (אלרוי) כתב הרמז"ס ז"ל צאגרתו הידועת לכל. ואולי לא שמע הרב ז"ל העניינים האלה כאשר ערלו צאמת. והנה המה מחלפים האיש דוד אלרוי שבעד צפרם עם אותו האיש שבעד צבר צימי הרמז"ס, ולא הצינו כי זה לחוד וזה לחוד. והנה לא נדע צירור כמה ש"ס היו קהלות תימן צשמרל אז? רק זאת נדע כי בשנת 1189 למדו חכמי תימן צפרסקיה את העם צמורה וצאמורה ככראה מהרמז"ס צקוף הקדמותו למאמר חייית המתיים. וצלי ספק לא חרבו ימי הגלות כל כך, כי לא נח ולא שקט האיש הקדוש הזה צמניעו לגדולתו לחמלין צעדיהם צפחות וצמוטלי חרץ להרים עול גלות מעל לואריהו, ולגולל ארץ מענטקה מעל לצותם, ככראה מהמכתב הגדול שכתב הרמז"ן ז"ל אל רצני לרפת על אודות ס' המורה (אגרת הרמז"ס) צאמרו עם: ,והנני מעיד עלי לפני רצותי שמים וחרץ, כי שמענו מוצדיי אמת שצב אלילות מלכות תימן קהלות רצות עוקקים צמורה וצמוט לשמן, והיו מוצדיי עם הרב צכל קדיש וקדיש צמייכון וציימוכון וצחי לרצנא משה צן מיימו, אשר האיר עיניהם צמורה והעמיידין צקין אורה, לצעל מן גזרות קשות וכוצד המם, כי היו כטיע חולות מרמם, ומעליהם עול מלכות הרים, ויחלו מעט ממשל מלך וקרים. הנה ראינו חרץ היו מחצין אותו צכפס חפלה ואין הדוד לו על כל עוצותיו שפעל ותקן למענם! —

243) נדפס צ"ח. ונהוספה קלת: ואלה הדברים שקדמת הצמחתם ע"י הנביאים שהודיעונו כמו שאמרתי לכם שצקרו ליוות המשיח האמת ירבו הטוענים

ירבו המתנשאים והמכניסים ספק בלבות בני אדם, (244) וכאשר הודיע
 שלמה ע"ה ברוח הקדש שזאת האומה בהשקפה בגלות תשתדל לעורר כזולת
 עתה הראוי וימותו בעבור זה וישיגום צרות הזהור ממנו והשביע עליו על
 צד המשל ואמר (שיר השירים ב' ז') השבעתי אתכם בנות ירושלים, ואתם
 אחינו ואוהבינו, ^{אנשי יאקו} שטרו (245) השבעתינו ולא תעירו את האהבה עד שתחפץ
 ובורא עולם כמדת רחמים יזכור אותנו ואתכם כמדת רחמים לקבץ נחלתו
 וחכלה לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו, ויוציאנו ¹⁷¹³ (טגיא הצלמות אשר הושיבנו
 בו ויסיר מחשך עינינו ומאפל לבנו ויקיים כימינו ובימיכם מקרא שכתוב
 העם ההולכים בחשך ראו אור גדול וגו' ויחשיך באפו ועברתו על כל הקמים
 עלינו, ויאיר מחשבינו כאשר הכמיחנו כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל ^{עליו ועל נחלתו}
 לאומים ועליך יורה ה' וגו'. ושלום עליך יקירנו וידידנו בעל החכמות אוסף
 התבונות, ועל כל התלמידים אחינו ועל כל עם הארץ שלום כאור זורה,
 וחוב שלום עד בלי ירח, (אמן אמן נצח סלה), (246) ואשר אפייסו ממך
 שתשלח האגרת הזאת אל כל קהלה וקהלה במדינות וערי הפרוות לחזק
 אמונתם ולהחזיק רגליהם ותקראה על הצבור (247) ויחידים בעבור שתהיה
 ממצדיקי הרבים, אחר שתשמור תכלית השמור מרשע (248) שלא יגלה
 לאומות העולם ויארע מזה מה שישמרנו השם ממנו וכבר כתבתיה ואני ירא
 מזה הרבה, אבל ראיתי שבצדקת רבים ^{שבעות 27} וראוי לסכן בעבורה ^א בסכנה (249)
 ועוד שאני שלחתיה לכיוצא כך וסוד י"י ליראיו, וכבר ערבו לנו העומדים
 במקום הנביאים ואמרו שלוחי מצוה אינן נווקין, ואין מצוה גדולה מזו ושלום
 על ישראל. —

וזאת האגרת כתבה רבנו משה בן הרב הדיין ר' מיטון זצ"ל בלשון קדר
 והעתיק אותה ר' שמואל בן תבון אל לשון הקדש יהי אלהיו עמו ויעל.
 בריך רחמנא דסייען, מריש ועד כען.

תם תם תם

והמוטבים שכל אחד מהם משיח ולא תענוד טענתם ולא תהאמת, ויחצדו הם ויחצדו
 עמהם רבים.

(244) עם ולמי טידע שלמה ע"ה צרות הקדש שהאומה הזאת בלחך זמן נלותה
 תפול להמנועע בלא עמה הראוי ויחצדו צעזיל זה ויצולו עליהם לרות והזהיר
 וילעשות זה והטביע האומה ע"ד ועל.

(245) עם קבלו עליכם טבועתו.

(246) עם ולאם בצקסה מוץ שתשלח הפתקה האגרת הזאת.

(247) צדמס: ועל היהודים והוא צעזעז ול"ל, "ויחידים".

(248) עם ולא יבלה הדבר לאומות הישמעאלים, והוא יוסר ככון.

(249) עם ושאף בכל זה טעגרתו חוטו לכס סוד ה' אל ילאו וכבר הצעתימו

החכמים שקבלו מן הכנזאים וחמרו טלומי מלואם חין כזוקין.

ברוך רחמנא דסייען מריש ועד כען.

ס ל י ק

וזה"ל כו' לפיכך י"י שנה לנו שמים כי עשה ל"ה קריעו תחתיית
 ארץ פיצחו הרים רנה כי נחם ה' עמו גאל ירושלים

השטמה מן ההערות בדבר המשיח.

(* אמר דוד האלוב לא אוכל לעצור במלין להעיר כאן בקיצור מופלג מענין ביאת המשיח איך נתהווה ונשתלשלה לאם לאם האמונה זו בישראל והועמדה אחיכ לעיקר כדתנו ונס מענין השבון הקצים שנשתלשל מאמונה זו והיה לאות ומופת וליתר נאמן תקועה ככל לבות ישראל דור ודור.

הראשונים אשר דברו מביאת המשיח הם נביאינו הקדושים כנודע. ועיקר למודם הוא שיעמוד כעתיד איש אחד מזרע דוד ויקבץ מארבע כנפות הארץ מזורינו וישים קץ לצרותינו ונבוא כרנה אל אחוזת אבותינו לשכון שם בכבוד באין מחריד; וכל נבואותיהם יביעו מענין הזה כמליצות רמות ונשגבות אשר ספריהם מלאים על כל גדותם מנהן, אכן לא דברו אלא על כללות הגאולה, לא על פרטיה, לא הנדיעונו איך וכמה יהיה הדבר הגדול הזה, גם העלימו מטנו מתי יהיה קץ הפלאות הזה, ורק העירו אותנו שאם נהיה בצוק העתים וישתרגו עול גלות וצרות על צוארנו שנאמין ונחכה שהיית יקים בנו דברו הטוב וישוב לרחם על שארית פלמטנו. זהו תמצית נביאותיו, אפס מתי יהיו מוכשרים לקבלת מתנה זו, ובאיזה אופן יהיה מצב מין האנושי ככלל בימות המשיח יציין על הרוב מכל הנביאים ישעיה הנביא באמרו: לא ישא גוי אל גוי חרב וגוי וגר זאב עם כבש וגמר עם גדי ירבץ וגוי ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים, ובנבואה זו מצויין כללות כל האישים בעולם, שיחיו באהבה ובאחזה, אין ריב וחרחור, אין שנאה ותחרות, ורק השלום יקבצם לאגודה אחת, ואשר יצנוף העמרה על ראשם הוא שיתרבו כשפע רב הידיעות והחכמות בין בני אדם בכל קצוי העולם, ובגלל הידיעות הרמות האלה תהיה רק אמונה אחת על הארץ, ורק רועה אחד ירעה עדר אחד ויקויים המקרא: ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. וכל הנבואות האלה נאמרו בלי ספק לעתות רחוקות בלי להגביל לנו זמן לביאת גואלנו.

ואמנם הראשון אשר החל להגביל לנו קצת עת הקץ הוא דניאל איש חמדות או לדעת המבקרים בזמננו איש פלאי אשר חיבר ספר דניאל ריל מפרשה ז' עד לסופו בימי אנטיוכוס הגדול או קצת זמן לפני מיתת בנו אנטיוכוס הרשע בשנת 164 קודם מספרם, והוא עשה זאת בראותו שעמו נאגה תחת השעבוד ומצוקות גדולות של הרשע הגיל, ומתמת זה התחילו להתיאש מנחמות ומיעורים של הנביאים, וכדי לאמץ ולחזק ולזרז אותם שלא ימוטו מהאמונה זו, העמיד להם ב' זמנים שונים שלבסוף זמן אחד מהם יהיה קץ האמת, ובכוונה לא קצב זמן מעותד בהחלט גמור, ואדרבא כי בחישובנו הוסיף לכסות יותר בצעיף מעבה את סוד הקץ, והוא מסבב עם קצים שלו מבוכה וערכוביא גדולה בחישובנות חז"ל הכאים אחריו בעתים שונות, בראותם שלא נתקיימו כל נבואותיו, כמה שהיה אחריו חורבן בית שני וגלו בני ישראל לארבע שנות עולם, וכאן עליהם שמדות וצרות גדולות אשר לא תסופרנה וידל ישראל עד מאד, וחרצו המשפט כי מה שניבא דניאל בספרו הוא ניבא על גאולה עתידה והתחילו לחשוב הקצים עפ"י השכונגם כל אחד

לפי דעתו זה אומר ככה וזה אומר ככה וקלקלו בהשבונום, זולת זה אשר הביאו בפרטי הגאולה פלאים זרים וחלומות רבים לשמצה בקמינו, הביאו עוד אחיהם בצרות גדולות ובקנסות עצומות, במה שמכשרים ביאת הגואל ולא בא כיעודם, כאשר נדבר עוד ממנו למטה.

ומזמן דניאל עד סוף ימי זוגות הראשונות אשר היו עד סוף מלכות הורדוס היתה כנויה האמונה מביאת המשיח על העמוד הזה, בהסמכו על הנבואה שאמר האחרון שבנביאים, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" אמרו שיקים ה' בעתיד מלכות צדק בלא כלי קרב, לא כחיל ולא ככח, וקודם המלכות הזאת ישלח את נביאו אליה להשיב לב אבות על בנים וכו'; והאמונה הזאת נתפשטה בישראל יותר ויותר, ואולם האמונה ממלכות המשיח ותחית המתים ועולם הבא עודנה לא היתה בימים האלה, כי היא נולדה ונתהווה בימי חכמי המשנה וביותר בימי האמוראים, ואם גם מצינו מתחית המתים קצת רמזיה ביהוקאל מעצמות יבשות ובדניאל מספוק זרכים מישני עפר יקיצו וגו',

ולאחר מיתת אותו האיש אשר המעו משולחיו ותלמידיו בספרים שלהם את העם באמרם שהוא המשיח המצויין שנבאו הנביאים, ושהוא בא מזרע דוד, ושהוא נשלח מאלהים לתת תורה חדשה, ושמתתו תכפר כל עונות האדם שבעולם וכדומה ומשכו באמצעות למודים כאלה לבות המון העם תחת דגלם. וכשראו הרבנים שדבריהם הכו גם שרש בלכות בני ישראל כי באמת גם רבים מהם קבלו אמונתם (ונקראו בפי חז"ל מינים) וייראו סן תתפשט אמונה זו יותר בקרב ישראל, אז החלו ללמד את העם מביאת המשיח הצמתי ומתואריו ומיחוסו ואמרו שאותו האיש משיח שקר היה, יען שהאותות שמתוארים בו הנביאים לא היו בו לא מיניה ולא מקצתו, ושהמשיח האמתי שמצויין מהנביאים בא יבוא ולא יאחר אלא שהעת איננה מוכשרת לכך עד שיעשו תשובה כל ישראל ויהיו כלו זכאי.

אכן לאחר שנחרבה ביתר וכאו עליהם צרות גדולות ומכובות רבות ומעמדם היה בדיוטא התחתונה והחלו להתיאש מתקותם, אזי קמו התנאים וביותר האמוראים אחריהם והתחילו לחשוב הקצים ולשים גבול לגלותנו. ידוע מאמרם ז"ל בפרק חלק דרבתינו היו דורשים עדן ועדנין ופלג עדן על אופן הזה: עד עדן כעדן הגלות של מצרים היינו ר' ב' עדנין היינו ת"ת ופלג עדן היינו ר' סך הכל אלף ות' (ויהיה אפשר לפי חשבונם הקץ בשנת תש"י לאלף החמישי = 950 למספרם, כי כשכתב דניאל ספרו היה בשנת 450 קודם מספרם כדעת חכמי זמננו, ואם תקח מספר הגיל מספר 1400 ישארו לך 950) ור' עקיבא היה דורש עוד אחת מעמ הוא ונו' כנבואת חגי לימות המשיח ולאחר חרבן, ובלי ספק דורש זה בזמן שעמד בר כוכבא נגד הרומיים שההיא שעתא היא עת הקץ, ורבי שמלאי היה דורש האכלתם לחם דמעה ותשקמו כדמעות שלישי (תהלים פ', ו') שלשה ר"ל שלשה ידות

כשהיו בנלות מצרים דהיינו ג'פ' ת' = 1200 ושלשה שהיו בנלות ככל ע' דהיינו ר' סך הכל אלף ות"י = 1410 והוא יהיה אפשר לפי חשבונו בשנת 380 למספרם כי דוד המלך כתב ספרו בשנת 1030 קודם מספרם ואם תקח המספר הנ"ל ממספר 1410 ישארו לך 380. ולפי דעת חכמי זמננו נכתב המזמור הזה בשנת 785 קודם מספרם ויהיה זמן הגאולה בשנת 625. וכן פ"ק דע"ז: אמר ר' חנינא אחר ארבע מאות שנה לחרבן הבית אם יאמר לך אדם קח שדה וכו' ואפשר שיפורשו דברי כלם או קצתם כהיא דא"ל אליהו לרב יהודה (סנהדרין פרק חלק) לא בציר עלמא מפ"ה יובלות ויובל האחרון בן דוד בא וכו' דמסיק רב אשי עד הכא לא תסתמי ליה מכאן ואילך סכי ליה ונראה לפי שהיו בזמנם בשנת תשפ"א לשטרות או ד"א ר"ל = 470 או ר"ל ד ליצירה = 474 למספרם מצוק גדול והריגה בישראל בפרס, ונהרגו אז גם אמימר בן מר ינוקא חברו של רב אשי ור' מרשיא ור' הונא מארי ריש נלותא (הערה, ובטעות שם בעל שבט יהודה הריגה הזאת על שנת ד"א וארבע והראב"ד בקבלתו על שנת ד"א קל"ד ואחריו גם ר' יוסף הכהן בספרו עמק הבכא) הניעו לזה לחשוב הקץ והגבילוהו לשנת 491. — ור' חנן בר תחליפא שמצא אדם אחד ובידו מגלה אחת כתובה אשורי ובלשון הקודש שמצא בין גנוי רומי אמר שכתוב בה לאחד: ששנת ד' אלפים ורצ"א (531) לבריאת העולם, עולם יתום. וכן מתאר זמן המשיח ר' אליעזר הגדול (ר' אליעזר בן הורקנוס) סוטה פרק ט' באותות האלה: בעקבות משיחא חוצפא יסגא והמלכות תהפך למינות וכו' ר"ל עד שמלכות רומי תמשך אחר דת הנוצרי אז יבוא המשיח במה. ואחר דעתו נמשכו ר' נחמיה ור' יצחק ורבא בראותם שנתפסמה דת הנוצרי בפועל תחת קונשטאנטין בכל מלכות רומי. ורבא מביא זמנו לענין זו מספוק (ויקרא י"ג, י"ג) כלו הפך לבן מהור הוא כלומר במה שעתה כל מלכות רומי נהפכה לדת הנוצרי (כאלו כתוב הפד ל—בן) מהור הוא זו היא אות אמת שיבוא וודאי המשיח מהר.

ואולם כנגד מחשבי הקצים האלו התקוטמו איזה תנאים ועל הרוב האמוראים באמרו אין לנו להשען על החשבונות האלה וכל הגאולה תלויה אלא בתשובה כדאמר ר' אליעזר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין ולר' יהושע אפילו בלא תשובה נגאלין בע"כ שאם לא יחזרו למוטב הקבי"ה מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן ומחזירן למוטב. אבל מתי תהיה העת הזאת לא נדע. וכן רב גזר אומר כי גם מעת דורו כלו כל הקצין ושאר הדבר תלוי אלא בתשובה. וקודם לרב אומר ר' נתן הבבלי מיישבתו של רשב"ג אביו של רבי מקרא זה נוקב ויורד עד התהום כי עוד חזון למועד וגו' כוונתו מה תהום אין לו סוף כך אין אדם יכול לעמוד על סוף פסוק זה ואל תצפה לאותו קץ מה שהגבילו החכמים ור' עקיבא ואחרים כי אין בכחו של אדם לגלותו אלא חכה לו כי בא יבוא. וכן הא דלייט עלה ר' יוחנן. אמר תפח רוחן של מחשבי קצין המעכבין את הגאולה אלא חכה לו. ושם בפ' חלק גם במדרש תהלים מזמור ט' ר' שמואל מתני בשם

אגרת תימן

ה' יהודה אם יאמר לך אדם מתי יבא קץ הגאולה אל תאמן שנאמר כי יום נקם בלבי לבא לפומא לא גלי פומא למאן גלי. ור' זירא כד הוה משבח רבנן דעסקי במשיחא אמר במטותא מנייכו לא תרחקון יתיה דתנינא שלשה באין בהיסח הדעת, אלו הן: משיח מציאה ועקרב, ובמכילתא דפרשת בשלח ופסחים פר' מקום שנהגו ובמדרש קהלת: שבעה דברים מכוסים מבני אדם יום המיתה וכו' ומלכות בית דוד מתי תחזור למקומה. הנה ראינו שכל החכמים האלה גזרו ואמרו שכל החשבונות מקצים שוא נתעה המה ושלא יבטח האדם בהם אפילו בחשבונות שנאמרו בדניאל, כי נאמר לו בכרוז וכל הדברים האלה סתומים וחתומים עד יישר לפניו ית' להקים דבר עבדיו נביאי האמת והצדק כי אז לכל בני ישראל יהיה אור כרגע. ואם גם עמד ר' הלל ואמר בפרהסיא שאין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו כלומר שכבר נתקיימו כל הכמחות מהנביאים בימיו, כבר הראה לו מעותו ר' יוסף בפומבדיתא והוכיחו כי שקר מליו דאילו חזקיהו הוא בבית ראשון ובזכריה קא מתנבי בבית שני גילי מאד הנה מלכך יבא לך כלומר שיבא מאליו בלי שום תנאי, ושרא ליה מריה כי הוא לא ידע מה דבר.

ואולם אם גם התקוממו רוב האמוראים הגיל כראיות נכחות נגד מחשבי הקצים עמדו בכ"ז אחריהם כמה אשלי רברבי ותלו בוניהם דעתם והתחילו להתוות לנו תו נאולה על מצחותנו ולא משכו ידם להגביל זמן הקץ ולהציב להם יד אשר לא כדת במקום הקדש. הראשון הוא המחבר או בעל המסדר דפרקי ר' אליעזר אשר לדעת חכמי זמננו נכתב בזמן גאוני קדמאי והוא יגביל זמן הקץ לשנת ה' אלפים של"ה = 1575 כדאיתא בפרק כ"ח שם שימי ארבע המלכיות פרס יון אדום וישמעאל ימשכו יום אחד של הקביה פחות שתי ידות שעה, ומפרק מ"ח שם קא מוכח דאלף שנה הם לן י"ב שעות, וככן יום שלם של כ"ד שעות הוא לו ית' אלפים, דל מניהו שני שלישי שעה שהם נ"ה שנים ו' חדשים כי ימים ותמנה אלף תתקמ"ד שנים ה' חדשים י' ימים מראשית מלכות פרס היינו נ"ב שנים אחר חרבן הראשון כדאיתא בסדר עולם שהם י"ח שנים קודם בנין הבית נמצא זמן מלכות ארבע המלכיות הנזכרות כלה י' אדר של"ה (יעוין מאור עינים פרק מ"ג) כוונתו שאם תחשוב מחרבן בית ראשון שהיה בשנת — — — — — 3338 מספר שנים ד' מלכיות — — — — — 1945 ועוד נ"ב שנים מראשית מלכות פרס לאחר חרבן — — — — — 52

5335 יעלו לך

או אם תקח ממספר — — — — — 5335

המספר שהיה חרבן בית ראשון — — — — — 3338

ישארו לך — — — — — 1997

וגם דל מניהו נ"ב שנה מראשית מלכות פרס לאחר חרבן 52

חרי לך — — — — — 1945

5335	— — — — —	או אם תקח משנת
3828	— — — — —	מספר השנים שהי' חרבן בית שני
1507	לך	ישארו
420	— — — — —	ואם תצטרף ת"ך שנה שעמד בית שני
18	— — — — —	וי"ח שנים קודם בית שני שהתחיל מלכות פרס
1945	לך	הרי

וכן נראה ממדרש הנעלם שהובא בזהר בפרשת תולדות שיגביל זמן הקץ גם לשנת של"ה באמרו ובאלף שתיתאי' היא פורקנא, ותנן התם בנין בהמ"ק קודם לקבוץ גלויות וקבוץ גלויות קודם לתחית המתים דכתיב בונה ירושלים ה' ואחי' נדחי ישראל יכנס, ואחי' רופא לשבורי לב, ותנן נמי ארבעים שנה קודם קבוץ גלויות לתחית המתים וכו' באופן שהחכם הנוצר שפט משפט צדק כי בשנת של"ה יבנה הבית ובשנת שס"ח = 1608 יקובצו הגלויות ובשנת ת"ח = 1648 יחיו מתינו, ונראה שגם מקודם בעל מסדר דפסקיא אליעזר הגביל אחד מנאוני קדמאי' עת הקץ לשנת 672 למספרם, כנראה מדברי המושל Abdumumen שאמר ליהודים השוכנים במאראקקא לאחר שכבש העיר הזאת בשנת 1146 דברים האלה: אתם מכחישים מחמד הנביא ותצפו שמשחכם בא יבוא ויאשר ויקיים דתכם ויחזק אמונתכם על תלה, אכן הקץ מה שהגבילו אבותיכם שיבוא משיחכם בטח חמשים שנה אחר עמידת מחמד (672) העת הזאת כבר הלכה וחלפה לה ועודנה לא בא וכו' והכריחם להטיר דתם כנודע.

ואחריו קם רבינו סעדיה גאון ז"ל והתחיל לחשוב הקצים אעפ"י שהי' יודע שהתורה אסרה זה והוא עשה זאת לפי שהיו בני דורו בעלי סברות רבות נשחתות, מצד אחד נתבלבלה דעתם מהקראים שהוכיחו אותם בראיות נכוחות שתבע"פ היא מזויפת, ומצד אחר קמו הנוצרים והמחמדיים עליהם ורצו להפר תורתנו ולהרוס יסודות הדת שהוטבעו במעבה נאמן במענות שמענין עליה ובקושיות שהברו עליה כנראה מספרו אמונות ודעות בהרבה מקומות, ומצורף לזה שגם האמינו דורו בגלגול הגשמות וכדומה בהזיות והבלים והי' אז מעמד הדת בדיומא התחתונה וכמעט קט שתאכד תורת ה' לולי עמד הרב הגדול הזה וחרב ספרו הגיל לישר ולחזק דעתם ולהאיר חשכם ולהפיץ ענני הכסלות מנגד עיניהם. וראה בדעתו לקבץ המון העם על דרך חשבון הקצים כדי לאמץ אותם ולהוסיף על תוחלתם והוא מתכוון בכל מעשיו לשם שמים והוא מברר (בספרו הגיל מאמר ה' פ"א) קץ האמתי משלשה הזמנים מתחלפים שבדניאל שפ"א אומר דכתוב אלף ק"ן ופעם הב' אלף ור"ץ ופעם הג' אלף שר"ה ובעבור לכוין חשבון השלשתם שם החשבון האמתי אלף ושל"ה בעבור המועדים והחצי כפי דעתו, וכאמת לא שם הקץ כפירוש במספר השנים אלא שם חשבונותיו כוונה במסוה מעבה ובדרך חידה באמרו שנאמין שהוא (דניאל) רוצה במאמר מועדים שני מלכות ישראל ויהיה הקץ בשני מלכותם וחצים בלי ספק, והוא שכל עתי המלכות ת"ץ שנה וחצים תמ"ה

יהיה הכל אלף ושל"ה, והוא רוצה להראות שעתי המלכות ועוד חצים שמוכנו כמועדים וחצי עולים בשוה במספר אלף של"ה ותו לא יותר אבל באיזה שנה תהי' הגאולה לא אמר מידי.

ומדאנן סן יקום בעתיד חכם אחד ויגביל הקץ ע"פ חשבוניו לשנת פלונית והזמן יעבור ולא יבא ופן יאמרו הדורות אחריו ראה הרב הגאון ז"ל המעה אותנו כחשבונותיו אמר להלן (בפרק ב') כמתנצל וזאם ישלם הקץ קודם שנשוב לא יתכן שתהיה הישועה, וכאשר ארך הגלות ולא שבנו, ישיכנו קודם שנתקן? יהיה בשוא. כלומר מה שפרשתי הקצים ובארתיים היו אמתים, רק הישועה לא באה מפני שאינכם ראויים והגונים לכך עד עתה כי הדבר תלוי בתשובה. ומבין שזרותיו ניכר שהוא בעצמו אינו מאמין בחשבון הקצים כלל אפילו בחשבונותיו, אלא הוא עשה זאת לצורך הישעה כדי לחזק אותם באמונתם כדאמרינן לעיל. ומה שאמרנו למעלה ששם חשבונותיו בקצים בסתר ובדרך חידה הנה ראינו כי כל הבאים אחריו פותרים השבונותיו על אופן אחר וכל אחד בונה כמה לעצמו ולבסוף יגשיש כעור באפלה, כן ירש החכם בן זמנו בפירושו לס' אמונות דפוס ברלין תקמ"ט שיהיה זמן הקץ לדעת הגאון בשנת ד"א תשכ"ד = 964 למספרם, ולחשבון החכם ד"ר פירסט בתרגומו אשכנזית לס' האמונות בהערה אחת יהיה בשנת ד"א תתפ"ג = 1123 ועמו יסכים החכם ד"ר יאסמ, ולדעת החכם דון יצחק מעין י"א תמר י' (הובא במאור עינים פרק מג) יהיה הקץ מה שקצב הגאון עד בשנת ה' קי"ח = 1358 וחזינן שאין אחד מהם כיון למטרת חשבוננו ואין כאן מקום לפרוש מעותיהם, ואחריו קם חכם פלאי והגביל זמן ביאת המשיח על שנת תתנ"ו = 1096 כנראה מקונטרס גזרות תתנ"ו שחיבר הראב"ן ז"ל שהוציא לאור המט"ף הגדול כמח' אהרן יעללינעק לפסיא תרי"ד לפ"ק באמרו בפתיחתו שם: ויהי בשנת ד' אלפים ושמונה מאות וחמשים ושש לבריאת עולם שנת אלף ועשרים ושמונה לגלותנו באחת עשרה שנה למחזור רנ"ו אשר קיינו לישועה ולנחמה כנבואת ירמיה הנביא רנ"ו ליעקב שמחה וגו' נהפך הוא ליגון ואנחה לבכי ולצוחה. — וגם מקונטרס גזרת בלוייש (Blois) נראה שהחילו על הגאולה בשנת תתקנ"ו = 1196.

ואחריו עמד רש"י ז"ל והגביל זמן הקץ על שנת קי"ח = 1358 כדעת החכם דון יצחק, ואחריו נמשכו ונגררו הנשיא ר' אברהם בר חייא בספרו מגלת המגלה ורמב"ן ורלב"ג ורבינו בחיי בר אשי בפירושו לתורה, כלם יאמרו פה אחד שבשנת קי"ח יבא המשיח.

הראשון התאמץ להביא ראיות מחשבון חבור הכוכבים שזמן ביאת המשיח יהיה בשנת ה' אלפים קי"ח, והוא לא היה הראשון שהמציא החשבון הזה מחבור הכוכבים אלא כבר לפניו למד זאת ר"ש בן נבירול ואחרים זולתו, וכדבר זה התקוממו נגדו מתנגדים הרבה, כהראב"ע בפירושו לסוף דניאל שאמר שם בדברים אחרים חדים: בן היוצר חבר ספר במועד הקץ ואני נפצתי את דבריו ככלי יוצר טרם בא מועדו כי הוא מקוה מועד אשר

עבר, וכלל אומר כי דבריו בקץ גם דברי ר' שלמה בן גבירול שרצה לקשור
 הקץ כמחברת הגדולה של שני הכוכבים העליונים, גם דברי ר' אברהם הנשיא
 בס' הקצים (כוונת על ס' מגלה המגלה) ודברי ר' יצחק בן לב וכל החושבים
 המלות או האותיות בחשבון וגימטריאה הכל הכל ודעות רוח, כי דניאל לא
 ידע את הקץ, ואף כי הבאים אחריו, המלאך רמו דבר אך לא פרש מתי
 יהיה ודברי פי חכם חן, וגם החכם בעל העקדה (בפרשת פקודי) העביר כל
 טובו מעל פני בעל המגלה הנז' והיוצאים בעקבותיו ויחשכם לבוערים בעם
 הוברי השמים אשר יתהללו לדעת העתידות האלה.

וגם חבר ספר אחד מחכמי מונדלוס בענין הקץ על דרך הכוכבים ואמר
 שהמשיח יגלה — בשנת ד"א תתק"ו = 1146. ואחריהם נגרר גם הרב
 אברבנאל אף הוא רצה (בפירושו לדניאל) להוציא לאור התעלומה הזאת
 בעזר משפטי הכוכבים.

הנ' (הרמב"ן) מביא בספרו הגאולה ביאת המשיח על שנת ק"ח. וכן
 אמר בפירושו לתורה (בראשית ב' ג') לאחר שהשוה ששת ימי בראשית
 לשישת אלפים ימי עולם שיום השישי בבריאת העולם רומז על אלף השישי
 כי בתחלתו ימשלנו בו החיות הם המלכיות אשר לא ידעו את ה' ואחרי
 עשירותו כשעור הנץ החמה ליום יבוא הגואל שנאמר בו כסאו כשמש נגדי
 זהו בן דוד הנעשה בצלם אלהים וכו' — ויהיה זה ק"ח אחר חמשת אלפים
 לכלות דבר ה' מפי דניאל ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף
 ומאתים ותישעים ע"כ. וגם בספרו הגאולה מביא בהוכחות גמורות שעת הקץ
 יה' משנת הנ"ל עד שאמר עליו המבקר הגדול בעל מאור עינים (בפרו' מיג)
 האמנה כל מי שלא ראה בפרט את ס' הגאולה להרמב"ן ז"ל על שנת ק"ח
 והראיות והסברות שהביא לזה מן הכתובים וספרי הקבלה לבד מהיותו גברא
 רבה בר סמכא לא ראה הנבלת קץ מיוסד בעולם. ואני אשר קראתי שנה
 ושליש (הלא הוא כמוס עמדי) אילו הואי התם הוה אמינא בניחותא הא
 דאמר רב יוסף פ' חלק בצלותא: ייתי ואתיב בטולא דכופיתא דחמריה כש"כ
 בהסכים עמו כמה אשלי רברבי.

הנ' הרלב"ג בפירושו לדניאל וגם בספרו מנן ישועות.

הד' ר' כח"י בפירושו לתורה פרשת ויכולו ושם מביא ראיות גדולות
 לדעתו מכתבי הקדש ודברי רבותינו על הקץ הנוכח.

ומה שנחשד הרמב"ם ז"ל בעיני קצת חכמי זמננו שגם הוא אחד ממחשבי
 הקצים כחערים על מה שאמר בסוף אגרתו לתימן שיש לו בקבלה מאבותיו
 שתחזור הנבואה לישראל בשנת ארבעת אלפים תתקע"ו = 1216 שנו כבואה
 סקו פליליה ושקר ענו בו כי לא מצינו בכל ספריו שיגביל זמן לביאת המשיח,
 אלא בפירושו משנת סנהדרין סוף פרק י' כלל את הכל בשתי דברות אלה
 שאמר יסוד י"ב ימות המשיח וכו' ולא ישים לו זמן ולא יעשה לו סברות
 במקראות להוציא זמן ביאתו. ובחנם שדא ביה גרנא החכם דיד יעקב
 נאָלדנמהאל כמכתב עתי ציון לשנת תרי"ח באמרו שרבינו משה בר מימון

אגרת תימן

כוון בדברים אחרים חדים במאמרו אגרת תימן על הרב ר' אברהם בר חייא במה שהוא מגביל זמן ביאת המשיח מחשבון חבור הנוכחים, עם שזה האחרון הכביד הקושיא על עצמו כי תיכף לזה במאמר הנזכר הוא חושב קצין ומגלה סוד הגאולה וביאת המשיח (sic!) שתהיה בשנת ד"א תתקע"ו, והוא כל כך אדוק בהשבונו עד שמוסיף ואומר שזה הקץ הוא אמתי ומקובל אצלו מאבותיו ואבות אבותיו, וכאמת השיב צור חרבו נגד פניו ומה שאמר על זולתו ממחשבי קצין שאיננם צריכין סתירה כי המציאות כזב אמריהם על צד היותר מספיק יוכל להאמר גם עליו עכ"ל.

ובחנם השיב עליו ההכם הנ"ל ונראה מדבריו שלא דק היטב בדברי הקדוש הרב ז"ל, כי זה לשונו כאן: "אבל אמתת העת על בוריה אינה מודעת אבל יש אצלנו קבלה גדולה קבלתי אותה מאבי שקבל מאביו וכו'— וביאור הדבר שבנבואת בלעם רמז שתחזור הנבואה לישראל אחר שתפסוק מהם לפי שיש בתורה פסוקים שאף ע"פ שהכוונה בהם לשום ענין אעפ"י כן יש בהם רמז לענין אחר כמו שמצינו ממאמר יעקב אבינו ע"ש שאמר לבניו דרו שמה שעכבו כמצרים כמנין רד"ו שהם מאתים ועשר שנים וכזה הרבה, ועל הענין הזה קבלנו שזה שאמר בלעם כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, יש בו סוד שמן העת ההיא יש לחשב כמנין שיש מששת ימי בראשית ועד אותה העת, ותחזור הנבואה לישראל ואז יאמרו להם הנביאים מה פעל אל, ונבואה זו נאמרה בשנת הארבעים לצאתם מארץ מצרים ותמצא התחלת החשבון עד אותה העת אלפים ותפ"ח שנה שהסימן בתפ"ח גאולים ולפי ההקש שזה והפירוש הזה תחזור הנבואה לישראל בשנת ארבעת אלפים תתקע"ו ליצירה ואין ספק שחזרת הנבואה היא הקדמת משיח עכ"ל. הנה ראינו מדבריו שאמר בפירוש: "אבל אמתת העת על בוריה אינה מודעת" ואמר רק כהעברה בעלמא בהיות שהיא קבלת אבותיו ואבות אבותיו עד תחלת הגלות של ירושלים שאפשר שנשיג החנינה הזאת מאלקינו שתשוב הנבואה באומתנו בשנת ד' תתקע"ו ליצירה. ויסוד הדבר הוא מאמר נמצא לר' חנניא בירושלמי בשבת וז"ל: נראין הדברים דבחי ימיו של עולם היה בלעם הרשע עומד, ואומר כעת יאמר ליעקב וגו' ע"כ ובלעם היה בשנת הארבעים ליציאת מצרים שהיו אז ב' אלפים תפ"ח ליצירה ואם תקח ב' פעמים אלפים ותפ"ח יצאו לך ד' אלפים ותתקע"ו כי בלעם היה עומד בחצי ימיו של עולם.

והנה אם יסח שתיקתו מדבריו כי ראינו שר' חנניא השכיל פיהו לאמר נראין הדברים, לא בשלוח, כי לא כל הנראה יש בו ממש והראיה שגם הזמן הזה עבר ונבואה לא נסתה אהלה עדיין בתוך מחנה ישראל כמו שהשיב באמת עליו קצת בעל מאור עינים כמתק לשונו באמרו: ולהתנצלות הרב הנזכר ז"ל חשבתי כי הפריז על המדה באגרתו הנזכרת יען בקעה מצא בארצות תימן וגדר אותה לפי שעה, אפס לכל הפנים אי מלה בסלע משתוקא בתריין, כי הנה בא האות איך הקבלה בפרטית ההיא היתה בכזיב מדי היותה אמדנא

בלבד לא מסורה לנו לדבר קיים בהין צדק, באופן כי בכל פינות שאתה פונה
יתברר לך שעל כל יעוד ודבר טוב שנוחיל מחסדי אלקיניו כל המגביל שום
קץ נסמך על איזה ראייה ורמו שיהיה בכתבי הקודש או באותות השמים הנו
שונג ומשגה וכדאי הוא לחוב בעצמו שעובר על דברי חכמים אשר מימים
קדמוניות צפו ואמרו תפח רוחן וכו' ע"כ. הנה ראינו ששנג קצת הרב ז"ל
שכתב הדברים האלה שהנבואה תחזור בשנת הני"ל בלי ספקות עליו מדי
היותה אמדנא בלבד; אבל לא נמצא בכל מקום שהוא חושב קצין ומגלה סוד
הגאולה וביאת המשיח כמו שאמר החכם גאָלדנשחאל הני"ל, ואולם מדי
שמתכוון לנשך בעקב הרב ז"ל הוא נושך בעצמו, ונאמר עליו בעבור בעסו
בא לכלל טעותו, כי איזה שורות לפניו אמר בעצמו שבעל מגלת המגלה
שם זמן הקץ על שנת קי"ח, ועל החכם הפלאי שהשיג הרב ז"ל באגרתו
לא היה בעל המגלה הני"ל אלא חכם אחר והראיה שאמר למטה, לפי שבזמן
שאמר שיגלה המשיח עמד הסרבן והממרה בארצות המערב וכו' וזה השמד
היה בשנת ד"א תתק"ו = 1116 כנודע, הנה ראינו מזה שאותו חכם פלאי
הגיד מקודם שהמשיח יבוא בשנת הני"ל, לפי זה לא רומז הרב ז"ל כלל על
ר' אברהם בר חייא כאשר אעיר עוד להלן.

לאחר הרמבים ז"ל עמד המכהיל ר' אברהם אבולעפיא הספרדי והגיד
על עצמו שהוא לא לבד נביא אלא גם משיח ה' ושיבוא הגאולה עוד בימיו
והגביל התהלתה על שנת נ' לאלף הששי = 1290, וכן קמו ב' תלמידיו
בעיר אוילה ובאיילין ואמרו שהם נביאי ה' והתנבאו שמשח יבוא בשנת
ה נ ה = 1295.

ובזמנו עמד המזיף הגדול ר' משה בן שם טוב דליאון אשר הוליד
ספר הזוהר לדעת רוב כל מבקרי זמננו ויהסו לתנא הקדוש ר' שמעון בן
יוחאי ז"ל ושם אמר בפרשת וירא שהתהלת הגאולה יהיה בשנת (130 או
או 1306 והוסף לאמר: ובשית מאה שנין לשיתתאה יתפתחון תרעי
דחכמתא לעילא, ובמקום אחר יאמר שיתגלא מלכא משיחא בשנת ה' אלפים
וס' = 1306, ובזוהר חדש לפרשת ואתחנן נאמר שיתגלא משיחא בשנת
ע' = 1310, וברעיא מהימנא כתוב שיבוא הגואל בשנת ה' ד' = 1260
או בשנת ל"ב = 1272 לאחר חרבן הבית פ"ח או ק' לאלף הששי והוא =
1328 או 1340, ובזוהר (בראשית ד' קל"ט) אמר: דבאלף שתיאאי לזמן
ארבע מאות ותמניא שנין יהיו קיטין כל דיירי עפרין בקיומהון והיינו דכתיב
בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו כשישתלם הזאת שהוא ה'
אלפים ות"ח = 1648 תשובו איש אל אחוזתו, וכן נאמר במדרש הנעלם
שזמן תחיית המתים יהיה בשנת ת"ח לאלף הששי כדכתיבנן לעיל, ועל
שנת קי"ח = 1358 הגבילו הקץ הגאון ר' סעדיה ורש"י (כרעת הרב
אברבנאל) והנשיא ר' אברהם בר חייא ורמב"ן ורלב"ג ור' בחייא בר אשר
כראמן לעיל.

ובעל ס' הפליאה הנביל עת הקץ על שנת ר"ן = 1490. *) ובשנת ר"ס = 1500 היה מבשר ר' אשר לעמלין אשכנזי בגליל אוסטריאה, על כזאת משיח וככל תפוצות ישראל האמינו לדבריו וגם בין הגוים היה הקול הולך וגדול ורבים מהם האמינו לדבריו. ור' זעליגמן נאנז אבן זקנו של צמח דוד הרס ונתן תנור המיוחד למצות בהכשתו הנמורה שלשנה הבאה יאספה מצות בארץ הקדושה, וימת האיש ולא בא משיח ונגלגל המרות גדולות, כי כראות הפתאים שטשיח לא בא אז המירו והרב ר' אליעזר טריוש אב"ד דק"ק פראנקפורט יאמר כי לא דבר ריק היה וישנתן אות ומופת ואולי חטאתינו גרמו ועכבוהו (צמח דוד).

מקובל אחד ושמו ר' יוסף ד"ל ריינה לקח על עצמו עם ששה תלמידיו להביא את המשיח בקבלה מעשיית בצומות וסגופים ותפלה בשנת רפ"ב 1522, וכאשר לא עלתה בידם הלך ר' יוסף אחרי כן לצידון וכפר בדת ישראל לדאבון אחיו ואוהביו הרבים (אבן נגף במכתב עתי השחר) ור' אברהם זכות במאמר תכונתו וגיטו ר' אברהם הלוי בס' משרא קטרין ואחריהם הרב האברבנאל במעיני הישועה הגבילוהו לחמשת אלפים ר"ן = 1530, ובפירושו לישעיה וירמיה אומר שיהיה בשנת הרס"ג 1503 או הרצ"ד = 1534 ר' שלמה מלכו התנבא כדרשותיו שנדפסו בשם ס' המפואר שבשנת ש' לאלף השישי = 1540 יבוא המשיח, והוא הוכיח ביאתו משישה הנוגין ושהונחו חוץ למקומן בתנ"ך ואם תקח ששה אלה ותתחבר אותם כיחד יעלה שלש מאות וחזיונותיו ונביאותיו עשו רושם גדול בלב היהודים בתוגרמה ובא"י ובפרט בעיר ואם בישראל צפת תוביב.

וכאשר ראו להקת בני הנביאים האלה אשר עצמו כחול בעת ההיא שלא נתמלאו נביאות החושבי קצין וישוא תוחלתם עד הגה אז החלו להגיד ולהתנבאות מראש כפה אחד ובראשם המקובל ר' מרדכי דא"שו בספרו מגדל דוד כי בשנת ש"ה = 1575 יהיה התחלת הגאולה ובנין הבית ובשנת שס"ה יקובצו הנלויות ובשנת ת"ח יקומו המתים מן העפר, והוכיחו זאת מדברי איש חמודות שיסח הוא בעצמו לקץ הזה של שנת ש"ה באמרם שהוא כוון בדבריו: אשרי המחכה ויגיע אחר ארבעת האלפים של תהו ושל תורה לימים אלף שלש מאות ושלשים וחמשה משני האלפים של ימות המשיח כל שכן כי דורשי רשומות מנו אותיות שני הפסוקים האחרונים ההמה שכך עולה מספרם חמשת אלפים ש"ה ומלות לקץ הימין תמימות ממש ש"ה תעלינה, באופן כי יתכן שדניאל כוון לאמר אלף ש"ה מסך עלית שני הכתובים האלה, וגם מספוק. עד כי יבא ש"ה. וגמטריא של הסתר אסתיר כן הוא מנינו והם הוציאו דעת חזאת מפרקי ר' אליעזר פרק כ"ח שחושב שזמן ארבע מלכיות כלה בשנת ש"ה כדאמרינן לעיל גם אמרו אסמכתא י'נה אנכי רית ה' אלפים, ש"ה ל'כס את אליה הנביא ר"ת

(*) וגם' הקנה לומר ככם חטונותיו שיהיו צמח הרג"ב ופי' כן יחד ככני צוקי.

עולה שליו וכלם חכו לעתות דודים האלה שיבוא משיח צדקנו. * ובעל שהיק הנביל הקץ על שנת שני"ח = 1598 ומכרר זאת מספוק "אר"יניו ולא עתה כי הוא עולה ה' אלפים שני"ח. וכן דרש מהר"ח בשנת שס"ח לפני העם בדמשק שאם יעשו תשובה מיד יבוא הגאולה עוד בימיו. ובסוף ימיו הגיד מהר"ח על עצמו כי הוא משיח בן יוסף והוא יביא הגאולה. וכן איש המופת ר' משה ויטאל אחי מהר"ח הנ"ל גלה ניכ בעת ההיא בצפת נפלאות מקץ הפלאות ואמר כי קרובה ישועה לבוא.

וכשאו המקובלים שלא נתקיימו נביאותיהם בשנת של"ה ובשנת שס"ח אז לקחו באחרונה מנוסיהם לזוהר אשר הנביל זמן הגאולה על שנת ת"ח באמרו דבאלף שתיתאי לזמן ארבע מאות ותמניא שנים יהיו קימין כל דיירי עפרין בקימהון והיינו דכתיב בשנת ה'יוב"ל "ה'י"א"ת תשובו איש אל אחוזתו וכו' ודברי הזוהר האלה עשו רושם גדול בזמן ההוא בלב רבים ויאמינו בו ובדבריו כאלו ניתן מסיני. ואחר דעתו נמשך בעל של"ה כנראה מספרו (מאמר ראשון ח' א') וכן בעל עמק המלך שנבא מראש בספרו הנ"ל ככל המון מקובלים בדורו כי בשנת ת"ח יבוא המשיח ויקח הממשלה מיד השלטון. וכן הגאון מו"ה שבתי כהן ז"ל בעל הש"ך כנראה מסוף ספרו מגילת עפה באמרו: שנת ת"ח אשר השבתי ב"ד"א"ת יבוא אהרן אל הקודש לפני ולפנים נהפך כנוי לאבל ושמחתי ליגונים. וכן נראה שגם הרב בעל תו"ט מרמז בקצת רמזה בפירושו לאבות על השנת ת"ח. כי כן אמר שם "סדק ר' במאמר עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו. כתב הריב אף אתה אל תתמה שהארץ למלכות הרשעה כל השנים הללו ישחן משעבדין בבניו. שיותר האריך לדורות שמאדם ועד נח ואח"כ נשטפו" כוונתו שאין כל כך הזמן ארוך מחרבן הבית עד זמנו כמבריאת העולם עד המבול שהיו אלף תרג"ו שנה. כי הרב ברמורה היה בשנת ה' אלפים ר"ן = 1490 כנודע. ועל זה מוסיף בעל תו"ט בדברים מעולים "שכן המבול היה אלף תרג"ו לבריאת עולם, וחרבן הבית היה ג' אלפים תתכ"ח לבריאת העולם צא וחשוב, חכה לו כי לא יאחר, כוונתו שאם יקח המספר ג' אלפים תתכ"ח הנ"ל שהיה חרבן הבית ממספר ה' אלפים שע"ז = 1617 שחבר פירושו למשניות יעלו לך אלף תקמ"ט שחלפו מחרבן הבית, ותצטרף גם ל"א שנים שהיו עוד משנת שע"ז = 1617 עד שנת ת"ח = 1648 אשר הוא רומז עליה הרי לך אלף תקיף והו כוונתו שכתב שם: צא וחשוב חכה לו. כי לא יאחר, כלומר כי לא יארכו ימי הגלות האלה כימי הדורות שהיו מאדם ועד נח. וכן נראה שגם החכם ר' מנשה בן ישראל האמין לגאולה הקרובה כי כן יאמר בספרו מקוה ישראל אשר הוציא בשנת ת"י = 1650 (בפ' ט"ז) לאמר ואף אין אנו יכולין לברר זמן הגאולה על כל פנים נשפוט שתהיה בזמן קרוב באשר שאנו רואים הרבה סימנים ממנה.

(* ולחרי דעתם נוטה גם ר' אליעזר אשכנזי בספרו "עשי ה'.

וכן יאמר במכתב הבקשה אשר הגיש להרעפובליק באנגליה בעד היהודים בשנת 1665 לאמר: מעם שני הוא (כי ירשו ליהודים לשבת באנגליא) כאשר הרבה נוצרים יאמרו ג"כ כי קרובה העת אשר מהר נשוב לארצנו אשר גם אני מסכים עמהם. והאחרון שבנביאייהם היה איש אחד מכת החסידים מפולניא צדוק שמו והיה מתנבא ע"פ רמזים בקבלה כי בשנת תנ"ח = 1698 יבוא המשיח ורבים מהמון העם נתעו אחריו. —

גם רבים מחכמי הנוצרים נבאו בעת ההיא ברוב דברים והזיה לאמר: כי בשנת התכ"ו ליצירה = 1666 יבוא הנוצרי עוד הפעם על פני הארץ וימסור הממשלה לקדושו, והשנה הזאת היא שנת המשיח וגם היהודים יושעו כיום. החוה ומארבע כנפות הארץ יבואו וירשו את ארצם ויבנו את בית מקדשם. ואף עשרת השבטים האובדים והנדהים ישובו לארץ אבותם. למען יכירו וידעו כלם כי הנוצרי הוא המשיח. ויש מנביאי הנוצרים אמרו כי יבוא ליהודים משיח אחר. אך שלום יהיה בין המשיח הנוצרי ובין המשיח העברי (יעזין אבן התועים בהשחר) וחכמי הנוצרים האלה היו: *Heinr. Jesse*, *Nathaniel Hommes* ובראשם *Paulus Felgenhauer* באמשטרדם אשר הוציא בשנת 1655 למספרם ספר אחד בלשון לאמינו לכבוד החכם ר' מנשה בן ישראל וקראו בשם *Bonum Nuncium Israeli* ר"ל בשורה טובה לישראל, ושם הוכיח בראיות רבות כי קרובים מאד ימי המשיח ותשועת ישראל.

והרב דון יוסף ק' יחיא מפלורנץ הגביל זמן הקץ בפירושו לדניאל שחבר בשנת רפ"ח = 1528 על זמן מאוחר יותר מכל מחשבי הקצים אשר היו לפניו כן סותר ערב בקר אלפים ושלוש מאות ונצדק קדש (שם ה' י"ד) שנים ממש ויהיה הקץ לפי חשבונו בשנת ה' אלפים ת"ש = 1940, כי הוא חושב העת שנאמר בו המאמר הג"ל לדניאל היה בשנת ג' אלפים ות' או 360 קודם מספרם ואם תצטרף מספר הזה עם המספר אלפים ושלוש מאות יעלה לך המספר ה' אלפים ות"ש = 1940, או המספר 360 עם = 1940 יעלה לך 2300 והנה ראינו איך פשתה הצרעת הממאסת היא בישראל, ואיך גדלו בין נטיעי האמת חרולים וקמשונים מהזיות והבל שוא. ואיך מתהוללים בה ויגעו כשכור כפילוסופי וכמקובל, כאסטרוולוגי וכתלמודי וכהנדס וכחסידי, ואם גם התקוממו כנגדם לעמוד בפרץ זו איזה חכמים אשר רוח ה' גוססה בהם כהראבי"ע והרמב"ם ובעל מאור עינים ובעל ארי נוחם וכהנה רבים, אבל במיעוטם במלו ברובו וקולם נשמע רק באויר. ורק הלכו בחשכה בעקבי חכמת הנסתר והתעו את המון העם בדברי הבליהם ובניבוייהם ואלה האמינו בהם כאמונת אומן, ובפרט שראו שגם גדולי חכמי הנוצרים פערו פיהם לדברי הקבלה כמו למלקוש ואם כן לא יפלא עוד בעינינו אם גם אנשים בעלי חכמה ולשון כר' מנשה בן ישראל זנו אחריה, ולא נשתומם אם אנשים כישר יראו לנפשם מדבר דבר ברור בשער נגדה בעת החשך ההיא! ועליהם נוכל לומר מה שאמר דוד המלך "יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו" האמת

יושב בשמים ומהתל ושוחק בהם על שהם מתכוונים בחולשות שכלם לגלות דבר מה שהוא נעלם וחזק מהם, וסופו היה כמה שקוו לישועה ולנחמה נהפך ליגון ואנחה לבכי ולצוחה, ותחת רנה ושמחה היה יללה ונגוהי ודמעה, ותחת חיננא ורנה היה קינה והוי ואבוי בכל שעריהם; כי ראינו — והוא דבר סלא! — מה שבשר איש פלאי הנ"ל שהמשיח יגלה בשנת 1146 היה בשנה ההיא שמד גדול בכל ארץ מערב וכן מה שהתנבאו שביאת הגואל יהיה בשנת תתנ"ו היו בשנה זו צרות והריגות גדולות בכל תפוצות אשכנז וצרפת אשר תסמר שערות כל אדם בקראו רק מעשר ממנה, וכן מה שחזה בעל הפליאה שהמשיח יבוא בשנת 1490 היה שתי שנים לאחריו (1492) הגירוש הגדול בספרד ומי לא ידמע ולא ידוה על המאורעה הזאת.

וכן מה שנבאו כל החזוים האחרונים שהגאולה תהיה בשנת ת"ח היו בשנה זו גזרות אכזריות בליטא ואוקריין תחת חמילניצקי והיה עת צרה ליעקב. ובעת ההיא היו כעין חבלי משיח אך לא בא המשיח האמיתי רק המשיח השקר, כי בשנת הנ"ל עמד הסרבן והממרה הגדול שבתי צבי עם סיעתו ובראשם נושא כליו המבהיל נתן העזתי והרעישו את העולם בהזויותיהם ובכזביהם וקצצו בנטיעות האמת ונטעו תחתיהם עשבים נכריות ששרשם פורה ראש ולענה והדיחו יהודים רבים מאחרי ה' כנודע. והם הם הילדים שהולידה חכמת הקבלה, לא בלבד שגדלה כמה וכמה גזירות וקנסות העם ויעורו עיניהם מראות נכוחה, אלא הסבו גם גזרות והריגות וקנסות עצומות והיו כפלים בעוכרי עמנו האומלל, ובמשפט שפט החכם ר' דוד כהנא יחי' בס' אבן גנף (מכה"ע השחר) "ממקור האר"י יצא מהרח"ו אשר פלם נתיב לשבתי צבי בערמתו, והאחרון אשר הכביר עון וחטאה והמיר דתו סלל מסלה להבעש"ט וההולכים בעקבותיו עד היום" —

ואכן קצת מנבואותיו של בעל הזוהר נתמלאו בימינו אבל לא בכחינת כמה שהוא אומר שהמשיח בא יבוא בזמן קצוב אלא בכחינת זו כמה שאמר: ובשית מאה שנין לשתיאתה יתפתחון תרעי דחכמתא והוסיף לבאר שכל ששים שנה משנת ה' אלפים וך' ואילך יתגבר חסד אלקים על עמו וישיג שלמותה וקצה עד בשנת ת"ר לפ"ק. ומי לא יודע שמאמצע מאה הששית מהאלף הששי התחילו החכמות והידיעות להתפשט באמת בין עמנו והלכו וגברו תמיד מעלה מעלה ועשו פירות לתמיהות כל עמי הארץ, ובפרט בשנת תר"ח שנתקו מכל מושל אייברופא עול הגלות מצוארנו וקראו דרור לפליטת יהודה ואמרו להם חקה אחת ומשפט אחד יהיה לכם כאזרח הארץ! ומן הזמן ההוא והלאה עולה ומתגדר ומצליח תמיד מצב אומתנו בין אומות העולם. וכפי אותות הזמן נראה שבני חלד בכלל הולכים מטדריגה לפדריגה להשיג מעלות הסודות ומעלות הדעות להתמדת קיומם בעולם והן השלימות האמיתי ואושר תמיד לכלל האישים, ובלי ספק נתקיים מהרה נבואת ישעי' שיבוא לאט לאט הזמן שלא ישא גוי אל גוי חרב וגו' ויהיה שלום תמיד, ונס נבואת צפניה כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו

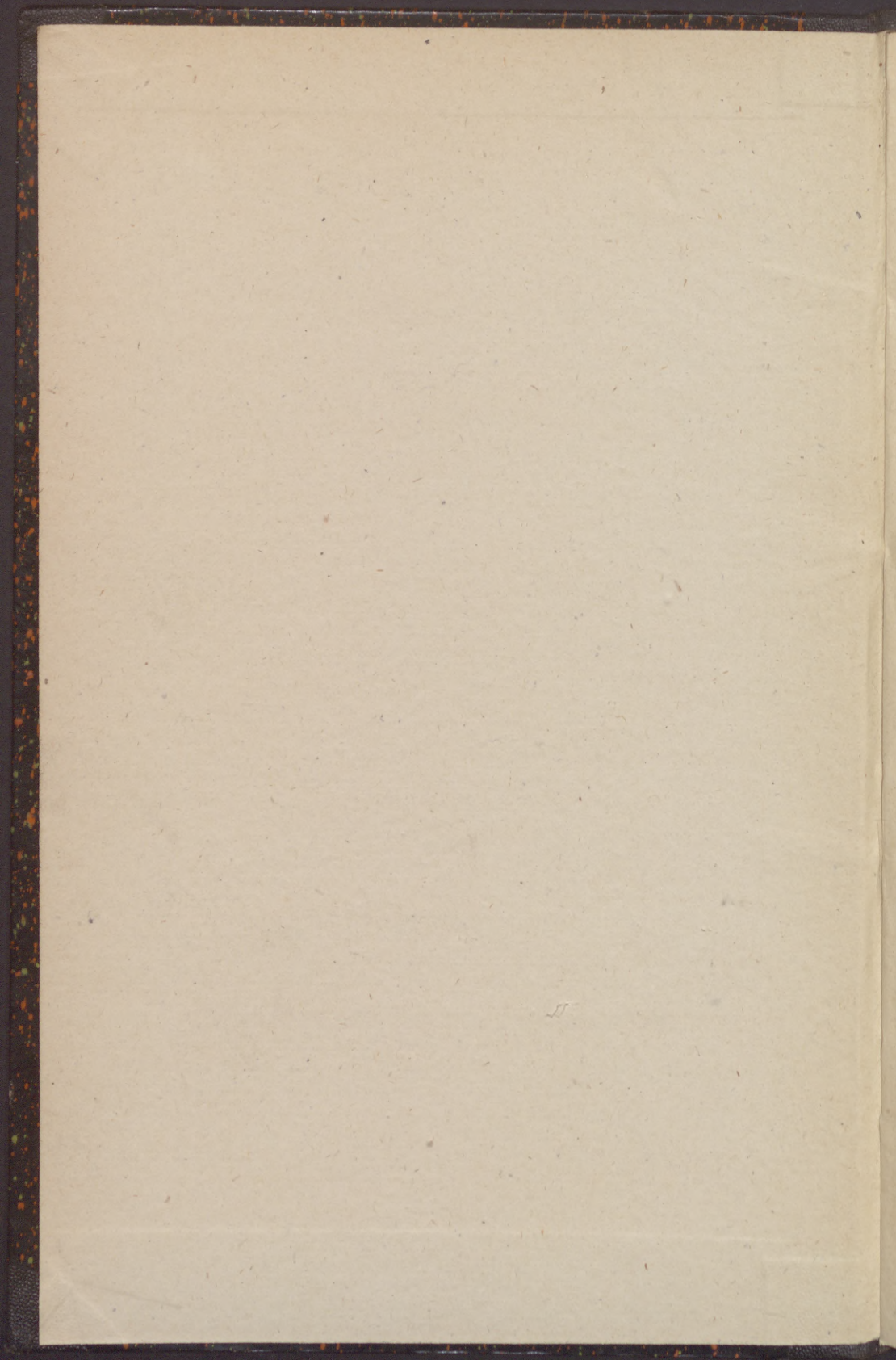
אגרת תימן

שכם אחד וכנבואת זכריה ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד והענינים האלה יכולים להיות בזמן הזה מה שנאמר לדניאל עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש — שהוא יהיה לפי החשבון דון יחייא בשנת ה' אלפים ת"ש=1940, ואין כוננתנו שהענינים האלה יהיו הנאולה האמיתית אלא יהיו כפרוודור לנאולה שליטה ובוה נזכה אח"כ אליה, שישב את שבותינו מכל המקומות אשר הדיח אותנו. ומתי יהיה הקץ הפלאות הזה לא ידענו בבירור כי הוא נסתר מעין כל חי ונעלם החוץ ונעדרו המראות ואשרי המחכה והמקוה לקץ הימין!

תקונים והוספות

עמוד	שורה	במקום	צ"ל
3	(בהקדמה) 2	לד' קהלות	לקהלות
"	(בהערות) 1 2	Almehalen	Almohaden
"	" "	תתפ"ב=1112	1122
8	3	דברי	זכרו
11	5 (בהערה 7)	(הוקפה זו שייך לאחר הערות "מאמר יקוו")	והצר ב"ב ספר נר
		החופש וזכירו צפירו יקוו המים 979 a. 9	והוא על סתרי תורה וקדושתיה וצפרט
		מדצר על פקוקי מעסה בראשית וקרא שמו "נר החופש" ע"ש הפסוק נר אלהים נשמת	א"ס חופש כל חדרי צען הן חדרי צטנה של תורה וצדק 16 a. אמר: כמו שזכרנו בח"א
		מס' הכר החופש אשר נזהה נראה שזהו הספר הכל"ל צ"ב חלקים.	
12	7	ק' מלות ההגיון מהרמז"ס נכתב ונזכר ר' נחש אבן חזון	
	8	ח — "שהוא מעין החכמה וים הנחששות" נקור החכמה	
		ויס הנזונה. אחר אותו ה לריך להוקף; והעתיק עוד לבקשת אחינו הרד"ק ז"ל ק'	
		היסקות לר' יחזק הישראלי הרופא לעברי אשר נזמלא בכמה ציבליאוטקס. והקדמה נמנו	
		הנזילה לאור החכם דוקטס צאריענט 1843 77 231 ונעזק ספר היסודות הכל"ל גם	
		ללשון לטטיי, ונדפס בחבור 16 — Jsaaci Opera omnia: Leyden 1515	
15	21, 3	1418	1148
22	.81, 12	עמנו	העמים
"	"	23	ו'
"	"	25	וח'
33	1	יעמר	ועמר
27	25	ת"ל שגיס	ת' שגיס
"	"	34	קמ"ז
38	10	מלמטה וע"ז	ומ"ז
40		זאה	זאה
41	6	העקצו	הערצו
44		(הוקפה זו שייך להערה 202) והפער שזה בן היוצר אשר עליו תפס הראצ'ע הוא	
		ר' יחזק י' אלפכר או אלפכר שהעתיקו בלשון עברי, בן היוצר" שחי צבוליוולה	
		והוא חצי משפחה אלפכר, והיצר חיה לוחות על החכמה לבבד המלך אלפוכו סוף	
		אלפוכו השני המלך משנת 1076 ועד 1104 והיה לו הרבה יודים בחברו לרופאים	
		ולאצטנונים אשר ציבותם היה גם הרצ ר יחזק בן אלפכר ויהאצטם עד מאל, וצד הבומר	
		ד"י רוקי' היה נמנו ומאמר מחקרי על עיקרי תורתנו הקדושה (עיין גירונדי חולדות גדולי	
		ישראל ד' 205) והוא הוא צבי ספק אשר עליו כיון הרצ באן.	
		מלכות	ממלכות.

B

29.

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND
ANATOMY
OF
THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND
ANATOMY
OF
THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND
ANATOMY